

*Księga wizyty dziekańskiej
dekanatu podlaskiego*

w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 17 sporządzonej

*Księga wizyty dziekańskiej
dekanatu podlaskiego*

*przeze mnie księdza Bazylego Benedykta Guttorskiego dziekana
podlaskiego, plebana golniewskiego w roku 1773 miesiąca
Novembra dnia 17 iuxta vetus kalendarza sporządzona*

P R A C E
BIAŁOSTOCKIEGO
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
NR 34

400-LECIE UNII BRZESKIEJ
DZIEJE PARAFII BIAŁOSTOCKIEJ
KOŚCIOŁA UNICKIEGO NA TLE
DEKANATU PODLASKIEGO W
ŚWIETLE OSIEMNASTOWIECZNYCH
ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH

*Księga wizyty dziekańskiej
dekanatu podlaskiego*

*przeze mnie księdza Bazylego Benedykta Guttorskiego
dziekana podlaskiego, plebana golniewskiego w roku
1773 miesiąca Novembra dnia 17 iuxta vetus kalendarza
sporządzona*

*opracowali
Józef Maroszek, Waldemar F. Wilczewski*

Białystok 1996

NA OKŁADCE

Madonna della tondo, Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus i Świętym Janem - kopia według Rafaela. Obraz z unickiej cerkwi Przemienienia Pańskiego w Knyszynie, wzmiankowany w wizytacji dekanatu podlaskiego w roku 1773: *oltarz wielki z obrazem Najświętszej Panny Pana Jezusa w ręku trzymającej*. Obecnie obraz przechowywany w cerkwi w Wasilkowie. Negatyw w zbiorach Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Białymstoku, nr 15, fot. A.Juszczak, 1979.

Wydanie publikacji
sfinansował
**URZĄD MIEJSKI
W BIAŁYMSTOKU**

Białostockie Towarzystwo Naukowe
ISBN 83-907455-0-X

W roku bieżącym mija 400 lat od ustanowienia Unii Brzeskiej. Wydarzenie sprzed czterech wieków dało początek wielkiemu przedsięwzięciu harmonijnego połączenia katolicyzmu i prawosławia - wielkich wyznań Rzeczypospolitej. Przez ponad dwa stulecia unicy-grekokatolicy stanowili obok katolików obrządku łacińskiego czołowy element na mapie wyznaniowej kraju. Istnienie Kościoła unickiego przerwały carskie ukazy z lat 1839 i 1875. Nadchodząca rocznica wydarzeń z roku 1596 to okazja do przybliżenia dzieła unii kościelnej. W czasach zaborów i latach komunizmu badania i prezentowanie dziejów unii były zabronione. Obecnie, przy okazji rocznicy ukazywanie dokonań katolickiego Kościoła unickiego wydaje się konieczne, szczególnie na obszarze gdzie do dziś mieszkają potomkowie grekokatolików.

9 lutego 1727 roku Jan Klemens Branicki wystawił najdawniejszy dokument dla cerkwi św. Mikołaja w Białymstoku. Dziejic ofiarował wówczas 25 zł polskich plebanowi unickiemu z obowiązkiem dorocznych modlitw za dusze zmarłych z rodziny fundatorów. Najwidoczniej w roku 1727 wybudowano najstarszą cerkiew w Białymstoku. Aż do roku 1839 świątynia ta służyła katolikom obrządku wschodniego. Rozebrano ją w roku 1845 gdy wzniesiono obok niej istniejący dziś sobór prawosławny. Prócz dość obszernej jurydyki cerkiewnej rozciągającej się pomiędzy współczesnymi nam ulicami Lipową i Sosnową pleban otrzymał włókę ziemi w trzech polach. Pierwsze z nich ciągnęło się od wzgórza św.

Rocha równolegle do drogi Antoniukowskiej aż do młyna Antoniuka pracującego na rzece Białej. Drugie pole ciągnęło się od wzgórza Wiatrakowego poprzez siedliska wsi Białostoczek aż do gościńca Wasilkowskiego, gdzie w końcu XIX wieku założono cmentarz prawosławny. Trzecie pole granoczyło z gruntami miejskimi i ciągnęło się wzdłuż współczesnej nam ulicy Ciepłej. Paroch unicki otrzymał też grunty pomiędzy rzeką Białą a obecnymi ulicami Lipową, Malmeda i Nowy Świat. Ten ostatni obszar został później odebrany cerkwi unickiej przez Jana Klemensa Branickiego. Nastąpiło to w roku 1753 gdy spłonęła zachodnia część miasta. Dziedzic teren ten przeznaczył pod zabudowę i gumna miejskie. W zamian za to zwiększono areal gruntów cerkiewnych w Dojlidach.

Świątynię istniejącą w latach 1727-1839 tak opisano w roku 1804: *Cerkiew parochialna Białostocka w mieście Białymstoku drewniana, formą sześciokątu pobudowana przez skarb JO Branickiego wystawiona z dwoma kopułami większemi i trzecią pomniejszą, na których krzyże żelazne w galkach, z których 2 są pozłacane z dwójgiem drzwiami podwójnemi, szynalami żelaznemi fasowanemi na zawiasach potrójnych esowych na zamki fracuskie wewnętrzne zamykającemi się, z których jedne są z cmentarza do babińca, drugie z babińca do cerkwi z sześcią oknami dużemi kwadratowemi, szklannemi w olów oprawnemi i na pręty żelazne zmocnionemi, z jednym oknem okrągłym, z babińcem, w którym 3 okna kwadratowe szklanne w drzewo oprawne z podmurowaniem nookolo ceglany, z cmentarzem z jednej strony murem a z trzech stron dylami w słupy murowane oparkantionym, z sufitem z tarcic ułożonem z posadzką cegieł kwadratowych, z chórem balaskowanym dawnej budowy, z podwórza otynkowanipotrzebująca. Pomieniona cerkiew ze srzodka jest pomalowana i różnemi malowidłami przyozdobiona. Na cmentarz przy tejże cerkwi będący brama nowa porządna z tarcic zrobiona kolorem czerwonym pomalowana, na zawiasach żelaznych, na której zrobienie*

równie jako i oparkanie cmentarz i cerkwi PJ ks. proboszcz terażniejszy koszt podejmował. Ciała zmarłych ludzi pogrzebują się dotąd na cmentarzu i ku dalszemu onych pogrzebaniu mogilek oznaczonych jeszcze nie ma...

W Centralnym Archiwum Historycznym Rosji w St.Petersburgu zachował się rysunek przedstawiający tę świątynię. Ustawiona ona była między ramionami krzyża greckiego, na planie którego wzniesiono istniejący murowany sobór. Obok cmentarza ustawiona była miejska Brama Tykocka, od której zaczynało się Nowolipie, czterorzędowa aleja lipowa wiodąca do kaplicy św. Rocha. Od zachodu do cmentarza cerkiewnego przylegały jeszcze w roku 1799 mogilki rzymskokatolickie.

Białostocka cerkiew była filią parafii w Dojlidach. O cerkwi dojlidzkiej dowiadujemy się już w roku 1571. W rzymskokatolickim Archiwum Archidiecezji Białostockiej zachował się oryginalny dokument wystawiony przez Grzegorza Chodkiewicza polecający namiestnikowi swych dóbr dojlidzkich by dokonał zamiany gruntów stanowiących uposażenie cerkwi dojlidzkiej i określił wymiar należnej dziesięciny z majątności dojlidzkiej i karakulskiej: *Gregorei Chodkovicz pan vilenskii, getman naivyszzii Velikogo Kniasiva Litovskogo, starosta gorodenskii i mogilevskii. Namesniku naszomu doilidskomu Mikołaju Choruziczu. Vedai o tom, iż sesdese [?] nam bil czolom bogomolec nasz tamosznii doilidskii Kosma Dmitryevicz o tom szto by esmo emu voloku ego tuju kotoruju semo emu dali byli ku cerkvi doilidskoi v sele Krivlanech otmenili dlia tego, iż emu neporuczno ee pachati, a bolotei że, na krai steny s travno. Tam też i polia ne vsi try dobry. Ku tomu też i o desetinu kotoroiu emu daiut z imenia naszogo Karakul, tak iako i gorodkovomu, to est žita kop 30, pszenicy kop 10, ieczmienia kop 10, gorochu kop 10, greckzi kop 20. Abychmo emu wżo z imenia naszogo Doilidskogo ee emu davati roskazali. Pro to i gdyż nam v tom szkody nikotoroesia ne pokazet. A onyi bogomolec nasz, za takovuiu lasku naszuz i vpered vodle*

*povinnosti svoei za nas Boga ochotneiszym prosit budet. Prikazuem tobe esm onuii voloku u Krivlanech ot nego vziavszu emu, natomes u sele Doilidoch inszuiu voloku, to es Łykovuiu. kotorai na tot czas pusto ležit, zavel i podal. Tim też i desetinu, vysze pomenenuiu, tymżo obycaem iako i gorodkovomu popu daiut, ot sego času szto by esi vžo s paszni naszoi tamosznei Doilidskoie poczał davati i daval konieczne inaczei tot cziniti ne smeiućzi. Pisan u Choroszczy leta Bożego Narodzenia 1571 mesiacu Iuna 21 dnia [21 VI 1571]. Gregor Chodkevicz. Odtąd cerkiew doлідzka dysponowała jedną włóką gruntu, która ciągnęła się wzdłuż gościńca Zabłudowskiego, gdzie później założono doлідzki cmentarz prawosławny. Do czasu przyjęcia unii w roku 1596 cerkiew doлідzka była świątynią prawosławną. W roku 1628 tak opisywano osadę cerkiewną w Doлідach: *Cerkiew przy dworze doлідzkim. Hrehory Czerniewski swieszczennik według dawnego prawa i posesji swej przy tej cerkwi wolno trzyma zaścianek Spola od rzeki Doylidy, która pode dwór idzie, aż do rzeczki Białegostoku, która idzie ode wsi Doynowy. Na tymże zaścianku cerkiew z dzwonnica, dudowanie jego, ogrody i sianożęć.*¹*

Doлідy znajdowały się od roku 1528 w dobrach zabłudowskich. Po śmierci księcia Janusza Radziwiłła właściciela tej majątności księżna Anna Wołoszka wdowa po nim miała sporządzić w Lubeczu 20 listopada 1659 roku testament, mocą którego ofiarowała ogromną sumę jako fundusz prawosławnej cerkwi zabłudowskiej. Odtąd wszyscy unicy z dóbr zabłudowskich należeli do parafii doлідzkiej.²

Doлідy i Białystok do III rozbioru Polski należały do dekanatu podlaskiego diecezji metropolitalnej. W skład dekanatu podlaskiego w latach 1773-1788 wchodziły parafie: Białystok i Doлідy, Boguszewo, Choroszcz, Ciecierówka,

¹ J. Maroszek, Prawa i przywileje miasta i dóbr ziemskich Zabłudów, Białystok 1993 (dalej cyt.: Prawa i przywileje...), nr 10, s. 72-73.

² Tamże, nr 24-37, s. 195-229.

Dobrowola, Fasty, Gródek, Jałówka, Knyszyn, Kozany, Nowa Wola, Potoka, Puchły, Ryboły, Suraż, Topilec, Topolany, Trześcianka i Wasilków. W roku 1786 poza istniejącą siecią unickich parafii przybyła nowa cerkiew w Mostowlanach, filia parafii w Jałowce. 8 lipca 1786 roku IVK [19 VII 1786] Jasson Junosza Smogorzewski metropolita całej Rusi¹ polecił księdzu Bazylemu Guttorskiemu dziekanowi podlaskiemu aby dokonał poświęcenia miejsca i samej budującej się świątyni. Jej fundatorami byli właściciele Mostowlan Bulharynowa pisarzowa ziemska wolkowyska i jej syn.² 3 marca 1788 roku reaktywowano parafię w Mostowlanach przyłączając do niej część wsi parafii Jałówka. Mostowlany już dawniej były siedzibą parafii, a w archiwum parafialnym w XVIII wieku przechowywano akta od roku 1593.³

W spisie postanowień nowogródzkiej kongregacji unickich dziekanów z roku 1753 stwierdzono, że dziekan dekanatu podlaskiego zamieszkuje w Rybołach, jest wikariusz dekanalny a szkoła dla dzieci kapłańskich znajduje się w Brzostowicy Małej.⁴

Po III rozbiorze część parafii dekanatu podlaskiego znalazła się w Rosji (Ciecierówka, Dobrowola, Jałówka i Mostowlany), a pozostałe w Prusach. Dziekan ks. Bazyli Guttorski zamieszkujący przy cerkwi w Golniach na Grodzieńszczyźnie nie miał dostępu do większości podległych sobie parafii. Prusacy dokonali nowego podziału kościelnego.

¹ Jasson Junosza Smogorzewski unicki metropolita całej Rusi od roku 1780, zm. 1789. Zob.: K. Łódzia-Czarniecki, *Herbarz polski podług Niesieckiego...*, t.1, Gniezno 1875-1881, s. 145.

² Biblioteka Akademii Nauk Litwy w Wilnie (dalej cyt.: BAN w Wilnie), rękopis F.12-4766.

³ Opisanie dokumentov archiva zapadno-ruskich uniatskich mitropolitov (dalej cyt.: Opis. dok.), t.2, nr 2570, s. 463; J. Maroszek, *Dziedzictwo unii kościelnej w krajobrazie kulturowym Podlasia. 1596-1996*, Białystok 1996, s. 42.

⁴ Opis. dok., t.2, nr 1596, s. 153.

W roku 1801 powołano do życia unicką diecezję supraską obejmującą całość departamentu białostockiego Prus Nowowschodnich. Diecezja ta składała się z dwóch dekanatów: białostockiego i drohickiego. W skład dekanatu białostockiego weszły parafie z dawnego dekanatu grodzieńskiego: Augustów, Bala, Holyńska, Jaczno, Jurowlany, Lipsk, Nowy Dwór, Rygałówka, Samogród, Siderka, Sopoćkinie, Tykocin. Z dawnego dekanatu podlaskiego: Białystok i Dojlidy, Boguszewo, Choroszcz, Gródek, Fasty, Knyszyn, Kozany, Nowa Wola, Potoka, Puchły, Ryboły, Suraż, Topilec, Topolany, Trześcianka i Wasilków. Dziekanem białostockim został ks. Jan Krassowski prezbiter cerkwi białostockiej i dojlidzkiej.¹

Zachowała się garść informacji o unickich księżach prowadzących tę placówkę duszpasterską. 10 lutego 1711 roku proboszczem unickiej cerkwi dojlidzkiej był ks. Piotr Łobaczewski, który wniósł skargę na Antoniego Rahożę i jego towarzyszy.² W roku 1752 Jan Klemens Branicki prezentował ks. Jakuba Baranowskiego na prezbitera cerkwi dojlidzkiej i białostockiej. Stwierdzano przy tym, że poprzedni paroch Jakub Drużbacki opuścił te placówki przed półtora rokiem.³ 10 maja 1769 roku J.K. Branicki udzielił prezenty na stanowisko proboszcza ks. Własiemu Krassowskiemu, który funkcję swą sprawował jeszcze 28 grudnia 1788 roku. 30 października 1793 Izabela z Poniatowskich Branicka prezentowała na plebanię białostocką i dojlidzką ks. Jana Krassowskiego. Jako prezbiter białostocki występował jeszcze w roku 1812.⁴

Literatura naukowa dotycząca Kościoła unickiego w Rzeczypospolitej jest bardzo uboga. Sytuacja ta powoduje

znakomity wzrost wartości źródeł archiwalnych i powstających na ich podstawie nowych opracowań. Cennym źródłem wiedzy o katolikach-unitach są akty wizytacji parafii przeprowadzanych przez dziekanów i biskupów. Dotychczas ogłoszono drukiem protokoły wizytacyjne jedynie 32 świątyni unickich z terenu dwóch dekanatów - cyryńskiego i nowogródzkiego.¹

Kapitałne znaczenie dla poznania dziejów Kościoła unickiego na Podlasiu, w Białymstoku i jego okolicach posiada rękopis zatytułowany: *Księga wizyty dziekańskiej dekanatu Podlaskiego przeze mnie księdza Bazylego Benedykta Guttorskiego dziekana Podlaskiego, plebana Golniewskiego w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 17 iuxta vetus [kalendarza] sporządzona*. Jest on dziś przechowywany w Dziale Rękopisów Biblioteki Akademii Nauk Litwy w Wilnie pod numerem F.17-155. Sygnatura „155” została nadana w 2 poł. XIX wieku gdy księga przechowywana była w Dziale Rękopisów Wileńskiej Biblioteki Publicznej.² Tom posiada oprawę tekturową z XIX wieku. Na grzbiecie znajduje się naklejka z napisem: RUKOPISNOE OTDELENIE

¹ *Protokół wizyty jeneralney dekanatów Cyryńskiego i Nowogrodzkiego przez ks. Tomasza Woszczelłowicza... w roku 1798 czynioney, sporządzony*, w: Archeograficzeskij sbornik dokumentov odnoszjaszczichsja k istorii Severo-Zapadnoj Rusi izdavaemyj pri Upravlenii Vilenskogo uczebnogo okruga (dalej cyt. Arch. sb.), t.13, Wilno 1902, s.154-235.

² W drukowanym inwentarzu Biblioteki z roku 1903 księgę zatytułowano i opisano: Сборник отчетов осмотра церквей Подляскаго благочинія, составленныхъ благочиннымъ Василиемъ Гуторскимъ съ 1773 по 1788 годъ. Въ корешковомъ переплетъ. Въ листъ, 54 листа, начинается: «Wizyta cerkwi Grodkowey roku 1773 m. 9 bra 18 dnia» и оканчивается ревизіей Кньшинской церкви 11 января 1788 г. Zob.: *Описание Рукописнаго Отдѣленія Виленской Публичной Библиотeki. Выпускъ четвертый*, Wilno 1903, s.31.

¹ Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie (dalej cyt.: CAHL w Wilnie), F.634, op.1, nr 60.

² Akty izd., t.7, nr 8, s.471-472.

³ Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie (dalej cyt.: ODZ), Teki Glinki, nr 312, s.16.

⁴ ODZ, Teki Glinki, nr 258, s.1-5, nr 316, s.31.

VILENSKOJ PUBLICZNOJ BIBLIOTEKI 155 B3. Ta sama naklejka została powtórzona na awersie okładki. Na pierwszej nieliczbowanej karcie znajduje się napis ołówkiem: „1773”. Po karcie tej następują 54 kolejno numerowane karty, z tego zapisano od 1 do 48, pozostałe są puste. Za nimi następuje jedna karta nieliczbowana. Dolna część księgi uległa zawilgoceniu, miejscami zbutwiała, posiada ślady pleśni.¹ Na karcie tytułowej dopisano w XIX wieku: *Priobrijutieno ot I.Ja. Kozłowskago*. Nie umiemy powiedzieć nic więcej o tym kolekcjonerze. Księga ta trafiła od niego do Biblioteki Publicznej wraz z innymi dziś przechowanymi pod numerami 157², 158³ i 161⁴

Autorem całej księgi jest Bazyli Guttorski. Święcenia kapłańskie otrzymał z rąk księdza Floriana Hrebnickiego metropolity całej Rusi w Strumiu w roku 1762. 17 marca tego roku został *wyordynowany* przez tegoż metropolitę do cerkwi w Wiercieliszkach. 28 czerwca 1767 roku został prezentowany przez Józefa Jelskiego wojskiego powiatu Grodzieńskiego, chorążego znaku petyhorskiego do cerkwi w Golniach. Otrzymał tzw. instalację od księdza Felicjana Filipa Wołodkowicza⁵ 3 października 1768 roku.⁶

¹W latach powojennych z księgi korzystało nieliczne grono badaczy. Na karcie rejestrującej użytkowników rękopisu wpisano jedynie siedem nazwisk: Irena Szybiak (1967, 1973), Robert Scott (1976), Aleksander Jaroszewicz (1984), Józef Maroszek (1989), Jerzy Urwanowicz (1990), Przemysław Czyżewski (1995), Waldemar Wilczewski (1995).

²Zbiór Aktów Grodzieńskiego Konsystorza Metropolitalnego z lat 1794-1799 (publikowanych w: Arch. sb., t.13, s.154-235).

³Zbiór Aktów Grodzieńskiego Konsystorza Metropolitalnego z lat 1814-1817.

⁴Zbiór Aktów Grodzieńskiego Konsystorza Metropolitalnego z lat 1790-1797.

⁵Felicjan Feliks Wołodkiewicz (Wołodkowicz), unicki metropolita całej Rusi, 1752-1762. Katalog mikrofilmów Ośrodka Archiwów,

21 stycznia 1779 roku przed Konsystorzem metropolii unickiej toczyła się sprawa o pozbawienie księdza Bazylego Guttorskiego funkcji dziekana podlaskiego.¹ Do odebrania dziekanii jak dowodzą niżej publikowane protokoły wizytacyjne wówczas nie doszło. Ks. B.Guttorski jeszcze przez 11 lat wizytował cerkwie swego dekanatu. Tytuł dziekana podlaskiego używał jeszcze 19 stycznia 1797 roku. Po III rozbiórce Polski używał jeszcze 12 marca 1814 roku, wówczas też tytułowano go kanonikiem brzeskim. Z zachowanych akt konsystorskich wynika, że żył jeszcze 24 lutego 1817 roku.²

Bazyli Guttorski rozpoczął wizytowanie cerkwi dekanatu podlaskiego 17 listopada 1773 roku a zakończył 11 stycznia 1789 roku. W Centralnym Archiwum Historycznym Rosji w St.Petersburgu zachował się *Summariusz Ichościów Księży Dekanatu Podlaskiego z wyrażeniem osób, miejsc, przymiotów, gruntów, przydatków, sianożęci, parafii, przeze mnie niżej wyrażonego dziekana spisany roku 1788 miesiąca Junia dnia 28*. Jest on przechowywany w zespole archiwalnym:

Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL, w: ABMK, t.6, nr 796, 789, 796, s.141, 142.

⁶BAN w Wilnie, rkps F.17-158, k.50-50v.

¹Opis. dok., t.2, s.380.

²Cień na jego karierę duchową rzuciło oskarżenie księdza instygatora dekanatu grodzieńskiego 19 stycznia 1797 roku. *Ks. Bazyli Gutorski dziekan podlaski i dawniej w tymże nalogowym występku pierwszej z Białaszewiczówną, ad praesens bratową swoją i Hapusią Rymarczykową w plebanii swojej golniewskiej przez lat sześć na usługach zostającą, jako nie żonami żyjąc był dostrzegany oraz nieprzytomną, a stanowi duchownemu nieprzyzwoitę rządząc się pasją Rymarczyka żonę nic sobie nie winną na dom onej z procesjami naszedłszy, tę na cmentarz cerkiewny przyprowadzić i ruzgami niemiłosiernie ćwiczyć kazał, a po tym tak ciężko skrzywdzoną po pologu do cerkwi już wprowadził. Zob.: BAN w Wilnie, rkps F.17-157, k.61.*

Kancelaria Greko-unickich Metropolitów.¹ *Summariusz* ten ks. B.Guttorski sporządził na podstawie zamieszczonej w niniejszym tomie *Księgi wizyty dziekańskiej dekanatu podlaskiego* rozpoczętej w roku 1773.

Wizytacja Guttorskiego została przeprowadzona według schematu nakazanego przez Synod Zamojski w roku 1720, kiedy to ustalono *Pytania, które się mają czynić na wizytach*. Strony postanowień Synodu w sprawie wizytacji reprodukuje się w całości w formie faksymile.²

W Centralnym Archiwum Historycznym Litwy w Wilnie w zespole Litewski Konsystorz Biskupstwa Unickiego znajdują się ponadto rękopiśmienne, pochodzące z roku 1804 *Akta wizyty generalnej dekanatu Drohickiego*³ i *Akta wizyty generalnej dekanatu Nowodworskiego i Białostockiego*⁴, protokół wizyty generalnej parafii w Białymstoku i Dojlidach publikujemy w niniejszym tomie jako istotne uzupełnienie wcześniejszych wizytacji tej parafii.

W trakcie przygotowania edycji kierowano się w zasadzie *Instrukcją wydawniczą dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku* wydaną we Wrocławiu w roku 1953. Ze względu jednak na masowego odbiorcę, często jednak nieprofesjonalnego wprowadzono do niniejszej publikacji uproszczenie w rozwiązywaniu skrótów bez uwzględniania nawiasów kwadratowych, przez co tekst stał się łatwiejszy w lekturze i nie obarczony nadmiernymi oznaczeniami

¹ Zob. Opisanie dzieł Zapadnorusskich Unitskich Mitropolitow, t.2, St.Petersburg 1907, s.464, nr 2580. Tekst *Sumariusza* bez wskazania sygnatur i bez zastosowania Instrukcji wydawniczej opublikował A.Mironowicz, *Wykaz proboszczów dekanatu podlaskiego z 1788 roku*, w: Białoruskie Zeszyty Historyczne, t.2(2), Białystok 1994, s.97-104.

² Synod prowincjonalny ruski w mieście Zamościu roku 1720 odprawiony..., Wilno 1785.

³ CAHL Wilno, F. 634, op. 1, nr 59.

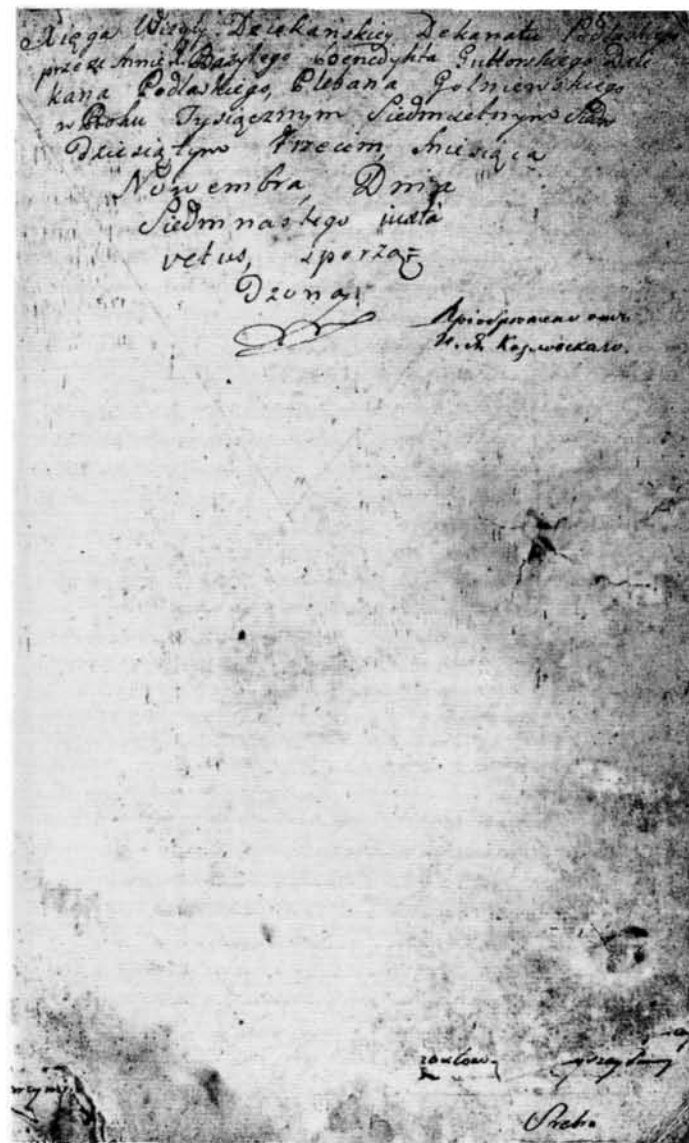
⁴ CAHL Wilno, F. 634, op. 1, nr 60.

edytorskimi. Nawiązując do oryginału zachowano wielką literę w pisowni przymiotników utworzonych od nazw miejscowych.

Oryginalny układ wpisów wizytacyjnych (ułożony według dat kalendarza juliańskiego) przedstawia się następująco:

18 XI 1773, Gródek, k.2-2v,
11 XII 1774, Gródek, k.3,
14 I 1776, Gródek, k.3,
24 III 1780, Gródek, k.3,
17 I 1781, Gródek, k.3-3v,
14 II 1782, Gródek, k.3v,
19 XI 1773, Nowa Wola, k.4-5,
12 XII 1774, Nowa Wola, k.5,
14 I 1776, Nowa Wola, k.5,
24 III 1780, Nowa Wola, k.5v,
18 I 1781, Nowa Wola, k.5v,
14 II 1782, Nowa Wola, k.5v,
30 XI 1782, Nowa Wola, k.5v,
30 XI 1773, Topolany, k.6-6v,
12 XII 1774, Topolany, k.6v-7,
15 I 1776, Topolany, k.7,
18 I 1781, Topolany, k.7,
15 II 1782, Topolany, k.7-7v,
30 XI 1782, Topolany, k.7v,
21 XI 1773, Potoka, k.8-8v,
12 XII 1774, Potoka, k.9,
16 I 1776, Potoka, k.9,
19 I 1781, Potoka, k.9-9v,
19 II 1782, Potoka, k.9v,
22 XI 1773, Trześcianka, k.10-11,
12 XII 1774, Trześcianka, k.11,
15 II 1782, Trześcianka, 11,
1 XII 1782, Trześcianka, k.11,
16 I 1776, Trześcianka, k.11v,
23 XI 1773, Puchły, k.12-12v,
13 XII 1774, Puchły, k.12v,

24 XI 1773, Ryboły, k.13-14,
 14 XII 1774, Ryboły, k.14,
 17 I 1776, Ryboły, k.14,
 17 XII 1782, Ryboły, k.14v,
 5 XII 1782, Kozany, 14v,
 25 XI 1773, Kozany, k.15-16,
 14 XII 1774, Kozany, k.16,
 17 I 1776, Kozany, k.16v,
 22 I 1781, Kozany, k.16v,
 17 II 1782, Kozany, k.16v,
 26 XI 1773, Suraż, k.17-18,
 15 XII 1774, Suraż, k.18,
 17 I 1776, Suraż, k.18v,
 18 II 1782, Suraż, k.18v,
 5 XII 1782, Suraż, k.18v,
 27 XI 1773, Topilec, k.19-20,
 16 XII 1774, Topilec, k.20,
 18 I 1776, Topilec, k.20,
 19 II 1782, Topilec, k.20v,
 7 XII 1782, Topilec, k.20v,
 29 XI 1773, Choroszcz, k.21-22,
 16 XII 1774, Choroszcz, k.22,
 18 I 1776, Choroszcz, k.22,
 19 III 1780, Choroszcz, k.22,
 26 I 1781, Choroszcz, k.22v,
 30 XI 1773, Fasty, k.23-23v,
 17 XII 1774, Fasty, k.24,
 19 I 1776, Fasty, k.24,
 26 I 1781, Fasty, k.24,
 20 II 1782, Fasty, k.24v,
 8 XII 1782, Fasty, k.24v,
 1 XII 1773, Dojlidy i Białystok, k.25-26v,
 20 I 1776, Dojlidy i Białystok, k.27,
 29 I 1781, Dojlidy i Białystok, k.27,
 21 II 1782, Dojlidy i Białystok, k.27v,

Karta tytułowa Księgi wizyty dziekańskiej dekanatu podlaskiego.

25. strona

Wizyta Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708.

Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708.

Ligi

Karta 25 rękopisu. Wizyta cerkwi doylidskiej i białostockiej.

Wizyta Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708.

Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708. Wskazanie pod tytułem Cerkwi Doylidskiej, y Białostockiej, ułubienicy, 1708.

Ligi

Cordieu

Karta 25v rękopisu. Wizyta cerkwi doylidskiej i białostockiej.

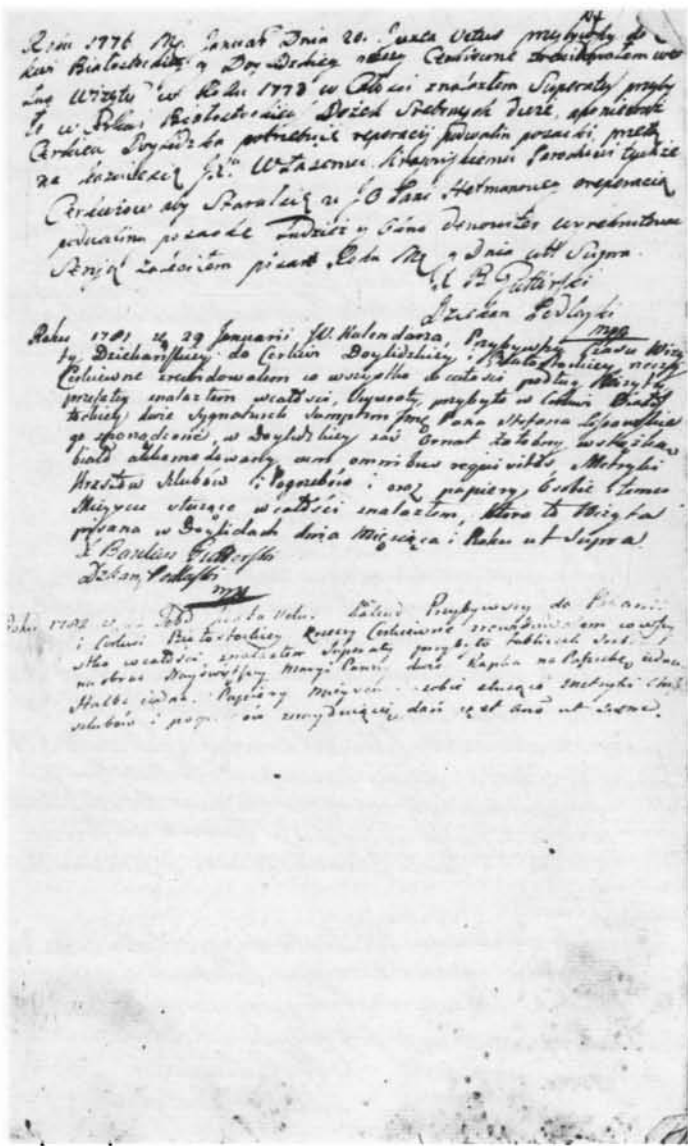
Coś kawał Doyłidzki, pod Intuściem 1769. Pamiątkę na Kłodzku
y. 1. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779.
1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790.
1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.
1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810.
1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820.
1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830.
1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840.
1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850.
1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860.
1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870.
1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880.
1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890.
1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900.

Karta 26 rękopisu. Wizyta cerkwi doylidzkiej i białostockiej.

Przemysław, Białystok, Doyłidzki, 1769. Pamiątkę na Kłodzku
y. 1. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779.
1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790.
1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.
1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810.
1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820.
1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830.
1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840.
1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850.
1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860.
1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870.
1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880.
1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890.
1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900.

Karta 26v rękopisu. Wizyta cerkwi doylidzkiej i białostockiej.

Karta 27 rękopisu. Wizyta cerkwi doylidzkiej i białostockiej.

- 2 XII 1773, Knyszyn, k.28,
- 17 XII 1774, Knyszyn, k.28v,
- 20 I 1776, Knyszyn, k.28v,
- 3 VI 1779, Knyszyn, k.28v,
- 16 [III] 1780, Knyszyn, k.28v,
- 21 II 1782, Knyszyn, k.28v,
- 2 XII 1773, Wasilków, k.29-29v,
- 17 XII 1774, Knyszyn, k.30,
- 28 I 1781, Knyszyn, k.30,
- 22 II 1782, Wasilków, k.30,
- 14 III 1774, Ciecierówka, k.31-31v,
- 11 XII 1774, Ciecierówka, k.32,
- 17 V 1780, Ciecierówka, k.32,
- 14 I 1781, Ciecierówka, k.32,
- 18 V 1780, Jałówka, k.32v-33,
- 15 I 1781, Jałówka, k.33,
- 13 I 1782, Jałówka, k.33-33v,
- 28 XI 1782, Jałówka, k.33v,
- 19 [V] 1780, Dobrowola, k.34-34v,
- 16 I 1781, Dobrowola, k.34v,
- 12 II 1782, Dobrowola, k.34v,
- 27 XI 1782, Dobrowola, k.35,
- 19 II 1779, Dojlidy i Białystok, k.36,
- 20 II 1779, Topilec, k.36v,
- 20 III 1780, Topilec, k.36v,
- 26 I 1781, Topilec, k.36v,
- 22 II 1779, Suraż, k.37,
- 20 III 1780, Suraż, k.37,
- 24 I 1781, Suraż, k.37,
- 23 II 1779, Kozany, k.37v,
- 21 III 1780, Kozany, k.37v,
- 24 II 1779, Ryboły, k.38,
- 21 III 1780, Ryboły, k.38,
- 21 I 1781, Ryboły, k.38,
- 25 II 1779, Puchły, k.38,

18 III 1780, Fasty, k.38,
21 III 1780, Puchły, k.39,
20 I 1781, Puchły, k.39,
16 II 1782, Puchły, k.39,
2 XII 1782, Puchły, k.39,
26 II 1779, Trześcianka, k.39v,
22 III 1780, Trześcianka, k.39v,
19 I 1781, Trześcianka, k.39v,
27 II 1779, Potoka, k.40,
23 III 1780, Potoka, k.40,
1 II 1782, Potoka, k.40,
28 II 1779, Topolany, k.40v,
23 III 1780, Topolany, k.40v,
15 V 1780, Wasilków, k.41v,
16 V 1780, Boguszewo, k.42,
21 II 1782, Boguszewo, k.42,
8 XII 1782, Boguszewo, k.42,
11 II 1782, Ciecierówka, k.42v,
26 XI 1782, Ciecierówka, k.42v,
8 XII 1782, [Knyszyn], k.42,
26 V 1785, Wasilków, k.43,
27 V 1785, Knyszyn i Boguszewo, k.43,
27 V 1785, Fasty, k.43,
28 V 1785, Dojlidy i Białystok, k.43v,
28 V 1785, Choroszcz, k.43v,
29 V 1785, Topilec, k.43v,
29 V 1785, Suraż, k.44,
30 V 1785, Kozany, k.44,
30 V 1785, Ryboły, k.44,
31 V 1785, Puchły, k.44v,
31 V 1785, Trześcianka, k.44v,
1 VI 1785, Potoka, k.44v,
1 VI 1785, Nowa Wola, k.44v,
1 VI 1785, Topolany, k.45,
2 VI 1785, Gródek, k.45,

2 VI 1785, Ciecierówka, k.45,
3 VI 1785, Jałówka, k.45-45v,
4 VI 1785, Dobrowola, k.45v,
17 XII 1788, Dojlidy i Białystok, k.45v,
18 XII 1788, Fasty, k.45v-46,
18 XII 1788, Choroszcz, k.46,
19 XII 1788, Topilec, k.46,
20 XII 1788, Suraż, k.46v,
21 XII 1788, Kozany, k.46v,
22 XII 1788, Ryboły, k.46v,
23 XII 1788, Puchły, k.46v,
24 XII 1788, Trześcianka, k.47,
24 XII 1788, Topolany, k.47,
25 XII 1788, Nowa Wola, k.47,
26 XII 1788, Gródek, k.47,
26 XII 1788, Ciecierówka, k.47-47v,
25 XII 1788, Potoka, k.47v,
10 I 1788, Wasilków, k.47v,
11 I 1788, Knyszyn, k.47v-48.

Przemieszczenie wpisów sprawia, że zaistniała konieczność uporządkowania zbioru protokółów. Wprowadzono układ alfabetyczny 19 parafii, a w ich obrębie zastosowano porządek chronologiczny. Pozostawiono jednak oznaczenie foliacji. Zabieg ten znakomicie poprawia czytelność źródła i umożliwia szybkie dotarcie do informacji.

Edycję wyposażono w indeksy: osobowy i geograficzny, oraz wykaz stosowanych skrótów.

Skróty:

- ABMK - Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, t.1-63, Lublin 1959-1993
- AGAD - Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- Akty izd. - *Akty izdawaemye Vilenskoju kommissieju vysoczajsze uczrezennoju dlja razbora drevnich aktov*, t.1-39, Wilno 1865-1815.
- Arch. sb. - *Archeograficzeskij sbornik dokumentov odnoszaszczichsja k istorii Severo-Zapadnoj Rusi izdavaemyj pri Upravlenii Vilenskogo uczebnogo okruga*, t.1-14, Wilno 1867-1904.
- BAN w Wilnie - Biblioteka Akademii Nauk Litwy w Wilnie
- CAHL w Wilnie - Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie.
- Doroszewski - *Słownik języka polskiego*, red. W.Doroszewski, t.1-11, Warszawa 1958-1969.
- IVK - iuxta vetus kalendarza, według starego kalendarza, to jest według kalendarza juliańskiego.
- KDS - M.Cubrzyńska Leonarczyk, *Katalog druków supraskich*, Warszawa 1996.
- ks. - ksiądz
- Linde - M.S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t.1-6, Lwów 1854-1860.
- mp. - manu propria (ręką własną).
- n-ro - numero (przy wyliczaniu).
- Oficyna - M.Cubrzyńska Leonarczyk, *Oficyna supraska 1695-1803. Dzieje i publikacje unickiej drukarni ojców bazylianów*, Warszawa 1993.
- ODZ - Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie.
- Opis dok. - *Opisanie dokumentov archiva zapadno-ruskich uniatskich mitropolitov*, t.1-2, St.Petersburg 1897-1907.
- Prawa i przywileje... - J.Maroszek, *Prawa i przywileje miasta i dóbr ziemskich Zabłudów*, Białystok 1993.
- PSB - Polski Słownik Biograficzny.

4-to - quarto, in quarto, format książki o wymiarze 1/4 arkusza dukarskiego.

SNT - N.Barszczewska, J.Głuszkowska, T.Jasińska, E.Smulkowa, *Słownik nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, Warszawa 1992.

św. - święty

Urzednicy... - *Urzednicy Podlascy. Spisy*, opr. E.Dubas-Urwanowicz, W.Jarmolik, M.Kulecki, J.Urwanowicz, Kórnik 1994

Znosko - Ks.Aleksy Znosko, *Mały słownik wyrazów staro-cerkiewno-słowiańskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*, Warszawa 1983.

[k.1] Księga wizyty dziekańskiej dekanatu Podlaskiego przeze mnie księdza Bazylego Benedykta Guttorskiego dziekana Podlaskiego, plebana Golniewskiego w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 17 iuxta vetus [kalendarza] [28 XI 1773]¹ sporządzona.

[BIAŁYSTOK I DOJLIDY]

[k.25] Wizyta cerkwi Doylickiej² i Białostockiej roku 1773 dnia 1 miesiąca Decembra [12 XII 1773].

Miasto Biały Stok. Cerkiew pod tytułem św. Mikołaja, fundacji i kolacji JO książąt Branickich kasztelanów krakowskich, drewniana, wapnem tynkowana, dachówką kryta, z trzema kopułami i krzyżami żelaznymi, galkami pozłocenymi. Drzwi do babińca dwoiste, na zawiasach żelaznych, z zamkiem wewnętrznym, okien 3 w babińcu. Drzwi cerkiewne dwoiste, na zawiasach żelaznych, okien 7. Pposadzka z cegieł. Ławki z obu stron. Chór zrujnowany.

Ołtarze. Ołtarz wielki stolarskiej roboty, malowany, miejscami pozłocony, z[e] [s]krzydłami z obu stron rznietymi, z obrazem Najświętszej Panny, na którym koron srebrnych 2, serduszkow 4, tabliczek n-ro 18, gwiazdeczka jedna, gwiazdeczek maleńkich 11, konaczków z kamykami czeskiemi

¹ W dalszej części publikacji przy dacie według kalendarza juliańskiego zastosowano określenie skrótowe: IVK - iuxta vetus kalendarza, według starego kalendarza, to jest według kalendarza juliańskiego. W nawiasie podano datę według współczesnego kalendarza gregoriańskiego.

² Dojlidy, dziś dzielnica miasta Białegostoku.

2, bisiurków sznurków 8, koralów sznurków 6. Cyborium¹ zamczyste, porujnowane. Firanek rombikowych para jedna, druga przybyła kitajczna,² seledynowa. Puszcza ad conservandum Sanctissimum z kielicha, srebrna, z patyny zaś wierzch i krzyżek intus pozlocisty pod kapką lamową, materialną. Druga stara cynowa, pod kapką. Lichtarzów cynowych par 2, drewnianych par 2. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Obrus 1. Tuwalen 3. Antymis³ JWJMé ks. metropolity Załęskiego.⁴ Nakrywadel par 2. Ołtarz bokowy Spasytela, stolarskiej roboty, malowany. Krucyfiks drewniany z korpusem. Lichtarzów drewnianych para jedna. Obrus 1. Tuwalen 3. Antepedium⁵ malowane. Ołtarz drugi, bokowy, stolarskiej roboty św. Mikołaja. Korona z srebrnego galonu. Lichtarzów drewnianych para jedna. Obrus 1. Tuwalen 2. Antepedium malowane. Ołtarzyk procesjonalny, noszący⁶ z

¹ Cyborium, tu użyte jako określenie tabernakulum (tabernaculum, altaris tabernaculum), przytwierdzona do mensy szafka na środku ołtarza, w której przechowuje się Najświętszy Sakrament.

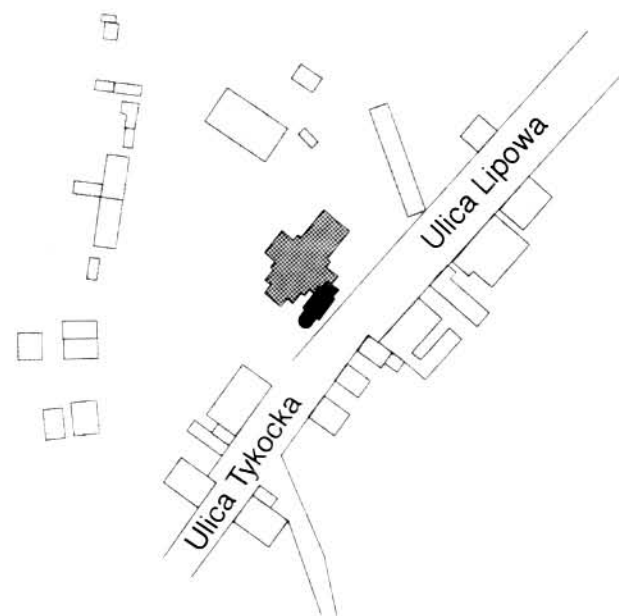
² Kitaj, kitajka, rodzaj chińskiego cienkiego płótna bawełnianego. Zob.: Linde, t.2, Lwów 1855, s.360.

³ Antymins (АНТИМИНС, Вместопрестоліе), rodzaj przenośnego ołtarza w postaci zaopatrzonego w relikwie, konsekrowanego przez biskupa jedwabnego lub płóciennego obrusu z wizerunkiem czterech ewangelistów i złożenia Chrystusa do grobu. Poświęcenia antymnisu z przeznaczeniem dla konkretnej świątyni dokonuje biskup.

⁴ Leon Szlubicz Załęski unicki metropolita całej Rusi, biskup włodzimierski i brzeski od roku 1693, zm. 1703. Zob.: K.Łodzia-Czarniecki, *Herbarz polski podług Niesieckiego...*, t.1, Gniezno 1875-1881, s.145.

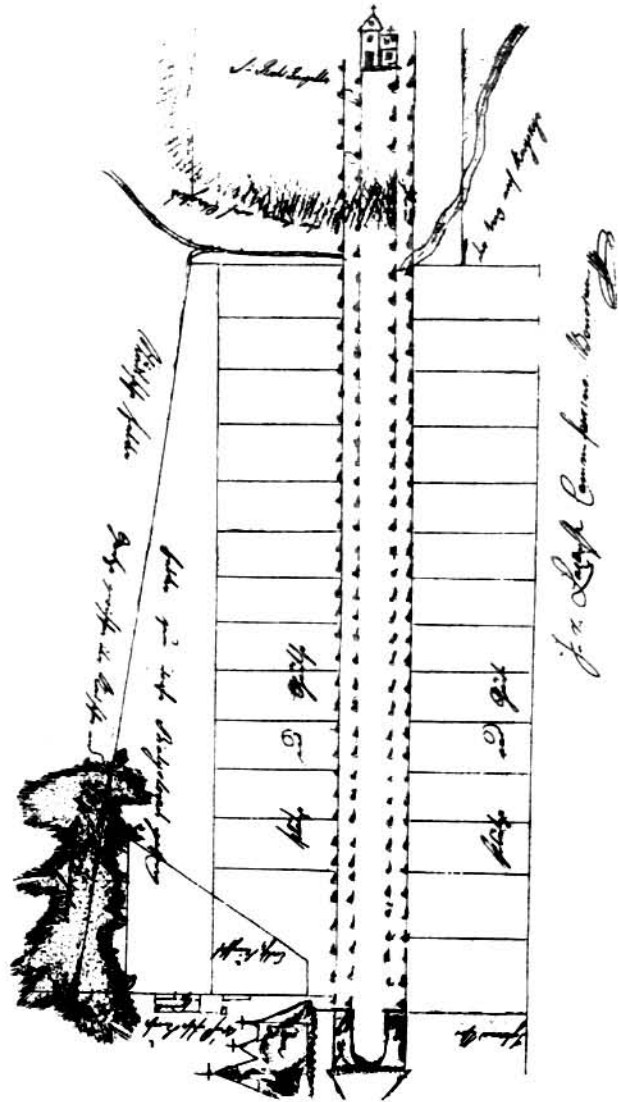
⁵ Antepedium (pallium frontale), ozdobna zasłona w kolorze zgodnym z okresem roku liturgicznego zakrywająca niższą część ołtarza. Tafta, lekka tkanina jedwabna o delikatnym połysku.

⁶ Feretron, ołtarzyk zaopatrzonej po obu stronach w wizerunki świętych, noszony w czasie procesji. Powszechny w Kościele katolickim.

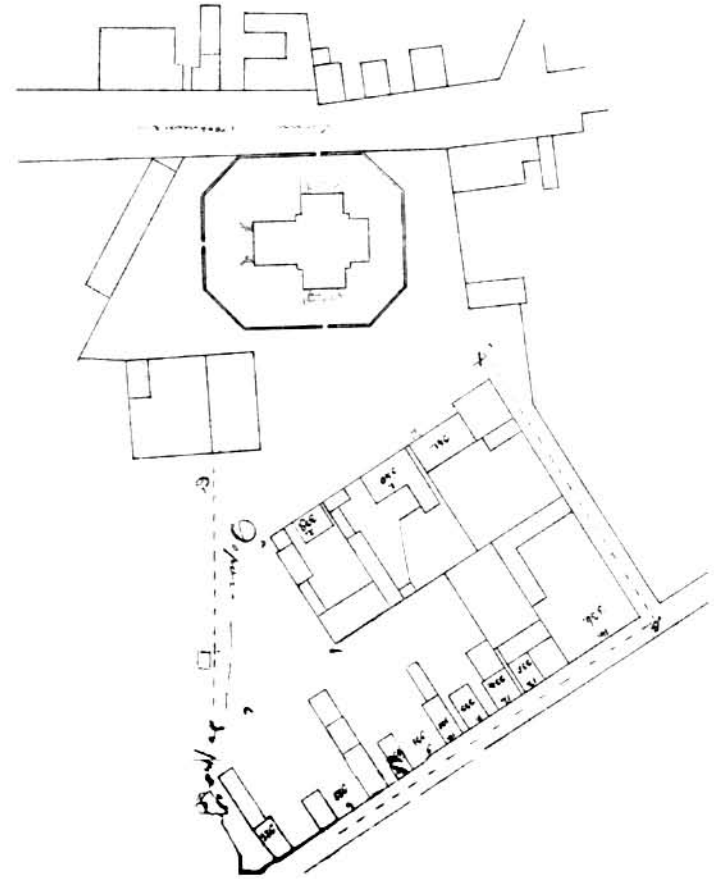
Plan sytuacyjny cerkwi św. Mikołaja w Białymstoku z 14 stycznia 1841 r. ze wskazaniem sytuacji starej drewnianej i nowej projektowanej świątyni. Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Rosji w St.Petersburgu, F.1488, op.1, nr 993.

Szkic sytuacyjny gruntów unickiej cerkwi św. Mikołaja w Białymstoku z roku 1803 przedstawiający sytuację świątyni przy Bramie Tykockiej, dom prepozyta i trójkątną przestrzeń, zajęta przez cmentarz grzebalny, przebieg 4-rzędowej alei (dziś ul. Lipowa) i sytuację kaplicy rzymskokatolickiej św. Rocha, system parcel przy drodze. Wskazano granicę gruntów wsi Białostoczek, która przebiegała na południe od parcel przy dzisiejszej ul. Lipowej, z granicą pól miasta Białegostoku.

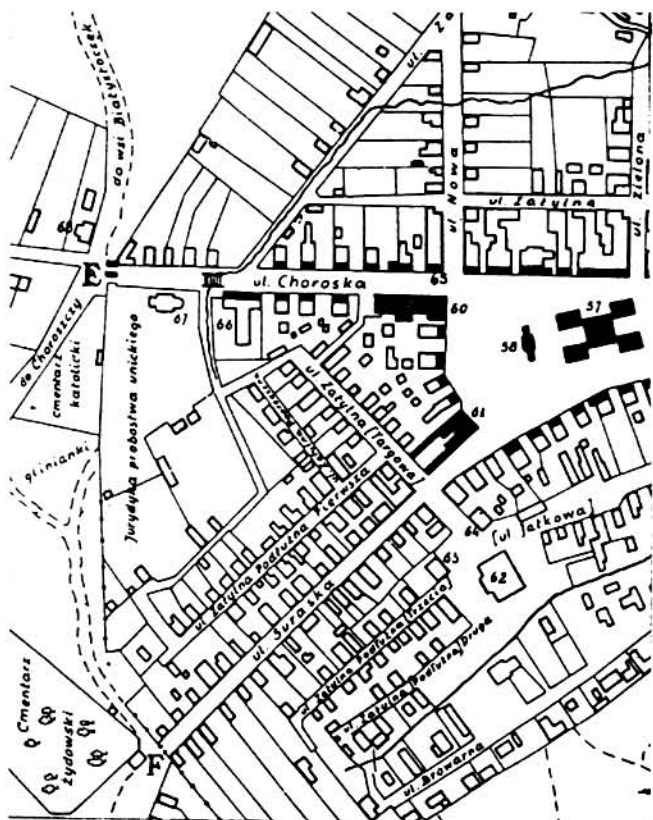
Archiwum Państwowe w Białymstoku, Kamera Wojenna i Domen Prus Nowowschodnich, nr 1951.

Jurydyka cerkiewna w Białymstoku w roku 1846 przy ul. Nowolipie, po rozbiórce drewnianej unickiej cerkwi św. Mikołaja i budowie nowego soboru prawosławnego.

Biblioteka Uniwersyteckiego Oddział Rękopisów, F.23-127.

Jurydyka cerkiewna w Białymstoku - fragment planu miasta Białegostoku w końcu XVIII w. Rekonstrukcja J.Glinki, *Studia z historii budowy miast*, Warszawa 1955, s.203.

obrazem z jednej strony Najświętszej Panny Protekcji, z drugiej św. apostołów Piotra i Pawła. Firanki drukowe. Bisiurek sznurek 1.

Srebro i sprzęty. Monstrancja srebrna, pozłacana, między promieniami, z obłokiem srebrnym nowo przybyła. Patyna srebrna, nowa. Kielich nowo wyzłocony. Ampulek cynowych para jedna. Miernica¹ cynowa jedna troista. Krzyż nowy, z nowym sedesem dorobiony. Gwiazd do kielicha srebrnych 2, z tych jedno pozłacane. Łyżeczek² srebrnych 2. Trybularz³ mosiężny. Dzwonków ołtarzowych 2, w kopule wiszący 1.

[k.25 v] Księgi. Ksiąg żdnych nie ma, okrom mszała praznicznego i to bardzo nieporządny, teraz zaś przybył nowy druk Supraslskiego.⁴ Ewangeliczka polska, trebnik.⁵

Aparaty. Aparat tabinowy, cum requisitis⁶, Aparat kamlotu granatowego z kompanką srebrną białą, ze stulą i aparat nowo przybyły drojetowy granatowy, z kołnierzem białym, z kompanką szychową, cum requitis. Alb⁷ tkackich z

¹ Mirnica, myronal (Мирница), naczynie liturgiczne służące do przechowywania krzyżma świętego.

² Łżyca (Лжица, лавида), łyżeczka służąca do udzielania Komunii świętej.

³ Trybularz, kadzielnica (turabulum, кадило), naczynie służące do spalania kadzidła - mieszanki żywic i ziół - w czasie nabożeństw.

⁴ Zapewne mowa o wydaniach: *Sluzebnik' v nemze liturgija s[vyja]togo Ioanna Zlatoustago so sluzboju na vsjak' den' za upokoj, sodersizja*, Supraśl, lata sześćdziesiąte XVIII w, 2°, wyd. A i B. Zob.: M.Cubrzyńska Leonarczyk, *Katalog druków supraskich*, Warszawa 1996 (dalej cyt.: KDS), nr 213 i 214, s.93.

⁵ Trebnik (Требник, Потребник), Księga Posług, księga liturgiczna zawierająca porządek udzielania sakramentów, sakramentaliów, błogosławieństw oraz teksty stosowanych dla nich modlitw.

⁶ Z przynależnościami.

⁷ Alba (linea, tunica linea), część stroju liturgicznego kapłana. Szeroka i długa, sięgająca stóp biała szata lniana z rekawami.

humerałami¹ 3. Pasków 2. Baldachimek 1. Umbraculum² ad Sanctissimum z chustki gazowej jedwabnej. Korporalów 4. Porfikatorów³ 8. Chorągwi procesjonalnych 2. Krzyż procesjonalny.

Cmentarz około cerkwi częścią murowany, częścią oparkaniony.

Przy tej cerkwi żaden parafianin nie znajduje się.

Grunta. Gruntu włóka jedna we 3 zmiany w Białym Stoku pod św. Rochiem, w którym plebania jest ukrzywdzona gdyż 160 prętów na budowę gumien miejskich odebrane, na co mając wzgląd JO książę Branicki kasztelan krakowski, hetman wielki koronny w zamian dał gruntu tyłoz, sianozęci na Łąkach Husowickich na wozów 6. Podług funduszu z arendy Białostockiej wb. ks. paroch ma an[n]uaty złotych sto, n-ro 100.

Plebania. Rum drewniany, na podmurowaniu, gontami kryty, wspaniała z izbą stołową i pokojami. Przy cerkwi tej tamecznej przewielebny ks. Własi Krassoski ni[e] ma wolnego mieszkania w niej. Niniejszą wizytą obligatur jest uciekać się do JO pani dobrodziki, fundatorki i kolatorki, jako jest fundowana i oddana do tej cerkwi, aby była w wolnej posesji.⁴

¹ Humeral (amictus), część stroju liturgicznego kapłana. Prostokątny kawałek cienkiego płótna lnianego lub konopnego o wymiarach 60-70 x 80-90 cm z tasiemkami przy jednym z dłuższych boków. Humeral zakładany pod albę pokrywa ramiona i górną część pleców kapłana.

² Umbraculum, zasłona wystawionego w monstrancji Najświętszego Sakramentu w formie rozpiętego na drewnianej ramie haftowanego materiału.

³ Puryfikaterz, lniany ręczniczek o wymiarach ok. 40-45 x 25-30 cm służący do wytarcia kielicha i palców kapłana po przyjęciu Komunii św.

⁴ Jeszcze w roku 1779 dwór wyznaczył w plebanii unickiej kwatere wojskową wobec czego proboszcz prosił aby zostawiono mu część lokalu na potrzeby dzieci uczących się a także dla niego samego

Jurydyka. Domów 4, z których powinności żadnych nie pełnią, okrom tylko tego co czynszu zł polskich 4.

[k.26] Cerkiew doylidzka pod tytułem Najświętszej Panny Narodzenia i św. Proroka Eliasza, fundacji i kolacji dawnej JO książąt Radziwiłłów, teraz ad praesens JO książąt Branickich, drewniana, gontami kryta, ruinie podległa, z kopułą i krzyżem żelaznym nad wielkim ołtarzem druga kopułka, także z krzyżem żelaznym. Drzwi do babińca na zawiasach żelaznych z zaszczepką probojami zamkiem wiszącym, drzwi do cerkwi na zawiaskach sine ula. Wewnątrz posadzka z cegły ze wszystkim zrujnowana. Okien 4, u zakrystii jedne zrujnowane bez szkła.

Ołtarz wielki stolarskiej roboty Najświętszej Panny Narodzenia. Cyborium nie zamczyste. Sanktissimum w puszcze cynowej z wierzchem pod kapką materialną, nad którym obraz Najświętszej Marii Panny z koroną srebrną. Lichtarzów drewnianych par 2. Obrus 1, tuwalen 2. Antymis JWJ księdza metropolity Załyńskiego. Antepedium na drzewie malowane, poduszków pod mszał 3. Ołtarz bokowy z obrazem Spasytela optyką malowany. Lichtarzów drewnianych para jedna. Tuwalen 2. Ołtarz drugi Najświętszej Panny optyką malowany z obrazem Najświętszej Panny Maryi. Lichtarzów drewnianych para jedna. Ołtarz trzeci św. Eliasza Proroka sine ula acomodicone.

Srebro i sprzęty cerkiewne. Kielich srebrny intus pozłocisty z patyną srebrną. Łyzycy srebrna, miernica cynowa zrujnowana. Dzwonków ołtarzowych 2. W kopule wiszących 2. Kociołek na wodę święconą mosiężny dziurawy.

Aparaty. Aparat adamaszkowy sine ulo, drugi londynowy niebieski galonem srebrnym akomodowany z narakwicami, trzecia aparat saladynowy, zielony z galonem sine requisitis. Alba. Szwapskiego płótna 2. Pasków 2, korporalów 3, puryfikaterzów 4, chorągwi 4.

„dla ogrzania się gdy ze mszy przyjdzie”. Zob.: ODZ, Teki Glinki, nr 370, s.16-17.

Mszał in folio¹ druku Wilęskiego podarty, ewangelia druku Lwowskiego, druga ewangelia in 4-to² pisana. Oktoich³ druku Supraslskiego⁴ i do używania niezgodny.

Parafia. Wieś Sobolew,⁵ Karakule, Ciasne, Ogrodniki, Nowo Dworce,⁶ Bagnówka,⁷ Grabówka,⁸ Likowka,⁹ [k.26v]³ Szumlanie,¹⁰ Pieczurki,¹¹ Dolhinowo,¹² Doylidy,¹³ Almaty,¹⁴ Paceliszki,¹⁵ Hryniewiczze, Krywlanie,¹⁶ Niewodnica,¹⁷

¹ Format książki z arkuszy złożonych na pół.

² Quarto, in quarto, format książki o wymiarze 1/4 arkusza dukarskiego.

³ Oktoich, osmoglasnik (октоих, осмогласник) księga liturgiczna zawierająca porządek Służby Bożej jako codziennej modlitwy Kościoła dla niedziel i dni cyklu tygodniowego, rozdzielonego w ciągu roku wg ośmiu tonacji śpiewu liturgicznego. Zob.: Znosko, s.209.

⁴ Oktoich' si est' Osmoglasnik'. *Tvorenje pr[e]po[d]o[bnago] O[t]ica n[a]sego Ioanna Damaskina*. Supraśl 1728, 2°. Zob.: KDS, nr 73, s.48. Drukowany w Supraślu w latach 1728 i 1737, być może wznawiany w latach następnych. Zob.: M.Cubrzyńska Leonarczyk, *Oficyna supraska 1695-1803. Dzieje i publikacje unickiej drukarni ojców bazylianów*, Warszawa 1993 (dalej cyt.: *Oficyna*), s.55-56.

⁵ Dziś wieś Sobolewo.

⁶ Dziś wieś Nowodworce.

⁷ Dziś Bagnówka, dzielnica miasta Białegostoku

⁸ Dziś wieś Grabówka

⁹ Dziś wieś nie istnieje.

¹⁰ Dziś wieś nie istnieje.

¹¹ Dziś Pieczurki, dzielnica miasta Białegostoku.

¹² Dziś Dojnowo, dzielnica miasta Białegostoku.

¹³ Dziś wieś Dojlidy Górne

¹⁴ Dziś wieś Olmonty

¹⁵ Dziś wieś nie istnieje, w końcu XVIII wieku na jej gruntach powstał folwark Izabelin koło Olmont.

¹⁶ Dziś wieś nie istnieje, na jej gruntach w I poł. XX wieku urządzono lotnisko Krywłany.

¹⁷ Dziś wieś Niewodnica Nargilewska.

Kurianie,¹ Protasy, Halickie, Komiąka,² Rafałowka,³ Pasynki, Kucharowka,⁴ Zwierki w których to wioskach znajduje się domów n-ro 40, excepto w hrabstwie Zabłudowskim będących.

Grunta. Gruntu obręb na którym plebania i cerkiew zabudowane, zaścianek sianożęci za Groblą Dojnowsko. We wsi Doylidach włók 2 na 3 zmiany i nadatek łąki nad Brodem Ogrodnickim item włoka jedną Przy Gościńcu Zabłudowskim nazwaną, [z] sianożęciami.⁵

Plebania. Izba biała stara z alkierzem, z sieńmi, stodoła porządna przy której obora nowa, stajnia, chlew tudzież piwnica, studnia kosztem praesentis parochi pobudowana wszystka. Przy tych cerkwiach białostockiej i doylidzkiej jest aktualnym parochem przewielebny ks. Własi Krasowski egzaminator dekanatu Podlaskiego prezentowany od JO książąt Branickich kasztelanów Krakowskich sub datt 1769 miesiąca maja dnia 10 [10 V 1769]. Instalowany od JW metropolity Wollotkowicza⁶ sub datt 1769 miesiąca Octobra 1 [1 X 1769]. Kopia funduszów z protokołów powymowane były teraz na cerkiew Białostocką wyjęte z Grodu Branskiego. Podanie od przewielebnego JMci ks. Pawła Więckiewicza dziekana

¹ Dziś wieś Kuriany

² Dziś wieś Kamionka

³ Dziś wieś Rafałowka

⁴ Dziś wieś Kucharówka

⁵ 21 czerwca 1571 roku w Choroszczu Grzegorz Chodkiewicz kasztelan wileński polecił namiestnikowi swych dóbr dojlidzkich by dokonał zamiany gruntów stanowiących uposażenie cerkwi dojlidzkiej i określił wymiar należnej dziesięciny z majątności dojlidzkiej i karakulskiej. Archiwum Archidiecezji Białostockiej. Archiwum Dworu Zabłudowskiego „No 1, Fasc. 4, Obligów”. Zob. J.Maroszek, *Prawa i przywileje miasta i dóbr ziemskich Zabłudów XV-XVIII w.*, Białystok 1994, nr 10, s.72-73.

⁶ Felicjan Filip Wołodkiewicz (vel Wołodkowicz, Wollotkowicz) unicki metropolita całej Rusi, zm. 1778. Zob.: K.Łodzia-Czarnecki, *Herbarz polski podług Niesieckiego...*, t.1, Gniezno 1875-1881, s.145.

Podlaskiego. Przybyło do cerkwi Białostockiej srebra sztuk 4 i korona jedna, chorągiew żałobna, bisiurek sznurek 1. Wizyty, metryki przy cerkwi.¹

Działo się w Doylidach. Datt ut supra ks. B.Guttorski dziekan Podlaski mp.

[k.27] Roku 1776 miesiąca Januara dnia 20 IVK [31 I 1776] przybywszy do cerkwi Białostockiej i Doylidzkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. Superaty przybyło w cerkwi Białostockiej: nożek srebrnych 2. A ponieważ cerkiew Doylidzka potrzebuje reperacji, podwalin, posadzki, przeto nakazuje się JMć. ks. Własemu Krasowskiemu parochowi tychże cerkwiów, aby starał się u JO pani hetmanowej o reperację podwaliny, posadzki tudzież i okna de noviter wyremontował serio zaleciłem. Pisan roku, miesiąca, dnia ut supra. Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski mp.

[k.36] Roku 1779 miesiąca Februari dnia 19 IVK [2 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Doylidzkiej i Białostockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem co wszystko podług wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. Superaty przybyło w cerkwi Doylidzkiej antepedium sztametowe w kwiaty a w Białostockiej chorągiew harusowa czerwona z obrazem Protekcji Najświętszej Maryi Panny, tabliczka srebrna jedna, lichtarzów cenowych, ołtarzowych, sporych para jedna. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Białym Stoku. Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.27] Roku 1781 dnia 29 Januarii IVK [9 II 1781] kalendarza przybywszy czasu wizyty dziekańskiej do cerkwi

¹ Zachowała się księga metryk chrztów parafii unickiej doylidzkiej i filii białostockiej z lat 1784-1796 oraz „Księga metryk zmarłych” z lat 1796-1826. Zob.: ODZ, Teki Glinki, nr 258, s.1-5.

Doylidzkiej i Białostockiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem co wszystko w całości według wizyty przeszłej znalazłem w całości. Superaty przybyło w cerkwi białostockiej 2 sygnaturek sumptem JMci pana Stefana Lisowskiego sporządzone, w Doylidzkiej zaś ornat żałobny wstążką białą akomodowany, cum omnibus requisitis. Metryki chrztów, szlubów i pogrzebów oraz papiery osobie i temu miejscu służące w całości znalazłem, która to wizyta pisana w Doylidach dnia, miesiąca i roku ut supra. Ks. Basilius Guttorski dziekan podlaski mp.

Roku 1782 die 21 Februari IVK [4 III 1782] przybywszy do plebanii i cerkwi Białostockiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło tabliczek srebrnych na obraz Najświętszej Maryi Panny 2, kapka na puszczkę 1, halba 1. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Datt et anno ut supra.

[k.43v] Roku 1785 die 28 maj IVK [8 VI 1785] przybywszy do cerkwi Doylidzkiej i Białostockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Co się zaś Dekretu Reformationis tycze o oparkanieniu cerkwi i pokryciu jej de nową - zadosyc się temu nie stało. Przeto nakazuje się JMci ks. Krassowskiemu parochowi Doylidzkiemu i Białostockiemu, aby o to nieodwłocznie do JO kolatorki suplikował. Pisana roku, miesiąca, dnia ut supra w Doylidach. Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.45v] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 17 IVK [28 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi Doylidzkiej i Białostockiej w czasie wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyło w cerkwi białostockiej firanek par 2, jedna para kitajkowych karmazynowych, druga para krótszych materialnych z koronką szychową, poduszka pod mszał atlasowa biała w kwiaty

na[o]kolo z frezela jedwabna, bisiurów sznurek 1. Papiery cerkiewne i osobie sluzące, tudziez metryki chrsztów, szlubów i pogrzebów znajduja się. Przy tych cerkwiach jest aktualnym parochem przewielebny ks. Wlasiey Krasowski wice dziekan i egzaminator dekanatu Podlaskiego, w naukach lacińskich i teologii moralnej doskonaly. Od początku dziekanii mojej skargi na niego nigdy nie bylo ze strony, z parafii, ani dworu, a poniewaz zadosyc nie stalo się Dekretowi Reformationis wizyty generalnej w oparkanieniu cerkwi, zostawuje się to do przyszej archipasterskiej wizyty. Pisana roku, miesiaca i dnia ut supra w Doylidach. Bazyli Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[BOGUSZEWO]

[k.42] Wieś Boguszew JKMci starostwa. Roku 1780 miesiaca maja dnia 16 IVK [27 V 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Boguszewskiej rzeczy cerkiewne zrewidowalem, co wszystko w calosci znalazlem podlug wizyty w roku 1761 JMć ks. Lamanowicza surogata Wilenskigo, choc niektóre rzeczy jako to firanki, obrusy juz trancie¹ pognily. Metryk nie ma poniewaz i parafii nie ma.² Wizyt dwie świętej pamieci JMć ks. Bielkiewicza sub datt 1751, a druga 1755, trzecia JMć ks. Hrymaniewskiego dziekana Podlaskiego sub datt 1757, czwarta JMć ks. Wisiewskiego surogata Nowogrodzkiego sub 1758, piata Lamanowicza surogata Wilenskigo sub datt 1761, znajduja się. Pisan roku, miesiaca i dnia ut supra. Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

¹ Tranty, stare, zuzyte materialy - szmaty, lachmany.

² Rowniez w wizytacji dekanatu bialostockiego, do ktorego w roku 1804 nalezalo Boguszewo, stwierdzono brak parafii. Zob.: Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie (dalej CAHL), F.634, op.1, nr 60, k.20.

Roku 1782 dnia 21 Februara IVK [3 III 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Boguszewskiej rzeczy cerkiewne zrewidowalem, co wszystko w calosci znalazlem. Superaty zadnej nie ma. Papiery miejscu i osobie sluzące znajduja się. Metryki chrsztów, szlubów i pogrzebów nie. Pisana dnia roku ut supra.

Roku 1782 dnia 8 Decembris IVK [19 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Boguszewskiej rzeczy cerkiewne zrewidowalem, co wszystko w calosci znalazlem. Superaty zadnej nie ma. Papiery jako to wizyty i osobie sluzące znajduja się. Pisan dnia roku, miesiaca ut supra.

[CHOROSZCZ]

[k.21] Wizyta cerkwi Choroskiej w roku 1773 miesiaca Novembra dnia 29 [10 XII 1773].

Cerkiew pod tytulom Najświętszej Panny Maryi Protekcji fundacji i kolacji JO ksiązat IMć Branickich hetmanów, kasztelanów Krakowskich. Drewniana, dachówką czerwona pokryta. Intus et extra tynkowano i wapnem tynkowano, tudziez podmurowana ceglami. Z babinem przystawionym nowym, na którym kopula wspaniala, zelazna blacha obita, z krzyzem zelaznym sporym, choragiewka, na daszku zaś cerkiewnym kopulek 2 malych, drewnianych, malowanych czerwono, z zelaznymi krzyzami. Drzwi do babinca dwoiste, na zawiasach trzech zelaznych, z zamkiem wnetrznym i kluczem, wchodzac do cerkwi drzwi na zawiasach zelaznych, z zaszczipka, gdzie pomiedzy wyrznietą sciana krzyz duzy z korpusem, stol z deseczek wapnem tynkowane, posadzka z cegly.

Oltarz wielki snycerskiej roboty, z skrzydlami i puklami pozlocistemi, z obrazem Najświętszej Panny Protekcji, przy

którym słupów 2 dużych, na których osób rziętech, malowanych i pozłacanych 2, jeden św. Tomasza z Akwinu, drugi św. Jacka. Cyborium zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum, w puszcze cynowej i nakrywadło bez krzyżyka pod kapką partyrową. Krucyfiks drewniany z korpusem. Lichtarzów drewnianych par 3. Mensa i antepedium drewniane. Na którym: obrus 1, tuwalen 2, nakrywadło płócienne, antymis JWJMć. ks. Bullhaka biskupa Pińskiego.¹ W tej cerkwi okien 6, za ołtarzem per modum zakrystii, gdzie się konserwuje ubiór kapłański okien 2. W babińcu wszystkie ta[m] okna w olów poprawne.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny z patyną, intus pozłociste. Drugi kielich cynowy z patyną. Miernica cynowa. Łyżca mosiężna. Ampulek cynowych para jedna. Dzwonków ołtarzowych 3, w kopule wiszących pomiernych 2. Trybularz mosiężny.

Aparaty. Aparat kamletowy popielaty cum requisitis, drugi sztamotowy, niebieski, z kołnierzem czerwonym, z stulą. Aparat kamalajkowy, cum requisitis. Alb z humerałami 2. Pasków 2. Krzyż procesjonalny. Korporalów 3. Purfikatorzów 12. Bursa² do chorych. Chorągwi 2. [k.21 v] Krzyż. Ambona sycerskiej roboty. Ławki z obuch stron malowane.

Księgi. Ewangelia in folio pisana, mszał in folio druku Wilęskiego, praznja, oktoich pisane niezgodne, trebnik.

¹ Jerzy Bulhak (ok. 1697-12 III 1769), od roku 1730 unicki biskup pińsko-turowski. Od roku 1733 archimandryta supraski. Okres jego rządów w historii klasztoru i drukarni supraskiej należy do najświetniejszych. Rezydował w dobrach biskupich w Chrapinie. Zob.: Ks.J.Skruteń, Bulhak Jerzy h. Syrokomla, w: PSB, t.3, Kraków 1937, s.129.

² Bursa (bursa kielichowa, pera, theca corporalis), czworokątny sztywne futerał o wymiarach ok. 20 x 20 cm służący do przechowywania korporalu.

Parafia. Wieś Ruszczany ksiąząt JMciów Branickich kasztelanów krakowskich, wieś Żółtki¹ tychże Imciów.

Grunta. Włók półtory we wsi Ruszczanach, we trzy zmiany. Morgi na których stara plebania nowo postawiona sumptem wb. ks. Tomasza Pawłowskiego, dlatego aby mógł postrzegać szkody na gruntach swoich, gdyż plebania jest w mieście daleko od nich i przeprawa bardzo jest trudna. Tamże łąki bokiem jednym do gruntów ruszczanskich, drugie do rzeki Młynowej, bokiem jednym do Brzeziny Dominikanskiej, drugim do sadzawki dwornej, na których wb. ks. szkodzi, że dwór kazał rowy kopać i grobli wysypywać. Item plac w mieście bokiem jednym do parkanu Księży Dominikanów, drugim do między ogrodu Kołedy, końcem do ulicy Postolney, drugi[m] do rzeki Postawney, odebrany na skarb, o którym u JJ wb. ks. JMci, że jest funduszem nadany paroch dopominać się jest obowiązany. Item plac w mieście, na którym cerkiew i plebania stara, tudzież nowo wybudowana, dachówką kryta. W folwarku zaś zabudowania: izba biała z komorą i sieńmi. Gumno: odryna, chlew i chlewki.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Tomasz Pawłowski prezentowany od JO ksiąząt JMciów Branickich kasztelanów Krakowskich sub datt roku 1754 miesiąca Julii dnia 16 [16 VII 1754], instalowany od JWJMć. ks. metropolity Hrebnickiego sub datt w Struncu² roku 1754 miesiąca Decembra dnia 4 [4 XII 1754].

Papiery. Melioracja funduszu cerkwi wyjęta z archiwum metropolitalnego, sub datta roku 1641 miesiąca Novembra dnia

¹ Dziś wieś Żółtki.

² Struń, rezydencja arcybiskupów połockich z dwupiętrowym murałym pałacem wzniesionym w roku 1749 przez metropolitę Floriana Hrebnickiego według projektu Glaubitza z galerią obrazów, obszernymi ogrodami, cerkwią unicką, kościołem i kalwarią. Zob.: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (dalej cyt.: Słownik geograficzny), t.11, Warszawa 1890, s.420.

4 [4 XI 1641], innych dokumentów nie masz, metryki krztów, szlubów i pogrzebów, wizyty dawne przy cerkwi podług których nic [k.22] nie ubyło, a ponieważ oktoich jest zepsuty nakazuje się wb. ks. aby postarał się o nowy.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 16 IVK [27 XII 1774] przybywszy do cerkwi Chorozkiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty przeszłej wszystko w całości znalazłem. Przybyć nic nie przybyło, oprócz sprawionego przez JMć. ks. oktoicha jednego. Która to wizyta w roku, miesiącu i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski.

Roku 1776 miesiąca Januarii dnia 18 IVK [29 I 1776] przybywszy do cerkwi i plebanii Chorozkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem wszystko według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem, superaty żadnej nie ma, okna w cerkwi potrzebują reperacji, przeto nakazuje się JMć. ks. Tomaszowi Pawłowskiemu parochowi chorozkiemu, aby o to regoinunt^a u dworu JWW pani hetmanowej Koronnej, która to wizyta pisana w roku 1776 i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 19 IVK [30 III 1780], przybywszy do cerkwi i plebani Chorozkiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem co wszystko w całości znalazłem. Superaty nie przybyło nic. Ponieważ okna potrzebują reperacji, przeto nakazuje się, aby wb. ks. Michal Nowicki starał się, czy sam przez się czy u kolatorów okna by były wyreperowane. Papiery jakie są, jako to melioracja funduszu, wizyty, metryki krztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Pisan, roku, miesiąca i dnia ut supra w Choroszczy.

^a Tak w oryginale.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski.

[k.22v] Roku 1781 miesiąca Januarii dnia 26 IVK [6 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Chorozkiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty przeszłej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, a ponieważ okna potrzebują reperacji przeto nakazuje się wb. ks. Tomaszowi Pawłowskiemu parochowi tejże cerkwi Chorozkiej, aby starał się, czy sam przez siebie, czy u kolatorów, aby były okna wyreperowane, zaleca się. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów znajdują się przy cerkwi. Datum ut supra w Choroszczy.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 miesiąca Februarii dnia 19 IVK [2 III 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Choroskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem, superaty żadnej nie masz, papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Datum die et anno ut supra.

[k.43v] Roku 1785 die 28 miesiąca maja IVK [8 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Choroskiej, czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: krucyfiks ołtarzowy rznięcia snycerskiego. Dekretowi Reformacyjnemu wizyty generalnej zadosyć nie uczynił, jako to okna w cerkwi nie wyreperowane, mszał ze wszystkim zrujnowany, budynki wszystkie ogółem reperacji słupów i podwalin i pokrycia gwałtownie potrzebujące. Przeto ponieważ WJMć ks. wizytator gernalny lubo w Dekrecie swoim opuścił i nie nakazał reparacji budynków i mszału starać się nowego lub wyreperowania z wstawieniem mszy nowej i oprawieniem onego nie nakazał, przeto ja dzisiejszym dekretem

reformacyjnym nakazuję i zalecam, aby budynki do przyszłej wizyty dziekańskiej jakkolwiek choć jeden z tych był wyreperowany, a mszał zaś do przyszłej kongregacji mirowej ze mszą nową wstawioną był wyreperowany i oprawiony i na też przyszłą wyż wyrażoną kongregację był mnie pokazany niniejszym dekretem nakazuje się. Pisan miesiąca, dnia i roku ut supra w Choroszczy.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.46] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 18 IVK [29 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi Choroskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej ks. Leona Pawłowskiego prezentowanego prowiza Choroskiego zastępującego miejsce ojca wb. Tomasza Pawłowskiego chorobą czyli defektem od dawnego czasu złożonego, w domu przy cerkwi nie znalazłem. Od dwóch niedziel i mszy w niedzielę pierwszą nie było i nigdy dotąd pomieniony ks. Leon cerkwi i parochii nie pilnował ustawicznie abstentując się, po różnych kościołach bez wiedzy i zwierzchności swojej i dlatego Marianna Jarosławska parochianka, że nie miała księdza do siebie chorej prosiła ks. dominikana i obrządek odmieniła. W cerkwi wielki znalazłem nieporządek bo msza rzadko kiedy bywa, a do tego okna powybijane, czyli przez ks. wybrane do plebanii jak jest informacja świadka. Tamże sowy zastałem, gdzie ołtarze tak szkaradnie z spaskudzone znalazłem, iż wyrazić trudno. Nadesłanych od JW archipasterza dobrodzieja aktów wiary, nadziei, miłości i żalu na cały dekanat, znakiem jak onych nigdy z ludźmi nie mówił, takowych ani znalazłem w cerkwi, ani w plebanii.

Plebania ze wszystkim jest opuszczona.

Parafia nie wie kiedy święto ruskie i posty.

Sam ks. Leon Pawłowski zawsze po rzymsku lubi i dlatego miejsca nie pilnuje. Wszędzie w rzymskich ornatach mszę odprawuje. A zatym, lubo za takowe niegodziwości na wielkie kary zasłużył, ja jednak to do przyszłej spodziewanej wizyty

generalnej odkładam, a tymczasem wb. instygatorowi zalecam, aby na instancję urzędu swego do konsystorza metropolitalnego Grodzieńskiego przypozwał i to wszystko odcytował, pilnowanie cerkwi, plebanii, naprawienie okien w cerkwi, zachowanie w czystości wszelkiej mobilii cerkiewnej, reperacji budynków plebalnych, o przywrócenie do obrządku Marianny Jarosławskiej, aby starał się odzyskać, święta i posty cerkiewne synodami ustanowione parafii zawsze i pilnie zakazywał i sam z obowiązku sumnienia i dla przykładu wiernych Chrystusowych zachował, dzisiejszym dekretem reformacyjnym zalecam i nakazuje. Datt w Choroszczy die, mensis et anno ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[CIECIERÓWKA]

[k.31] Wizyta cerkwi Ciecierowskiej¹ w roku 1774 dnia 14 miesiąca marca [25 III 1774].

Cerkiew pod tytułem Protekcji Panny Maryi, drewniana dranicami kryta, reperacji potrzebująca. Fundacji starożytnej WJMć panów Tyszkiewiczów,² w kolacji ad praesens WJMć pana Tadeusza Puchalskiego skarbnikowicza ziemi

¹ Ciecierówka, wieś nad rzeką Świsłocz koło Brzostowicy Wielkiej, na terenie obwodu grodzieńskiego Republiki Białoruskiej.

² 3 czerwca 1609 roku w Ciecierówce dwaj rodzeni bracia Krzysztof i Jan Tyszkiewiczowie, z których pierwszy był rzymskim katolikiem a drugi wyznawcą religii greckiej rozdzielili między siebie spadek po Jerzym Tyszkiewiczzu ich ojcu. Zobowiązali się do utrzymywania znajdującej się w Ciecierówce cerkwi. Pochowany w niej był Jerzy Tyszkiewicz. Zob.: Akta wydawamyje Vilenskuju naucznuju kommissieju, t. 1, s.22-26.

Mielnickiej.¹ Na której na środku krzyż żelazny. Drzwi do babińca jedne, dwoiste na zawiasach żelaznych z zasuwką drewnianą, drugie pojedynkowe na zawiasach żelaznych z zaszczepką i zamkiem wiszącym. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, z zamkiem wewnętrznym. Okien 4 z kratami żelaznymi. Pomost z desek bitych. Stół z tarcic. Deisusu² nie ma, tylko krzyż po środku, z korpusem, spory. Zakrycia. Do niej drzwi na zawiasach z zaszczepką. Na cmentarzu dzwonnica na czterech słupach. Na niej dzwonów wiszących 2.

Ołtarze. Ołtarz wielki stolarskiej roboty, nowy, nie malowany, z osobami rżniętymi. W nim obraz Najświętszej Panny. Szata pozłocista, z zasłonką cieniową, brzegami kwiaty srebrne, druga kitajczana różowa z obrazem zapuszczanym Protekcyi Maryi Panny. Tabliczek srebrnych 3, serduszek 2, korona srebrna 1. Cyborium zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum w puszcze srebrnej, z wierzchem i krzyżykiem, pod kapką. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów cynowych par dwie, drewnianych para jedna. Tuwalen 2. Obrus 1. Antepedium rompkowe. Portotel ritus latini. Ołtarz bokowy stolarskiej roboty malowany, miejscami pozłacany, z obrazem św. Michała Archaniola. Diadynka z kamykami czeskiemi. Wokół ołtarza falbana razczykowa [?]. Krucyfiks drewniany z korpusem. Lichtarzów cynowych stołowych para 1, ołtarzowych sporych para 1, drewnianych para 1. Także lichtarzów przybitych drewnianych posrebrzanych par 3. Tuwalna i obrus. Antepedium na płótnie malowane, drugie rompkowe. Na ścianie sztuk malowanych na płótnie 4. Ołtarzyk procesjonalny noszący, z obrazem Najświętszej Panny. Koron

¹ Syn Andrzeja Puchalskiego skarbnika Ziemi Mielnickiej (1708-1713); *Urzędnicy Podlascy. Spisy*, opr. E. Dubas-Urwanowicz, W. Jarmolik, M. Kulecki, J. Urwanowicz, Kórnik 1994 (dalej cyt.: *Urzędnicy...*), s. 186.

² Deisis (Дейсис, денсис), ikonostas, połączony w jedną całość rząd ikon o określonym porządku umieszczony w ikonostacie.

srebrnych 3. Sukienka z galonu srebrnego. Bukieciki z bisiurek i paciorek prostych. Zasłonka kitajki różowej.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny, intus pozłocisty, z pateną, łyżeczką srebrną 1. Miernica troista cynowa. Trubularzów mosiężnych 2. Dzwonków ołtarzowych pięć, szósty spory. Lampa blaszana wisząca.

Aparaty. Aparat złotogłowy, cum requisitis. Aparat półpartytowy, ceglasty, z kołnierzem kitajczanym, w paski, cum requisitis. Aparat adamaszkowy, z kołnierzem półpartytowym, cum requisitis. Aparat półpartytowy, z kołnierzem adamaszkowym, cum requisitis. Aparat gredyturowy, zielony, w kwiaty srebrne, z kołnierzem lanowym, białym, cum requisitis. Aparat żalobny, sztafowy, w kwiaty srebrne, z kołnierzem kitajki czarnej, cum requisitis. Alb 4 z humerałami. Pasków 3. Korporałów 5. Purfikaterzów 5. Burs do chorych 2. Chorągwi 5. Chor[agiew] polna, karmazynowa, kitajczana. Proporów wielkich 2, a mniejszych 2. Drzewców [k.3/v] dętych 4. Krzyż procesjonalny, z korpusem 1.

Księgi. Ewangelia naprestolna,¹ in folio pisana, na której blach srebrnych 2, z drugiej strony pukłów srebrnych 4. Mszał in folio, w druku Wilęskiego. Prazdnia pisana, stara. Ewangelia polska. Trebnik druku Supraslskiego.² Mszałik razem z oktoichem. Metryka chrztu, szlubów i pogrzebów.

Parafia. Wieś Ciecierówka,³ wieś Miencyki,⁴ Worony,⁵ Świsłoczany,⁶ Nareyki,⁷ Lużany,⁸ Jaryłówka,⁹ Bobrowniki, Tkacze¹⁰ i Gobiaty.

¹ Księga ewangelii spoczywająca na prestole. Prestol (Престол), podwyższenie w kształcie sześcianu stanowiące część wyposażenia świątyni. Poświęcenia prestolu dokonuje biskup.

² *Trebnik*, Supraśl 1760, 8°. Zob.: KDS, nr 194, s. 87.

³ Dziś wieś Ciecierówka na terenie Białorusi.

⁴ Dziś wieś Minczuki na terenie Białorusi.

⁵ Dziś wieś Worony na terenie Białorusi.

⁶ Dziś wieś Świsłoczany.

Grunta. Włók półtory na trzy zmiany. Pierwsza zmiana na uroczyszczu od granicy Pawliskiej, druga na uroczyszczu Pietuchowszczyzna.¹ Połos 3 między gruntem dwornym, jednym końcem do gruntu dwornego, drugim końcem z trzema przydatkami do rzeczki Ciecierowki. Trzecia zmiana na uroczyszczu Krzeszylowszczyzna nazwanym. Płos końcem jednym do gruntu JMć pana Hlińskiego, drugim do rzeczki Ciecierowki. Połoska między gruntem dwornym, na przeciwko Wronowa. Pod wsią Tkaczami plos 2, jednym bokiem do Rudawskiej Granicy,² drugim do gruntu dwornego, końcem do wsi Bobrowników. Pognój tej cerkwi przy plebanii, z ogrodami, sianożęciami i zaroślami od stawu i grobli, aż do rzeczki wkoło plebanii i dziaka z placem nadanym. Item włoka na uroczyszczu Pietuchowszczyźnie, dołem idąca, przy ługu rzeki Ciecierowki, na którą są wyjęte dokumenta z Grodu Grodzińskiego.

Plebania. Izba biała z sieniami. Piekarnia z sieniami. Świrnów 2. Piwnica. Gumno: odryna, chlewy, stajnina. Plebania wokół ogrodzona i cmentarz. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Jan Rozmysłowicz prezentowany od WJMć pani Marianny Buchowieckiej stolnikowej parnawskiej sub datt 1734 dnia 8 Junii w Ciecierowce [8 VI 1734]. Instalowany od JWJMć. ks. metropolity Szeptyckiego³ sub datt 1734 miesiąca Julii 20 dnia [20 VII 1734] we Lwowie. Podanie ma od wb. ks. Teodora Koncewicza parocha Brzostowicy Wielkiej za

⁷ Dziś wieś Narejki.

⁸ Dziś wieś Łuzany.

⁹ Dziś wieś Jaryłówka.

¹⁰ Dziś wieś Tkacze na terenie Białorusi.

¹ Jerzy Tyszkiewicz zmarły przed rokiem 1609 zakupił w powiecie wolkowskim i przyłączył do Ciecierówki 5 włók gruntu zwane Pietuszki. Zob.: Akty izd., t. 1, s.22-26.

² Dziś Rudawa na Białorusi.

³ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm.11 XII 1746. Zob.: K.Łodzia-Czarniecki, *Herbarz polski podług Niesieckiego...*, t.1, Gniezno 1875-1881, s.145.

konsensem przewielebnego JMć księdza Andrzeja Herminowicza dziekana Grodzińskiego sub datt 1734 dnia 16 Novembra [16 XI 1734]. Wizyty generalne przez omyłkę zawiezione do Dolhinowa. Widymus¹ z Ksiąg Ziemi Grodzińskiego sub datt 1612 miesiąca Januarii 30 dnia [30 I 1612] na włokę gruntu, a ponieważ w mszale kanon podarty, nakazuje się, gdyby in specio ćwierć roku kanon był dokupiony i wyreperowany, sub poenis nakazuje się.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.32] Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 11 IVK [22 XII 1774] czasu wizyty mojej dziekańskiej przybywszy do cerkwi Ciecierowskiej zrewidowałem sprzęty cerkiewne według wizyty dawniejszej wszystko znalazłem w całości. Przybyło zaś: korona do Najświętszej Panny na drucie, różnego gatunku kamykami sadzone, tuwalety płótna pruskiego 2, kwiatków para jedna robotą piękną. W cerkwi znalazłem czysto, ochędźnie. Sam wb. ks. Jan Rozmysłowicz czuł, przykładowy. Dokumenta tak cerkiewne jako i [o]sobie służące znajdują się.

Atestor ks. B.Guttorski dziekan podlaski.

Roku 1780 miesiąca maja dnia 17 IVK [28 V 1780] przybywszy do cerkwi Ciecierowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, a ponieważ cerkiew potrzebuje pokrycia, okna reperacji znacznej, przeto nakazuje się JMć. ks. Pawłowi Sacewiczowi, aby starał się u wielmożnego kolatora o to wszystko, pod karą interdyktu tej cerkwi, jako niesposobnej do administrowania Świętych Sakramentów. Papiery cerkiewne i

¹ Widymus (vidimus, widymat, transumpt), potwierdzenie kopii dokumentu z oryginałem sporządzone przez uprawnioną osobę lub urząd.

osobie służące, metryki krzstów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Datt ut supra w Ciecierowce.

Ksiądz B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 14 IVK [25 I 1781] przybywszy do cerkwi Ciecierowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Cerkiew i dotychczas nie pokryta, okna nie wyreperowane. Nakazuje się JMć. ks., aby starał się o to wszystko u wielmożnych kolatorów. W cerkwi czysto, ochędźnie. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krzstów a szlubów i pogrzebów, notację ma sporządzić księgi [ss] nakazałem. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Ciecierowce.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.42v] Roku 1782 miesiąca Februara dnia 11 IVK [22 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Ciecierowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko podług wizyty przeszłych [ss] w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Sam ks. Paweł Sacewicz paroch Ciecierowski jest trzeźwy, przykładowy. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krzstów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Ciecierowce.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, paroch Golniowski.

Roku 1782 miesiąca Novembra dnia 26 [7 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Ciecierowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrzstów, szlubów i pogrzebów znajdują się, także i registr parafii, na co podpisuję się. Datt die et anno ut supra.

Ks. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.45] Roku 1785 miesiąca Junii dnia 2 IVK [13 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Ciecierowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: chustka na firankę do św. Michała Archaniola, jedwabna. Co zaś do Dekretu Reformacyjnego wizyty generalnej - nic nie uskutecznił, jako to lubo ekstrakt ograniczenia z Grodu Grodzieńskiego jest wyjęty, ale bez pieczęci. Vasculum nie zrobione do chorych. Cmentarz nie poprawiony, tego wszystkiego nie dopełnił. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.47] Roku 1788 dnia 26 miesiąca Decembra IVK [6 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Ciecierowskiej, w czasie wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt przeszłych w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Budynek mieszkalny dobry ze wszelkimi wygodami, pierwsza izba z alkierzem z dwoma drzwiami z zawiasami żelaznymi, z podłogami, sieniami, tamże z kuchnią, kominem wyprowadzonym, z przepierzeniem, stolowaniem, porządnie, na przeciwko także izba biała z piecem piekarnianym [k.47v] z komorą porządną z drzwiami z zawiasami żelaznymi, oknami porządnymi i piecami kaflowymi, tudzież z kominkiem w pierwszej izbie, wszędzie z zamkami, z klamkami i zaszczepkami, tak drzwi jako też i okna z zawiasami i zaszczepkami opatrzone, słomą zaś pokryte. Papiery cerkiewne i osobie służące, tudzież metryki chrzstów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem wb. ks. Paweł Sacewicz, który w naukach ustawow i teologii moralnej doskonały, o żadne występki nie był powołany, trzeźwy i obowiązków kapłańskich pilnujący. Takowa wizyta pisana miesiąca, dnia i roku ut supra.

Bazyli Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k. 34] Wizyta cerkwi Dobrowolskiej. Roku 1780 dnia 19 IVK [30 V 1780].

Cerkiew pod tytułem Wniebowzięcia Panny Maryi, fundacji dawniejszej JW panów Kryszpinów, ad praesens w dziedzicznych dobrach i kolacji JW panów Tyszkiewiczów starosty Strzałkowskiego etc. Która jest drewniana. [W]spaniale de novo sumptem tychże JW Tyszkiewiczów erygowana, gontami nakryta, z kopułą dętą, z krzyżem żelaznym. W tej kopule, ze środka poręcz wkoło, z balasami. Cmentarz oparkaniony. Na cmentarzu przed drzwiami cerkiewnymi dzwonnica ciesielską robiona na dwie kondygnacje wyniesiona, gontami kryta, z galką, krzyżem żelaznym. Babiniec pod chórem, do którego wchodząc drzwi podwójne, drewniane na zawiasach żelaznych i z antabami żelaznymi, dla zasuwania. Wchodząc do samej cerkwi drzwi podwójne malowane, na żelaznych zawiasach z klamką. Podłoga i stol z tarcic, filary poczwórne z obu stron. Przy filarach ławki. Chór z balasami, z schodami. Do niego przed wielkim ołtarzem paręcz z balasami. Okien w samej cerkwi 8, a w górze w wieży 4, w zakrystii 2, do jednej na prawej stronie będącej drzwi dwoje. Jedne z cmentarza do cerkwi na zawiasach żelaznych z zamkiem wewnętrznym, drugie z cerkwi na zawiasach żelaznych. Okno 1. Żertownik dla ubierania się kapłanów z dwoma szufladami podwójnymi, drzwiczkami na zawiasach żelaznych malowanymi. Nakrywadło obrusowe. Do drugiej zakrystii alias skarbu drzwi z zaszczipką i zamkiem wiszącym, gdzie okienko 1.

Ołtarz wielki snickerskiej roboty, biało malowany, częścią pozłacany z obrazem Najświętszej Panny Maryi Częstochowskiej, koron srebrnych 2, tabliczek srebrnych 3, zawiasek z szkielek białych szlifowanych para 1, paciorek bisurków białych 3, sznurki żółtych 4, sznurki z mętelikiem, lusterka z obrazem Najświętszej Panny Maryi Częstochowskiej

za szkłem, zasłonka z chustki jedwabnej złotem i srebrem po brzegach haftowanej, druga kitajczana, farbowana kitajczana, popielata z kutasami, w paski. Relikwiarz za szkłem. Na mensie cymborium, zamczyste malowane, wspólnie z gradusami pod lichtarze, gdzie się konserwuje Sakra Synaxis w puszcze srebrnej, z wierzchem i krzyżem srebrnym, pod krzyżykiem puszcza. Ta puszcza intus i krzyżyk pozłacane. Kwiatka materialna w kwiaty srebrne, kute. Krucyfiks drewniany, z korpusem, lichtarzów drewnianych, malowanych par 3. Tuwalen 2. Obrus 1. Antemis JWJMć ks. Bulhaka biskupa Pińskiego,¹ poduszeczka włóczkowa. Nakrywadło obrusowe. Antepedium drewniane, malowane. Gradus przed ołtarzem, sukniem czerwonym, w różne kwiaty sukienne wyszywanym nakryty, drugi gradus troisty od mensy do ściany. Z obu stron tego ołtarza po ścianach lamperie biało malowane z wyzłocanymi częściami [...] także i attalika na kitajce niebieskiej. Item z obu stron po parze lichtarzów drewnianych, brackich. Z lewej strony przy zakrystii ambonka z prawej przy zakrystii konfesjonalik. Ołtarz poboczny z prawej strony stolarskiej snickerskiej roboty z lamperii złożony, biało malowany częścią pozłacany z obrazem w czarnych ramach Pana Jezusa Ukrzyżowanego na płótnie malowany, lichtarzów drewnianych para, towaleń 2, pulpit drewniany malowany pod mszał, nakrywadło obrusowe, antepedium drewniane, malowane, gradus przed ołtarzem, z boku na ścianie sztuka lamperii biało malowana, gzymsiki pozłacane. Ołtarz poboczny z lewej strony stolarskiej i snickerskiej roboty biało malowany częścią pozłacany z obrazem św. Wincentego zasłonka z chustki haftowanej. Lichtarzów drewnianych para, krucyfiks drewniany z korpusem drewnianym, tuwalen 2 i obrus, nakrywadło płótniane, antepedium drewniane, malowane, gradus przed ołtarzem. Ołtarzyk noszący stolarskiej roboty malowany niebiesko, ramy pozłacane, z obrazem na jednej stronie Najświętszej Panny, koron 2 z galonu białego szychowego,

¹ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

paciorek bisiurków białych sznurków 3 i złotych 3. Kukarda i bisurek, zasłonek kitajczanych czerwonych para. Item jedna z chustki jedwabnej, czerwonej, na drugiej stronie obraz Salwatoris.

Sprzęty. Kielich srebrny, intus wyzłocona. Łyżeczka srebrna. Łyżeczka pryncmentalowa. Miernica cynowa, troista. Trybularz mosiężny. Dzwonków ołtarzowych, kurantowych, w jednej oprawie 3. Item 2. Item 2 przy zakrystii. Sygnaturka w kopule, druga na dzwonnicy. Wiszących dzwonów 2.

Apparamenta. Aparat drojetowy, karmazynowy, z kołnierzem lamowym, galonem złotym akmodowany, cum omnibus requisitis. Drugi morowy, biały, w różne kwiaty requisita do niego niebieską kitajką podszyte. Aparat kałamajkowy, cum omnibus requisitis. Alb z humerałami i paskami 5. Komż 3, z tych jedna paradniejsza. Korporalów 4. Puryfikaterzów 6. Bursa do chorych z dzwonkiem, chorągwi kitajczanych 2, czerwone, sztametowych 2, kałamejkowych 2 zielonych. Proporców 2. Baldachim harusowy, wstępami akomodowany. Umbraculum. Krzyż procesjonalny. Kap brackich par 3.

Księgi. Mszałów 2, jeden na święta, drugi na niedziele, oktoich Supraski, trebnik, ewangeliczka polska, metryki krzstów, szlubów i pogrzebów.

Parafia. Wieś Dobrowola¹ domów 50, Niezwodzicze² domów 36, Hrynki³ domów 70, Michalki Wielkie i Male⁴ po krzyż domów 8, Romanowce⁵ 3.

[k. 34v] Grunta. Gruntu włók 5 na trzy zmiany, po części lasem zarosłe. Dawniejsze grunta niektóre i poddanego dwór zabrał, a na to miejsce inny grunt nadał. Teraz tylko 5 włóki we trzy zmiany przy plebanii zostają, ale funduszu i dokumentu

¹ Dziś na terenie Białorusi.

² Niezbodycze. Dziś na terenie Białorusi.

³ Dziś na terenie Białorusi.

⁴ Dziś na terenie Białorusi.

⁵ Dziś na terenie Białorusi.

żadnego nie masz. Na to sianożęć na Kniahini odebrano roku 1779, pastewnik między pasznią dworną i gruntem Zachariasza Swieyka. Więc na dwór zabrano. Item sianożęć na uroczysku Mogilkach.

Zabudowania plebańskie. Na włókach wyż mienionych cerkiew stoi i plebania zabudowana. Izba biała z komorą i z spiżarnią, z sieńmi, w sieniach z podwórza drzwi na zawiasach. Z tych sieni do piekarnianych sieni drzwi na biegunach. Wchodząc do izby drzwi na zawiasach, zaszczepek i klamka, stol i podłoga z tarcic. Okien 3, piec kaflowy na żelaznych prętach, kominek murowany nad dach wywiedziony, w sieniach przy kominie kuchenka. Z izby drzwi do komory. Posadzka i stol takoz jak w izbie. Okno 1. Drzwi do spiżarni na biegunach. Item drzwiczki na ogród, na skórkach, z zasuwką. Ta izba dranicami kryta. Przy tej izbie obok piekarnia, z sieńmi. Drzwi dwoje na biegunach. Okien piekarnianych 4. Piec piekarniany. Podłoga wszędy z bitych wszędzie deszczek. Przy piekarni z sieńmi drzwi dwoje. Alkierzyk, okien powiększych 2, dranicami kryty. Szpichlerz na dwa piętra dranicami kryty. Gumien 2 słomą krytych. Obora. Stajnia słomą kryta - w należywym i porządnym zabudowaniu. Te budynki kosztem własnym JMć ks. Jerzego Kaczanowskiego parocha Dobrowolskiego zabudowane.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem JMć ks. Jerzy Kaczanowski prezentowany w Łohoysku od JWJMć pana Antoniego Tyszkiewicza starosty Strzałkowskiego roku 1757 dnia 20 Decembris [20 XII 1757], instygowany i instalowany od JWJMć ks. metropolity Hrebnickiego w Strumiu roku 1758 dnia 12 Aprilis [12 IV 1758] podane mu od przewielebnego JMci ks. Athanazego Bohdanowicza dziekana Podlaskiego, parocha Jałowieckiego. Wizyty generalnej [ss] i dziekańskie przy cerkwi znajdują się. A ponieważ na grunta cerkiewne ani funduszu, ani żadnego dokumentu przy plebanii nie masz, przeto praesenti parochu u JWJMć panów kolatorów o to dopraszać się chce - niniejszym dekretem reformatorskim

nakazałem. In quorum fidem et cetera. Datt ut supra w Dobrowoli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 16 IVK [27 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Dobrowolskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Sam ks. Jerzy Kaczanowski trzeźwy, przykładny, około parafii czuły, skargi żadnej na niego nie było. Papiery cerkiewne; to jest wizyty i osobie służące znajdują się przy cerkwi. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Dobrey Woli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 miesiąca Februaris dnia 12 IVK [23 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Dobrowolskiej za pozwoleniem JMci ks. dziekana cerkiew zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: dzwon 1, wartujący talarów 16, dico szesnaście. Sam JMć ks. Kaczanowski trzeźwy, przykładny około parafii czuły, skargi żadnej na niego nie było. Papiery cerkiewne, to jest wizyty tej osobie służące znajdują się przy cerkwi. Pisana roku i dnia ut supra w Dobreywoli.

Ks. Józef Krassowski prowiz c[erkwi] Puchłowskiej, mp.

[k.35] Roku 1782 dnia 27 Novembris IVK [8 XII 1782] przybywszy do plebanii i cerkwi Dobrowolskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Papiery: Wizyt sztuk cztery, n-ro 4. Podanie antecesora i ks. Jerzego Kaczanowskiego. Karta od W. Koziella na gruntu włókę dana. Metryki chrztów, szlubów, pogrzebów. Parafii registr nie sporządzony. Przeto nakazałem: aby na generalną wizytę był sporządzony. Na co podpisuję się. Datt die et anno ut supra.

[k.45v] Roku 1785 miesiąca Junii dnia 4 [15 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Dobrowolskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Co się zaś tycze i ściąga do Dekretu Reformacyjnego wizyty generalnej wb. ks. Jarzy Kaczanowski nic nie dopełnił, jako to zameczka do cyborium dotychczas nie przybił, ależ już kazał zrobić zameczek. Aprobaty, czyli przywileju na Bractwo u JW pasterza nie wystarał się. Funduszu od JW kolatora lubo ma deklarację na piśmie, ale jeszcze się nie wystarał i nie odebrał. Dokumentu na sianożęc nim fundusz nastąpi nie zaaktykował. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra, w Dobrey Woli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski.

[FASTY]

[k.23] Wizyta cerkwi Fastowskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 30 [11 XII 1773].

Cerkiew pod tytułem Podwyszenia Świętego Krzyża, fundacji i kolacji ad praesens Imć XX Bazylianów Supraslskich, drewniana, brusowana, gontami kryta, z dwoma kopułami, na których krzyżów żelaznych 2. W babińcu drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczepką. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczepką. W babińcu i cerkwi posadzka z cegły. Okien 7. Stol z tarcic. Chór z balaskami. Ławki stolarskiej roboty. Zakrystii dwie, po jednym oknie mające. W jednej drzwi na zawiasach z zaszczepką, w drugiej bez zawiasów. Ambona roboty stolarskiej, malowana.

Ołtarz wielki alias mensa, na której cyborium snycerskiej roboty, zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum, w puszcze srebrnej, z wierzchem i krzyżykiem, intus pozłocisty,

pod kapką materialną, z galonem złocistym. Druga puszcza cynowa, z wierzchem i kapką materialną. Krucyfiks drewniany, z korpusem cynowym. Lichtarzów cynowych stolarskich par 2, ołtarzowych par 2. Antymis JWJMć. ks. metropolity Kołedy. Tuwalen 2. Obrus 1. Antepedium na drzewie malowane. Nakrywadło płócienne. Przy ścienie, za mensą ołtarz snycerskiej roboty, malowany z wyobrażeniem Pana Jezusa Krzyż Dzwigającego. Firanek gazowych, czerwonych jedna para. Ołtarz bokowy, stolarskiej roboty, malowany, z obrazem Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny. Zasłonka kitajczana, sinoczysta. Krucyfiks drewniany, z korpusem cynowym. Lichtarzów drewnianych par 2. Antymis JWJMć ks. metropolity Szeptyckiego.¹ Obraz w ramach św. Franciszka. Tuwalen 2. Obrus 1. Antepedium na drzewie malowane. Ołtarz drugi, bokowy, stolarskiej roboty, malowany, z obrazem św. Jana Krzciciela. Firanek gazowych para 1. Krucyfiks z korpusem drewnianym. Lichtarzów mosiężnych para 1. Obraz w ramach św. Antoniego. Obrus 1. Tuwalen 2. Antepedium na drzewie malowane. Ołtarzyk noszący, procesjonalny, z obrazem Najświętszej Panny, wstęgami różnemi akomodowany. Bisiurek sznurek 1. Inne paciorki proste.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny z patyną, intus pozłociste. Ampulek cynowych par 2. Trybularz spiżowy. Miernica cynowa, troista. Taca blaszana. Dzwonków ołtarzowych 6, przy zakrystii wiszący 1. W kopule sygnatura. Nad babińcem wiszących, pomiernych 2. Łyżeczka srebrna. Gwiazda srebrna, pozłocista, do kielicha, [k.23 v] ukradziona przez dziada, na którą żona Helena Romanicha przyobiecała przystawić zł 15.

Księgi. Ewangelia in folio, drukowana, z pięcią blachami, czterma aniołami i puklami srebrnymi. Mszał in folio, druku Wilęskiego. Drugi pisany, mający na sobie blachów

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi od roku 1728, zm. 1746.

miedzianych 8. Tryhod cwieta i postna, pisane.¹ Oktoich prazdnia. Psalterz pisane. Ewangelia polska. Trebnik. Metryki krsztów, szlubów i pogrzebów.

Aparaty. Aparat półpartyrowy, ceglasty w kwiaty, z taśmą jedwabną, cum requisitis. Aparat kitajki, karmazynowy, z stułą. Aparat adamaszkowy, fioletowy, z stułą i narakwicami. Aparat biały, gazowy, z stułą i narakwicami. Aparat batistowy, zielony, z stułą. Aparat kimatejkowy, czerwony, w kwiaty, z stułą i narakwicami. Aparat żalobny, kamatejkowy, cum requisitis. Aparat gredurowy, zielony. Alb tkackich 2, z humeralami i paskami. Komż 2. Korporealów 5. Porfikaterzów 10. Bursa do chorych. Proporców 2. Chorągwi procesjonalnych 4. Krzyż procesjonalny, z korpusem.

Cmentarz wokół oparkaniony.

Parafia.² Wieś Fasty, Krupniki, Bacieczki,³ Porosłe,⁴ Łyski.

Grunta. Włók 2 na trzy zmiany we wsi Fastach, z sianożęciami. Item zaścianek za wsią Fastami, przy którym zaścianek zagonów 10. Plebania. Izba biała, z komorą i sieńmi, piekarnią, świeren, chlew, gumno, odryna, stodołów 2 i szopa. NB wszystkie budynki kosztem wb. ks. ad praesens tej cerkwi parocha Przy której cerkwi fundusz i kopia onego i inne zapisy, tudzież wizyty dawniejsze znajdują się.

¹ Triod Postny (Триод постная) księga liturgiczna zawierająca porządek nabożeństw dla świąt ruchomych cyklu tygodniowego przypadających w okresie poprzedzającym Wielki Post i w okresie Wielkiego Postu. Triod Kwiecisty czyli Pentikostarion (Триод Цветная, пентикостарий) księga liturgiczna zawierająca porządek nabożeństw dla świąt ruchomych cyklu tygodniowego przypadających w okresie wielkanocnym.

² W roku 1804 cerkiew fastowska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 35 domów w Fastach, 19 w Bacieczkach, 13 w Porosłach, 5 w Krupnikach oraz wieś Łyski. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.7.

³ Dziś Bacieczki dzielnica miasta Białegostoku.

⁴ Dziś wieś Porosły.

Aktualnym parochiem jest wb. ks. Michał Nowicki, prezentowany od JWJMć ks. Bułhaka biskupa Pińskiego¹ sub datt 1761 miesiąca Marci [III 1761] w Chrapinie. Instalowany od JWJMć ks. Wołodkowicza metropolity całej Rusi sub datt 1763 miesiąca Decembra dnia 18 [18 XII 1763] w Tryszynie.² W cerkwi znalazłem ochędożnie, czysto.

Podpisuję się ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k. 24] Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 17 IVK [28 XII 1774] przybywszy do cerkwi Fastowskiej, czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty przeszłorocznej znalazłem. Superaty żadnej ni ma. Dokłada się i to, iż wb. ks. Michał Nowicki swoim sumptem pobudował budynków jako to stodół 2, szop 2 i plewnik, która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1776 miesiąca Januari dnia 19 IVK [30 I 1776] przybywszy do cerkwi i plebanii Fastowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty w całości znalazłem. Superaty przybyło: ornat gredyturowy żałobny, wstęgą białą akomodowany, cum requisitis. Do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, nowe, z zaszczepką, a ponieważ bez zamka. Przeto nakazuje się wb. ks. Michałowi Nowickiemu parochowi Fastowskiemu, aby starał się zamka wewnętrznego i porządnego. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, m.p.

[k. 38v] Roku 1780 miesiąca marca dnia 18 IVK [29 III 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Fastowskiej czasu wizyty dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko

¹ Jerzy Bułhak, zm. 1769.

² Tryszyn. wieś koło Brześcia nad Bugiem.

podług wizyt przeszłych w całości znalazłem. Przybyło superaty: kielich srebrny, wkoło pozłacany z patyną pozłacaną. Alba z humerałem szwapska, z siadką podszytą płóciennym różowym. Księga oktoich in folio druku Supraslskiego. Kopia fuduszu i wizyty późniejsze znajdują się, metryki krztów, szlubów i pogrzbów. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Fastach.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.24] Roku 1781 miesiąca Januari dnia 26 IVK [6 II 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Fastowskiej, czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty pierwszej w całości znalazłem. Przybyła w cerkwi księga prazdneia, in folio, druku Supraslskiego, mszał stary in folio, także druku Supraslskiego, alba tkacka, puszczecka srebrna dla chorych. Plebania nowa, zabudowana kosztem JMć Księży Bazylianów klasztoru Supraslskiego onejże cerkwi kolatorów. Izba biała z komorą, drzwi także na zawiasach żelaznych, pierwsze z klamką rękowięścią i kruczkiem żelaznym, drugie z zamkiem wewnętrznym i rękowięciem, trzecie do spiżarni z zaszczepką. Okien pięć, n-ro 5. Piec kaflowy prosty, z obu stron kominkami i piecykiem małym. Stol i pomost z tarcic. Sieni porządne, z ganeczkiem. Drzwi na zawiasach żelaznych, z zasuwką, klamką i antabą żelaznemi. We srzodku kuchnia, z dwoma drzwiczkami, to jest z sieni jedne z [s]piżarni drugie, na zawiasach żelaznych, jedne z zaszczepką, a drugie z haczkami, kominem porządnie wyprowadzonym. Na przesionku piekarnia, z komorą, drzwi dwoje na zawiasach żelaznych, pierwsze z zaszczepką z obu stron z antabami i kruczkami żelaznemi, drugie także z kruczkiem żelaznym, okien 3, piec kaflowy, prosty, z kominkiem i piecem piekarnianym. W sieniach stol z tarcic i górą. Słomą kryte całe te zabudowanie. Papiery cerkiewne w wizytach przeszłych wyrażone i osobie służące metryki krztów,

szlubów i pogrzebowe znajdują się przy cerkwi. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.24v] Roku 1782 die 20 Febr[uari] IVK [3 III 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Fastowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybył kielich srebrny, intus i wkolo pozłacany, z patyny takoz pozlacana. Zamek wewnętrzny do drzwi cerkiewnych, z babińca. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Datt die et anno ut supra.

Roku 1782 die 8 Decembris IVK [19 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Fastowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Ubyło: dzwonek małeńki. Cerkiew oporzadzona. Cmentarz oparkaniony. Chlew zabudowany swoim sumptem. Papiery miejscu i osobie służące, takoz metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Regestru parafii nie ma. Dan dnia, roku, miesiąca ut supra.

[k.43] Roku 1785 die 27 maj IVK [6 VI 1785] przybywszy do cerkwi Fastowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Co się zaś Dekretu Reformationis wizyty generalnej tycze, o wyerugowaniu w cerkwi nowego pokrycia gonty są sprowadzone. Względem zaś dziaka i temu za dosyć uczynił, gdyż dziaka wystarał się. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca, dnia ut supra w Fasty [s].

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.45v] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 18 IVK [29 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi Fastowskiej, w czasie wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co

wszystko podług opisanja wizyt dawniejszych i podania w całości znalazłem i w porządku, ochędotwo bez nagany. Przybyło: alba tkacka, firanki kitajkowe, różowe w paski, dzwonek będący rozbity od funtów 67 a z dołożeniem ks. terazniejszego do 100 funtów materii przelania onego, drugi przy zakrystii od zł 20 sumptem tegoż ks. sprawiony, trzeci oltarzowy z dwóch zbitych jeden zrobiony. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem wb. ks. Onufry Kraśkiewicz, w naukach pomierny, w teologii moralnej jednak nienaganny, trzeźwy, był po kilka razy skarżonym przez WJMć ks. opata Supraslskiego, że jakoby pacierza i katechizmu parochianów swoich nie naucza i onych zdziera, tudzież jakoby przez jego powolność na obrządek laciński przechodzą. Przeto nim nastąpi [k.46] wizyta generalna, nakazuje się dzisiejszym dekretem reformacyjnym, aby parochianów swych pacierza, katechizmu, tudzież aktów wiary, nadziei, miłości i żalu i tego wszystkiego, co się należy do zbawienia nauczał i onych podług brzmienia zakazu JW archipasterza dobrodzieja zdzierać nie ważył się, zakazuje się pod karami opisanymi. Papiery cerkiewne i osobie służące tudzież metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Fastach.

Bazyli Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[GRÓDEK]

[k.2] Wizyta cerkwi Grodkowej roku 1773 miesiąca Novembra dnia 18 [29 XI 1773].

Sama cerkiew drewniana, gontami kryta, z kopułą i krzyżem żelaznym pod tytułem Narodzenia Panny Maryi fundacji starożytnej JW Ichmość Panów Chodkiewiczów,¹ ad

¹ Cerkiew ufundował Grzegorz Chodkiewicz. Wsponina on o tym w dokumencie z Choroszcy 21 czerwca 1571 dla cerkwi dojlidzkiej - Archiwum Archidiecezji Białostockiej, Archiwum Dworu

praesens w dzierżawie JW Ichmość Panów Mniszchow. Cmentarz wokół oparkaniony, na którym dzwonnica deskami tartem obita, mająca w sobie dzwonów pomniejszych 2, a trzeci większy, z dachem i krzyżykiem żelaznym. Drzwi do babińca, na zawiasach żelaznych, z zaszczipką i zamkiem wnętrznym. Drzwi cerkiewne na zawiasach, z zaszczipką, nad którymi chór bez żadnej akomodacji. Pomost i stol z tarcic, ławki dwoi, okien 4.

Ołtarz wielki stolarskiej roboty, z obrazem Ukrzyżowanego Pana Jezusa, na płótnie malowanym, z zasłonką kitajki żółto mienionej. Cyboryum zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum, w puszcze cynowej, z wierzchem i krzyżykiem pod kapką lamowo. Krucyfiks z korpusem drewnianym, lichtarzów cynowych ołtarzowych para, stołowych cynowych para 1, obrus, tuwalem 2¹. Antyminis JW Ichmość ks. metropolity Kolendy. Pokrywadło harusowe. Antepedium taftowe. Umbraculum z chustki jedwabnej. Obrazek Najświętszej Panny in quarto, na kamieniu wyryty, w blachę srebrną pozłocistą, z kamykami oprawny. Balaski drewniane przed ołtarzem. Ołtarz bokowy, z obrazem Narodzenia Najświętszej Panny. Sukienka adamaszkowa, różowa, koron srebrnych 2. Krucyfiks cynowy, z korpusem. Krzyżyk srebrny. Zasłonka kitajki ceglastej. Lichtarzów stołowych cynowych para. Ołtarzowych para jedna. Obrus. Towalen 2. Antymis JW IMć ks. metropolity Kiszki.²

Zabłudowskiego „No 1, Fasc. 4, Obligów”. Zob.: Prawa i przywileje..., nr 10, s.72-73.

¹ Tuwalnia, pas materiału w rodzaju szerokiego ręcznika.

² Leon Kiszka (1668-1728), unicki metropolita kijowski w latach 1713-1728, wcześniej profesor retoryki i filozofii w szkole bazylikańskiej we Włodzimierzu (1694-1696), archimandryta klasztoru św. Borysa i Gleba w Połocku (1699-1709), protoarchimandryta zakonu bazylianów (1703-1713), archimandryta supraski (od 1708), biskup włodzimierski (1711-1713). W latach 1683-1688 uczeń szkoły bazylikańskiej w Byteniu. Tytuł doktora teologii otrzymał w Rzymie w roku 1693.

Nakrywadło kametejkowe. Antepedium także, a drugie z sukna siekanego, robione. Ołtarz drugi, bokowy, z obrazem św. Antoniego, na drzewie malowany, koron srebrnych 2, serduszek 1, zasłonka kitajki mienionej, krucyfiks drewniany z korpusem. Lichtarzów stołowych, cynowych para 1. Ołtarzowych para 1. Obrus. Towalen 2. Nakrywadło harusowe, zielone. Antepedium w paski, proste. Portatel, marmurowy.¹ Ołtarzyk procesjonalny, noszący, z obrazem Najświętszej Panny. Sukienka srebrna, miejscami pozłocista. Bisiurków sznurków 2. Paciorek prostych sznurków kilka, z zasłonkami, jedno kafowe w kwiaty srebrne, drugie żółto kitajcznane. Wśród cerkwi na belce obraz Zwiastowania Najświętszej Panny. Przy nim lichtarzów cynowych para.

[k.2v] Srebro i sprzęty. Kielich srebrny z pateną, intus pozłociste. Koronka marcypanowa biała. Łyzeczka srebrna. Kielich cynowy, z pateną srebrną. Miernica cynowa, troista. Dzwonków ołtarzowych n-ro 5. Trybularz mosiężny. Miseczka cynowa na kadzidło.

Aparaty. Aparat materii tureckiej, z kołnierzem adamaszkowym, niebieskim, cum requiustis, Drugi gredyturowy, zielony, cum requiustis. Trzeci kitajki niebieskiej, cum requiustis. Czwarty szmatowy, niebieski, cum requiustis. Alb z humerałami i paskami 2. Korporalów² n-ro 5. Porfikaterzów n-ro 8. Bursa do chorych, z pateną cynową. Ornat łaciński. Chorągwi procesjonalnych n-ro 7. Krzyż procesjonalny.

---

¹ Portatyl (portatile), płaska konsekrowana płyta kamienna, którą z braku ołtarza konsekrowanego kładzie się na mienie aby ołtarz mógł służyć do odprawiania Mszy świętej.

² Korporal (corporale), mały czworokątny Iniany obrus o wymiarach ok. 50 x 50 cm. Na rozłożonym korporale kapłan stawia kielich i patenę z hostią.

Księgi. Mszał in folio druku Wileńskiego. Służebnik¹ z trebnikiem pisany. Ewangelia in quarto pisana. Oktoich druku Supraslskiego. Jermolój pisany.² Tryhod^a postna i cwietna, pisane. Kazusy.³ Psalterz i mszał laciński.

Grunta w szachownicach pod Suchim Lasem⁴ włók n-ro 3, w jedno zmianę. Tudzież w Radziwillowce⁵ na Popowym⁶ na dwie zmiany włók n-ro 6, od zdroja aż do Starego Mostu z zaroślami i sianozęciami. Pod krzyżem, przy zaścianku Żydowskim⁷ plac 1. Item placów 2, gdzie plebania zabudowana. Dziesięciny. Idzie snopami kopa dziesiąta żyta z folwarku Mieleszkowskiego⁸ co rok, za które dziesięcinę oblig, jedno za fundatora i kolatorów.⁹

Plebania. Izba biała z komorą i sieńmi. Piekarnia z komorą i sieńmi. Świronek. Gumno: stajnia, chlewy, browar i

¹ Służebnik, liturgikon (Служебник), księga liturgiczna zawierająca porządek Służby Bożej jako liturgii mszalne bądź jako codziennej oficjalnej modlitwy Kościoła. Obok trzech porządków sprawowania liturgii mszalne może zawierać kalendarz liturgiczny, odpusty, modlitwy i dziękczynienia komunijne.

² Irmologion, Hirmologion (Ирмологий), księga liturgiczna zawierająca zbiór śpiewanych tekstów liturgicznych.

^a Tak w oryginale powinno być Triod.

³ Tu jako określenie kanonu. Kanon (tabela secretarum, канон), tablice zawierające zespół modlitw i hymnów religijnych.

⁴ Dziś nazwa łąki i zarośli na terenie gruntów miejscowości Gródek. Zob.: N.Barszczewska, J.Głuszkowska, T.Jasińska, E.Smulkowa, Słownik nazw terenowych północno-wschodniej Polski, Warszawa 1992, (Dalej w skrócie: SNT), s.481.

⁵ Nazwa skądinąd nie znana.

⁶ Nazwa skądinąd nie znana.

⁷ Nazwa skądinąd nie znana.

⁸ Dziś część wsi Mieleszki.

⁹ Akta majątkowe cerkwi w Gródku z lat 1759-1827, głównie dotyczące dziesięciny z majątności gródeckiej znajdują się w AGAD, Arch. Radziwillów, dział 8, nr 90, k.1.

przychlewek. Piwnica. Drzwi w białym budynku, na zawiasach, z zaszczepkami, w komorze z zamkiem wewnętrznym.

Parafia.¹ Miasteczko Gródek,² Kruczowce,³ Załuki, Walily, Sluczanka, Pilatowszczyzna, Bielewicze, Mieleszki, Niezwudka,⁴ Zarzeczany, Kopanarowo,⁵ Zascienniki,⁶ Skroblaki, Grzyboce,⁷ Zubki, Straszosszczyzna,⁸ Dzierniakowo, Nowo Siulki,⁹ Borki, Kołodno, Królowy Most.

NB. Kielichów srebrnych, pozłocistych, z nakrywami i krzyżkami i patyną jedną, pozłocistą. Przybyło 2 w tymże roku. Funduszu ni ma. Wizyty dawniejsze przy plebanii.

Sam wb. ks. Michał Zakrzewski jest prezentowany od JWImc pana Mniszchi kasztelana krakowskiego¹⁰ sub datta 1773 miesiąca maja dnia 26 [26 V 1773]. Nie instalowany. Nakazuje się, ażeby się starał o instalację i prorogację administracji. Przy której to wizycie w cerkwi znalazłem

¹ W roku 1804 cerkiew gródecka należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 53 domów w mieście Gródku, 36 w Bielewiczach, 16 w Zarzeczanych, 33 w Walilach, 13 w Pieszczanikach, 40 w Załukach, 4 w Podzałukach, 18 w Nowosiólkach, 10 w Kołodnym, 33 w Pieńkach, 10 w Dzierniakowie, 4 w Raduninie, 5 w Królowym Moście, 6 w Skroblakach, 1 w uroczysku Glejsk, 1 w uroczysku Stefanówka, 2 w uroczysku Perejma (Sofipol). Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.87.

² Poprawnie Gródek.

³ Dziś miejscowość nie znana.

⁴ Niezbudka-Michałowo, obecnie część miejscowości Michałowo.

⁵ Nazwa skądinąd nie znana.

⁶ Zaścienniki, dziś leśniczówka koło wsi Skroblaki. Zob.: SNT, s.592.

⁷ Dziś wieś Grzybowce.

⁸ Dziś wieś Straszewo

⁹ Dziś wieś Nowosiółki.

¹⁰ Jerzy August Wandelin Mniszech (1715-1778), marszałek nadworny koronny, kasztelan krakowski od 1773. Zob.: M.Czaplińska, Mniszech Jerzy August Wandalin, w: PSB, t.21, s.480-484.

czysto, ochędźnie, każdą rzecz na miejscu swoim. Sam kapłan wb. ks. Michał Zakrzewski administrator tejże cerkwi, trzeźwy, przystojny, bogobojny, obowiązków swoich postrzegający. Roku i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski.

[k.3] Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 11 IVK [22 XII 1774] czasu wizyty mojej dziekańskiej przybywszy do Grudka cerkiewne rzeczy zrewidowałem, które według wizyty w roku 1773 wszystką znalazłem w całości, superaty żadnej nie ma. Wizyty dawniejsze są przy cerkwi.

Atesttor ks. B.Guttorski dziekan podlaski, pleban golniowski mp.

Roku 1776 miesiąca Januara dnia 14 IVK [25 I 1776] przybywszy do Grudka czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, które według wizyty w roku 1773 wszystko w całości znalazłem. Przybyło: ornat gredyturowy,¹ błękitny wstęgą kitajkową różową akomodawany, cum requisitis, koników 2 srebrnych u św. Antoniego. Wizyty dawne i dokumenta księdzu służące znajdują się. Do czego się podpisuję. Datt w Grudku ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 24 IVK [4 IV 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Grudkowej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według przeszłych wizyt w całości znalazłem. Przybyło stuł 2, jedna adamaszkowa różowa i druga też samo, z jednej materyjki. Papiery cerkiewne i [o]sobie służące, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Do czego się podpisuję. Datt w Grudku.

¹ Grodetur, gredytur, ciężka tkanina jedwabna wyrabiana we Francji w Tours. Zob.: *Słownik języka polskiego*, red. W.Doroszewski, t.2, Warszawa 1960, s.1302 (dalej: Doroszewski).

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara die 17 IVK [28 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Grodkowej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Wszystko według dawniejszej wizyty w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, tylko antymis stary skasowałem, a na to miejsce nowy dałem JWIMé ks. Felicjana Wołodkowicza metropolity. Papiery cerkiewne i [o]sobie służące, metryki [k.3v] krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Sam JMé ks. Michał Zakrzewski paroch Grudkowy jest przykładny, trzeźwy, skargi na niego żadnej nie było. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra w Grudku.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 dnia 14 miesiąca Februarii [25 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Grodkowej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Wszystko w całości podług dawniejszych wizyt znalazłem. Superaty znajduje się mszałik prazniczny, druku Wileńskiego. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrzstów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Która to wizyta pisana roku i miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski d[ziekan] Podlaski, p[leban] Golniowski.

Roku 1782 dnia 19 miesiąca Novembra IVK [30 XI 1782] przybywszy czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: kapka na puszczkę, kapka gazowa z szy[...] biała. Papiery jako to wizyt sztuk 4, suplika na dziesięcinę i na suplikę podanie, instalacja, prezenta, regestr parafii, metryki chrzstów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Na co podpisuję. Datt die et anno ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski.

[k.45] Roku 1785 miesiąca Junii dnia 2 IVK [13 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Grodkowey czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyło superaty tabliczka srebrna u Najświętszej Panny Maryi. Co do Dekretu Reformationis wizyty generalnej zadosyć uczynił. Suplikę na dziesięcinę w Grodzie Wołkowyskim zaaktywował i ekstraktem sobie wyjął, co zaś do wyjednania nowej cerkwi u JW kolatora odebrał rezolucyję taką, ażeby się zniósł wb. ks. paroch z parafią i z nią cerkiew budował. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k. 47] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 26 IVK [6 I 1788] przybywszy do cerkwi i plebanii Grodkowey w czasie wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko podług przeszłych wizyt w całości znalazłem. Przybyło ornat nowy sztafowy, na dnie białym, w kwiaty złote, cum omnibus requisitis, galonem złotym, podszyty kitajem różowym. Tamże cerkiew nową erygowano i pokryto, ale intus jeszcze nie skończona. Mszalik prazniczny druku Supraslskiego. Papiery cerkiewne i osobie służące, tudzież metryki chrzstów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem wb. ks. Michal Zakrzewski, w naukach nienaganny, trzeźwy, obowiązków kapłańskich pilnujący i na cerkiew wiele ekspensujący. Jest on instygatorem dekanatowym, którego JMć. ks. archipasterzowi dobrodziejowi względem jego rekomenduję. Pisan miesiąca, dnia i roku ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[JAŁÓWKA]

[k.32v] Wizyta cerkwi w miasteczku Jałowce roku 1780 dnia 18 maja [29 V 1780].

Cerkiew pod tytułem Podwyższenia Świętego Krzyża fundacji najjaśniejszych królów¹ w starostwie jałowskim w dzierżawie JWJMć pana Buharyna pisarza ziemskiego wołkowyskiego, a starosty jałowieckiego.² Która jest drzewniana, gontami kryta, z kopułą i krzyżem żelaznym. W tej kopule dzwonek. Cmentarz wkoło oparkaniony, ale parkan stary. Na cmentarzu dzwonnica nowa, z spodu zrombiona, w górze na czterech słupach, gontami kryta, z krzyżykiem małym na wierzchu. U dołu komórka dla schowania ciał umarłych czasu tęgich mrozów. Dzwonów 2 wiszących. Drzwi do babińca na zawiasach żelaznych z zaszczipką. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych z zamkiem wiszącym i zasuwką drzewnianą ze środka. Okien 10, pomost i stol z tarcic. Z obu stron po 2 drzwi na zawiasach, z zaszczipką i zasuwką drewnianą z środka. W tej zakrystii 1 okienko małe. Żertownik dla ubierania się kapłanom, z trzema szufladami. Przy zakrystii sygnaturka. Na przeciwko zakrystii, z drugiej strony, alias po prawej ręce ławki na kryłos wespół z konfesjonalem i ambonką przystawującą się czasu potrzeby i odejmującą się stolarskiej roboty. Na ścianach z obu stron przy wielkim ołtarzu obicia włóczkowe stare w paski.

Ołtarz wielki stolarskiej roboty, malowany, z obrazem Najświętszej Panny. Na tym obrazie korona materialna,

¹ W jałowskim archiwum parafialnym zachował się wpis: Fundusz siej nadan ot polskich karoli no kak dpwno sidienia niet i dazie ni w kakich wizytach nieupominajetsia. Zob.: Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Jałowce, Inwentarz cerkwi w Jałowce, po roku 1819.

² W roku 1775 sejm nadał starostwo jałowskie na okres 50 lat Michałowi Bulharynowi. Zob.: Miasta polskie w Tysiącleciu, Wrocław 1965, s.261-262.

gałązkami akomodowana, order senatorski. Paciorek bisiurków białych sznurków 4, krzyżyk rogowy, z białymi szkiełkami. Item 3 krzyżyki pryncmetalowe, dwa z zielonemi szkiełkami, a trzeci z białemi. W drugiej kondygnacji obraz św. Onufryusza. Korona srebrna mała z szkiełkiem. Cyboryum zamczyste, malowane wespół z gradusami pod lichtarze, gdzie się konserwują Sakra Synaksys, w puszcze srebrnej, z nakrywką i krzyżykiem, intus i częścią extra pozłocistej, w kance białej, atlasowej, wstęgą czerwoną akomodowanej. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów cynowych, ołtarzowych para jedna, a druga stołowych drewnianych, malowanych para jedna. Antemis JWJMci ks. metropolity Kiszki. Tuwalen 2 i obrus. Nakrywadło płótniane. Poduszczeńka włóczkowa pod mszał. Antepedium aksamitu rytego, stare. Gradus pod ołtarzem. Ołtarz bokowy, z lewej strony, stolarskiej roboty, malowany z obrazem w pierwszej kondygnacji Pana Jezusa Ukrzyżowanego. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów drewnianych para. Tuwalen dwie i obrus. Antepedium adamszkowe, stare, nakrywadło włóczkowe 2, stare. Gradus przed ołtarzem. W drugiej kondygnacji obraz św. Antoniego. Ołtarz drugi, bokowy, z prawej strony. Na mienie obraz Najświętszej Panny, przy ścianie postawiony. W górze obraz św. Barbary. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów drewnianych para. Tuwalen 2. Obrus. Nakrywadło obrusowe. Ołtarzyk procesjonalny, noszący z obrazem Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej, z drugiej strony obraz św. Krystyny. Ten ołtarzyk stolarską robiony [robotą] malowany niebiesko.

Sprzęty cerkiewne. Kielich srebrny, z pateną srebrną, intus wyłacaną. Kielich cynowy, z pateną. Puszka cynowa, z wierzchem drzewnianym. Łyzeczka srebrna. Łyzeczek pryncmetalowych 3. Trybularz spiżowy. Łódka i łyżeczka mosiężna na kadzidło. Miernic cynowych 2. Ampulek cynowych para. Kociołek mosiężny na wodę święconą z duszką żelazną. Dzwonków ołtarzowych 3 i przy bursie do chorych 1.

Aparamenta. Aparat partytowy niebieski, cum requisitis. Drugi partytowy, fioletowy, cum requisitis. Trzeci żalobny, białej kitajki, w kwiaty czarne, z kołnierzem czarnym, drogitowy wkolo galankiem złotym bantasumowym akomodowany, cum requisitis, Czwarty sztametowy karmazynowy, cum requisitis. Piąty noviter przybyły, lustrynowy, na dnie żółtym, w kwiaty fioletowe, cum omnibus requisitis. Alb dwie, trzecia stara. Humerałów 5. Pasów 4. Korporałów 7. Puryfikatarzów 4. Chorągwi 6. Bursa do chorych, kalamejkowa. Krzyż procesjonalny. Calun płótniany, bają czarną akomodowany.

Księgi. Mszał in folio, druku Supraslskiego. Mszałików małych 2. Oktoich. Trebnik druku Supraslskiego. Praznaja pisana. Ewangeliczka polska. Jermołoj pisany. Metryki chrztów i pogrzebów i szlubów.¹

Parafia. Miasteczko Jałowka² domów 7. Wieś Dreczany³ domów 13, Zarzeczany⁴ domów 12, Stoki⁵ domów 8, Krasna⁶ domów 13, Kołosy⁷ domów 15, Ryboły⁸ domów 1, Łukowicze⁹ dom 1, Bursowszcz¹⁰ domów 23, Dublany¹¹ domów, Mostowlany domów 12, Zubry domów 34, Łuplanka¹² domów 9, Lewonowicze¹³ domów 3, Podozierany domów 3, pasieka,¹⁴

¹ Kopie ksiąg metrykalnych z parafii unickiej w Jałowce z lat 1697-1801 znajdowały się w Archiwum unickich metropolitów całej Rusi w St.Petersburgu. Zob.: Opis. dok., t.2, nr 384, s.1212.

² Dziś wieś Jałowka.

³ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁴ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁵ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁶ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁷ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁸ Dziś wieś na terenie Białorusi.

⁹ Dziś wieś na terenie Białorusi.

¹⁰ Bursowszczyzna. Dziś wieś na terenie Białorusi.

¹¹ Dziś wieś na terenie Białorusi.

¹² Dziś wieś Łuplanka Stara.

¹³ Dziś wieś Leonowicze.

uroczyszczą Ciwoniuki, Jusków Hrud,¹ Tanica,² Przewoz³ domów 29, Biedziuha,⁴ z Brozkowszczyzna⁵ domów 12 item Rybaki, Bahorowszczyzna⁶

[k.33] Grunta cerkiewne w polu z miasteczkiem Jałowką włók 9, w jednym obrębie. Z sianozęciami, błotami, zaroślami i błotem ciągnie się od miejskich gruntów, aż do rybołowskich. Graniczą bokami z gruntami miejskimi i panów Sabińskich. We wsi Szymkach włók 2, na 3 poletki z sianozęciami, wypustami, zaroślami, błotami, borami i drzewem bartnym. Do tych włók, które są w Jałowce klin przed tym był oromy, a teraz lasem zarosły, między gruntami miejskimi. Plac, na którym cerkiew i cmentarz, mający w sobie półtora placa, miary w równej z drugimi, między ulicami Porozowską i Ruską. Drugi plac na plebanię od ulicy Ruskiej do rzeki Jałowskiej, ob miedz z jednej strony Mateusza Awruka, a z drugiej Józefa [...]. Zabudowania plebańskie. Izba biała z komorą i sieńmi dranicami kryta, okien 4, piec kaflany, osobno piekarniana izba z sieńmi dranicami pokryta. Świreń, pod nim piwnica, dranicami kryty. Gumna: odryna, chlew, stajnia. Item chlewki słomą pokryte. Browar z studnią, dranicami kryty. Item osiec dranicami kryty. Co wszystko sumptem wb. ks. Athanazego Bohdanowicza erygowano.

Przy tej cerkwi zostaje za parocha WJMć ks. Athanazy Franciszek Bohdanowicz. Firmath ma od JWJMć ks. Bulhaka biskupa Pińskiego.⁷ Ponieważ przy cerkwi funduszu ani

¹⁴ Jedna z licznych osad pasieczników w Puszczy Jałowskiej. Zob.: N.Ciwoniuk, Rozwój osadnictwa w starostwie jałowskim od XVI do końca XVIII w. w świetle toponimii, w: Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, r. 31, 1983, nr 1, s.17.

¹ Dziś wieś Juskowy Gród

² Dziś wieś Tajnica.

³ Dziś nazwa nie znana.

⁴ Dziś wieś Bindziuga.

⁵ Dziś nazwa nie znana.

⁶ Dziś wieś Bachury.

⁷ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

instignum ignoritur, przeto praesenti parochio o specyfikację u JWP kolatora dopraszać się lub w metrykach królewskich je ukwerendowawszy, ekstraktem wyjąć terazniejszym reformationis dekretem nakazałem. In quorum fidem etc. Datt ut supra w Jałowce.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 15 IVK [26 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Jałowskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Cerkiew i teraz nie jest pokryta, ani okna nie wyreperowane, przeto zaleca się JMć ks. Athanazemu Bohdanowiczowi administratorowi tejże cerkwi, aby o to wszystko starał się, jako to: cerkiew pokryć, podwaliny dać, okna wyreperować, czy sam przez siebie lub starać się u kolatora, a sam zaś, że tak siedzi bez prezentów, bez instalacje i podania żadnego nie ma, przeto nakazuje się sub poena suspensionis, a divinio, aby starał się u kolatora o prezentę u JWJMć ks. metropolity o instalację, a tymczasem, aby jak najprędzej in spacio niedziel czterech wziął administracją u zwierzchności należytej stosowną, zalecam. Papiery cerkiewne, to jest wizyty przy cerkwi, metryki krzstów szlubów i pogrzebów znajdują się. Pisano roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski, mp.

Roku 1782 dnia 13 Februari IVK [24 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Jałowskiej czasu wizyty mojej za dyspozycją Jmci ks. dziekana rzeczy cerkiewnych i plebańskich nie rewidowałem, ponieważ wizyt późniejszych JMci ks. Guttorskiego dziekana Podlaskiego nie okazał, czy skrył, czyli potracił. Takową tedy wizytę suspendowałem do woli samegoż JMci ks. dziekana. Metryki cerkiewne przejrzałem i podpisałem. [k.33v] Prezentów, instalacji, ani administracji od zwierzchności należytej nie ma i nie stara się, tylko za dawniejszą, to jest od lat 9, której dawno termin

wypłynął siedzi , a niegodziwie administruje. Takowa tedy wizyta pisana dnia i roku ut supra.

Ks. Krassowski prowiz cerkwi Puchłowskiej.¹

Roku 1782 dnia 28 Novembris IVK [9 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Jałowieckiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: ławki stolarskiej roboty. Papiery cerkiewne. Wizyty WJMci ks. Młodowskiego oficjała generalnego pod ten czas będącego i inne,² słowem mówiąc sztuk 6 i metryki chrzstów szlubów i pogrzebów, takż i registr parochialny, acz niejaśnie spisany, aliz jednak znajduje się, a ponieważ wb. ks. Athanazy Bohdanowicz będący przy tej cerkwi bez prezentow, bez instalacji i bez administracji, którą acz miał, ale czas już dawno upłynął, przeto nakazuje się, aby in spatio niedziel trzech, sub poena suspensionis, nieodwłocznie starał się.³ Na co podpisuje

¹ 2 grudnia 1783 roku ks. Józef Kraskowski otrzymał dekret o nominacji na parocha cerkwi w Jałowie. Zob.: Opis. dok., t.2, nr 2477, s.439.

² W roku 1819 w archiwum cerkwi unickiej w Jałowie znajdowały się następujące wizytacje: ks. Pietrewicza z 1681 r., wizyta generalna ks. Młodowskiego z 1751 r., wizyta generalna ks. Łomanowicza z 1761 r., wizyta generalna ks. Bielkiewicza z 1764 r., wizyta dekanalna ks. Tupalskiego z 1772 r., wizyta ks. Woszczelowicza z 1784 r., wizyta generalna ks. Bielkowicza z 1795 r., wizyty dekanalne ks. Tomasza Woszczelowicza z 1798 i 1818 r. Ponadto w archiwum tym znajdowały się prezenty na stanowisko proboszcza unickiego: ks. Kornilowicza z 1724 r., ks. Kriłowskiego z 1784 r., ks. Stupowicza z 1797 r., ks. Wilpierskiego z 1814 r. Zob.: Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Jałowie, Inwentarz cerkwi unickiej w Jałowie z 1819 r. (fragment - pozycja nr 16).

³ Ks. Atanazy Bohdanowicz prezbiterem jałowskim był już 3 X 1755 r. Zob.: Arch. Par. Ryboły, Księga metrykalna cerkwi w Rybołach z 1755 r. (cyt. za ks.G.Sosna, Parafia Jałówka, w: Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, t.20, 1990,

się. Scriptum die et anno ut supra. Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski.

[k.45] Roku 1785 miesiąca Junii dnia 3 IVK [14 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Jałowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyła korona srebrna, na obraz w ołtarzu wielkim Najświętszej Panny. Co zaś się tycze Dekretu Reformacyjnego wizyty generalnej zadosyć nie uczynił wb. ks. paroch, to jest zboże, które jest przemocą dworu odebrane lubą ks. paroch rekwirował [k.45v] lecz bezskutecznie. Takż u ks. Pawłowskiego, a bywszego administratora Jałowskiego, według podania onemu pszenicy czwartą część morga. Owsa na włóką staj szósty i pół, grochu takż zagonów 10, jęczmienia móg 1. Tego wszystkiego nie odzyskał, ale jeszcze ma i powinien ks. Pawłowskiego pozwać i przez Dekret ten interes zakończyć. Co zaś do pokrycia cerkwi początku uczynione gdyż zł 50 już z elemożyny¹ parafian zebrał ks. paroch i z onych na gonty dał zadatek i oraz kop kilkadziesiąt gontalów kupił. Takowa wizyta pisana roku, dnia, miesiąca ut supra w Jałowie.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski.

[KNYSZYN]

[k.28] Wizyta cerkwi Knyszynskiej w roku 1773 miesiąca Decembra dnia 2 [13 XII 1773].

Cerkiew pod tytułem Przemienienia Pańskiego, drewniana, słomą kryta, z polapem, pomostem bardzo zrujnowanym.

z.2, s.26-27.) Nie uzyskał prezenty na probostwo jałowskie, w 1784 r. ks. B.Guttorski powierzył tę funkcję ks. Kriłowskiemu. Zob.: Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Jałowie, Inwentarz cerkwi unickiej w Jałowie z 1819 r. (fragment - pozycja nr 16).

¹ Jałmużna.

Drzwi z zamkiem wewnętrznym, na zawiasach żelaznych, z zaszczepeką. Okien małych 4. Krzyż na cerkwi żelazny. Cmentarz od ulicy dylami oparkaniony.

Ołtarz wielki z obrazem Najświętszej Panny Pana Jezusa na rękę trzymającej. Cyborium, w którym się konserwuje Sanctissimum. Krucyfiks malowany. Lichtarzów cynowych par 2, glinianych par 2. Antepedium sztametowe. Obrus 1. Tuwalen 2. Nakrywadło zielone, harusowe. Krzyż procesjonalny, drugi malenki, z korpusem cynowym. Na żertowniku obraz Najświętszej Panny Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny. Chorągiew 1.

Srebro i sprzęty. Kielichów srebrnych 2. Patyna srebrna i cynowa. Puszczka cynowa z wierzchem i krzyżykiem cynowym, pod kapką materialną. Dzwonów dużych 3, z których 2 tylko okute, sygnaturka 1. Dzwonków ołtarzowych 2.

Aparaty. Aparat flanalowy, zielony, stary. Aparat niebieski, póładamaszkowy, stary. Aparat adamaszkowy, pużowy. Aparat harusowy, żalobny, cum requisitis. Aparat harusowy, żalobny, stary, na nic niezgodny. Bursa stara do chorych. Welum 1, gredyturowe, z palką. Komż 2. Alb 2, z humerałami. Porfikaterzow 4. Antemis 1. Bisiurek białych sznurków 2. Zasłonka na cyborium plócienna.¹ Ampulki.

Księgi. Ewangelia in folio, drukowana, w atlas czerwony oprawna. Mszał in folio, druku Wilęskiego. Apostoł pisany.² Trebnik drukowany i inne księgi, do używania niezgodne.

Grunta. Gruntu włók 3 na trzy zmiany, z zaroślami i sianożęciami. Plac z ogrodem na cerkiew jest zabudowany.³ Item półplac na Gonięckiej ulicy.⁴

¹ Cerkiew znajdowała się przy ulicy Białostockiej. Po jej rozbiórcie w II poł. XIX wieku zbudowano cerkiew prawosławną na Rynku miasta Knyszyna.

² Apostoł, lekcjonarz (Апостол), księga liturgiczna zawierająca Dzieje i Listy Apostolskie przeznaczone do czytania w czasie nabożeństw.

Plebania. Izba biała z komorą, sieńmi, chlewek, gumno, stodoła przy której chlewek, stajenka.

Papiry. Fundusz. Kopia funduszu.¹ Wizyty dawniejsze znajdują się przy cerkwi.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem Grzegorz Morozowicz, prezentowany od JWJMci Czapskiego starosty Knyszyńskiego,² sub datt roku 1769 miesiąca listopada 14 dnia [14 XI 1769] w Warszawie. Instalowany od JWJMci ks. Wołodkowicza roku 1769 miesiąca Decembra dnia 20 [20 XII 1769] w Kupieczewie.³

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.28v] Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 17 JVK [28 XII 1774] przybywszy do cerkwi Knyszynskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty w całości znalazłem, przybyć nic nie przybyło. Dokumenta cerkiewne i osobie służące znajdują się. Datt w Knyszynie roku, miesiąca, dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.^a

Roku 1776 miesiąca Januara dnia 20 IVK [31 I 1776] przybywszy do cerkwi i plebanii Knyszynskiej czasu wizyty

³ Cerkiew znajdowała się przy ulicy Białostockiej. Po jej rozbiórcie w 2 poł. XIX wieku zbudowano cerkiew prawosławną na Rynku miasta Knyszyna.

⁴ Dziś ulica Goniądzka.

¹ W roku 1551 król Zygmunt August nadał cerkwi knyszyńskiej pw. św. Spasa dwie włóki ziemi. AGAD, Archiwum Publiczne Potockich, t.18, s.506. Tekst nadania opublikowano w Archeograficznym zbiorze dokumentów odnoszących się do siewero-zapadnoy Russi, Wilno 1867, t.1, s.129.

² Tomasz Czapski h. Leliwa (1711-1784), starosta knyszyński - szerzej zob. ks. A.Mańkowski, *Czapski Tomasz, h. Leliwa*, w: PSB, t.4, Kraków 1938, s.195.

³ Kupiczów, rezydencja biskupów włodzimierskich.

^a Identyczny wpis na karcie 30.

dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. Przybyło lichtarzów para jedna stołowych. Fundusz i wizyty, dokumenta osobie służące znajdują się przy cerkwi. Datt w Knyszynie roku, miesiąca, dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski mp.

Roku 1779 dnia 3 Junii IVK [14 VI 1779] przybywszy do cerkwi Knyszynskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko w całości zastałem. Superaty przybyło aparatów 2, jeden zielony, bławatny, drugi żałobny, harusowy. Cymborium z zamkiem wewnętrznym. Dokumenta cerkiewne i osobie służące znajdują się przy cerkwi. Datt w Knyszynie ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 dnia 16 IVK [27 III 1780] przybywszy do cerkwi Knyszynskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło ornat gredyturowy, fioletowy, w paski, z kołnierzem kitajki białej, cum requisitis. Papiery cerkiewne i osobie służące znajdują się. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.30] Roku 1781 dnia 28 Januarii IVK [8 II 1781]. Przybywszy do cerkwi Knyszynskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług przeszłej wizyty w całości znalazłem. Superaty żadnej nie masz, prócz antymisa nowego, bo stary zabrany, a na to miejsce dałem antymis JWJMć. ks. Hrebnickiego metropolity całej Rusi. Papiery cerkiewne i osobie służące przy cerkwi znajdują się. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Knyszynie.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.28v] Roku 1782 dnia 21 Februarii IVK [4 III 1782] przybywszy do cerkwi Knyszynskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Papiery miejscu i osobie służące znajdują się. Pisan dnia, roku ut supra.

[k.43] Roku 1782 dnia 8 Decembra IVK [19 XII 1782] czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, papiery osobie i miejscu służące znajdują się. Metryk nie ma, nadto fundusz nowo wyjęty z metryk, z kancelarii Warszawskiej Wielkiego Księstwa Litewskiego.¹ Dan dnia, roku, miesiąca ut supra.

[k.43] Roku 1785 die 27 Maj IVK [7 VI 1785] przybywszy do cerkwi Knyszynskiej i Boguszewskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, które w całości znalazłem. Co się zaś Dekretu Reformationis wizyty generalnej tycze, o wyerugowaniu cerkwi nowej, żadnego początku nie ma. W teologii zaś moralnej nic więcej nie przejrzał, ani przyuczył. Co do zabudowania początku poczynił po pogorzelsku, jako to chlew, od sążni sześciu i drugiego połowę sążni 4. Przeto zaleca się i teraz serio, aby sam w teologii wyuczył się, o cerkiew nową u JW kolatora dobrodzieja dopraszał się.² Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Knyszynie.

Ks. B.Guttorski dziekan podlaski, mp.

¹ Mowa o dokumencie wystawionym 26 X 1551 r. przez Zygmunta Augusta nadającym cerkwi knyszynskiej dwie włóki ziemi. Zob.: Arch. sb., t.1, nr 34, s.129.

² W roku 1804 w czasie wizyty generalnej dakanatu białostockiego stwierdzono, że cerkiew knyszynska ma być wkrótce rozebrana a na jej miejsce przeniesiona cerkiew z Topilca. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.12.

[k.47v] Roku 1788 miesiąca Januara dnia 11 IVK [22 I 1788]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Knyszyńskiej w czasie wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawnych w całości znalazłem. Superaty żadnej nie było. Przy tej cerkwi aktualnym plebanem wb. ks. [k.48] Grzegorz Morozowicz administrator boguszewski.¹ W naukach teologii moralnej mierny, w ustawie cerkiewnym doskonały, trzeźwy, stateczny. Papiery cerkiewne i osobie służące równie i cerkwi boguszewskiej znajdują się. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. Bazyli Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[KOZANY]

[k.15] Wizyta cerkwi Koząńskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 25 [6 XII 1773].

Sama cerkiew pod tytułem św. Jerzego Męczennika drewniana, stara i do reperacji niezgodna, gontami kryta, z kopułą i krzyżem żelaznym, dach ze wszystkim zgniły. I cmentarz nie oparkaniony, na którym dzwonnica drewniana, deskami obita, z dachem i krzyżem żelaznym, w której dzwonów pomiernych 3. Przy cerkwi babiniec, w którym drzwi na zawiasach żelaznych z zaszczepeką. Wchodząc do cerkwi drzwi, na zawiasach żelaznych, z zaszczepeką i zamkiem wnętrznym. W cerkwi pomost i stol drewniane, chór bez żadnej ozdoby. Deisus z obrazami św. apostołów, proroków i ewangelistów, drzwi carskie snycerskiej roboty, dwoiste,

¹ 25 listopada 1789 roku przed Konsystorzem toczyła się sprawa przeciwko parochowi boguszewskiemu o nie dokonanie pogrzebu dwuletniego zabitego dziecka. Opisanie dokumentów archiwa zapadniorusskich uniatskich mitropolitów, t.2, nr 2646, s.478.

malowane, częścią pozłacane, na zawiasach żelaznych, drzwiczki sywirskie proste 1.

Ołtarze. Ołtarz wielki bez żadnej appencji [s] z obrazem starym, przy którym obraz in quarto malowany na blasie, Narodzenia Najświętszej Panny,¹ nad którym obrazów malowanych częstochowskich 2. Cyborium stolarskiej roboty malowane, zamczone, gdzie się konserwuje Sanktysimum w kielichu srebrnym pozłocistym, bez wierzchu, z kapką materialną. Beldachimek na ekspozycję Sanctissimi. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów mosiężnych par 2, cynowych ołtarzowych par 2. Obrus 1. Tuwalen 2. Antymis JWJMć. ks. metropolity Kiszki. Nakrywadło harusowe, czarne. Antepedium drewniane. Ołtarz drugi, poboczny, z obrazem Spasytela.² Zasłonek zielonych, kitajczanych 2. Obrus 1. Tuwalen 2. Ołtarz drugi, bokowy, z obrazem Najświętszej Panny. Koron srebrnych 2, pozłocistych. Tabliczka srebrna 1. Koraliów sznurków 3. Bisiorków mniejszych 3, większych sznurków 5, zauszniczek bisiorowych para. Puszka srebrna. Sukienka kitajczana, wstęgami akomodowana. Obrazek Najświętszej Panny na blasie, mały. Firanek materialnych w kostki para. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów drewnianych para 1. Obrus 1. Tuwalen 2. Antepedium na płótnie, szwapskim jedwabiem naszywane. Ołtarz Przemienienia Pańskiego, z zasłonkami. Ołtarz św. Jerzego, z zasłonkami. [k.15 v] Ołtarzyk noszący, z obrazem Najświętszej Panny, wstęgami, bukietami i kukardą z paciorem, akomodowany. Firanek gazowych para. Z drugiej strony obrazek św. Barbary z zasłonką szwapską.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny, pozłocisty, z pateną srebrną, pozłocistą. Kielich drugi, z pateną srebrną, intus

¹ Obraz Matki Boskiej Pocieszenia był przedmiotem szczególnego kultu w cerkwi kozańskiej. Od 26 listopada 1761 roku juk przy cerkwi działało Bractwo Pocieszenia Matki Najświętszej.

² Спас (Спас, Спаситель, Zbawiciel, Jezus Chrystus), ikona przedstawiająca Chrystusa na tronie.

pozłociste. łyżca¹ srebrna, miernica² troista, trubularz mosiężny bez łańcuszków, dzwonek ołtarzowych 3, ampułek szklanych para. NB kielich srebrny z pateną intus pozłożony wzięty do Rybołł przez w Bogu zeszłego wb. ks. Pawła Wienckiewiczza.

Aparaty. Aparat gryzytowy, cum requisitis. Aparat adamaszkowy, ceglasty, cum requisitis. Aparat busztowy, z kołnierzem niebieskim, cum requisitis. Aparat kitajeczany, w paski, cum requisitis. Aparat półpartytowy, w kwiaty, wokół z taśmą jedwabną, cum requisitis. Aparat harusowy, czarny, cum requisitis. Alb szwapskich z humerałami 2. Korporałów 3. Purfikatorzów 6. bursa do chorych. Krzyż z korpusem procesjonalny. Chorągwi procesjonalnych 6.

Księgi. Mszał in folio, druku Wilenskiego. Ewangelia naprestolna, pisana, w czerwony aksamit oprawiana, na której tabliczek mosiężnych pozłacanych 5, z drugiej strony pukłów mosiężnych 3. Apostoł in folio, pisany. Wykład ewangelii ruskiej, drukowany. Trebnik druku Supraslskiego. Ewangelia polska. Metryki krsztow, szlubow i pogrzebow.³

Grunta. W jednym obrębie pod Zajączkami gruntu półtory włóki na trzy zmiany. Item ćwierć gruntu nadaną we wsi Kozanach. Item gruntu w Gruszowce i Zaleskim. Sianożęci przy tychże gruntach.

Parafia.⁴ Wieś Kozany, Zaiączki,⁵ Doroszki,⁶ Złotniki, Panki,⁷ Czerewki.

¹ Poprawnie: łyżca.

² Poprawnie: miernica.

³ W Archiwum Parafii Prawosławnej w Rybołach zachowały się księgi metryk Parafii Unickiej w Kozanach: księga chrztów z lat 1725-1770 wspólnie zszyta z księgą ślubów z lat 1740-1770 i zgonów z roku 1757, księga zgonów z lat 1791-1807 oraz księga małżeństw z lat 1791-1807. W Archiwum Państwowym w Białymstoku w zespole Parafia Unicka w Kozanach znajdują się księgi metryk parafii Kozany z lat 1770-1789 i 1797-1819.

⁴ Wizyta dziekańska z roku 1748 podaje liczbę rodzin zamieszkujących parafię: Kozany - 14 rodzin, Doroszki - 30, Pańki

Plebania. Izba biała, z komorą, sieńmi i piekarnią. Szpiclerz brasowany. Gumna: odryna, chlewy 2, browar.

[k.16] Dokumenta. 1-mo: Ekstrakt funduszu.¹ 2-do: Wizyty dziekańskie. 3-ti.: Wizyty generalne znajdują się przy cerkwi. Podanie także.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Antoni Kowalewski, prezentowany od WJMci panów Bartłomieja Michała Smolskiego, Stefana, Barbary Niewiadomskich, sub datt 1763 miesiąca Januarii 20 [20 I 1763]. Instalowany od JWB. ks. metropolity całej Rusi Wołodkowicza sub datt 1764 miesiąca listopada dnia 13 [13 XI 1764] w Warszawie. Tenże samy wb. ks. uskarżał się na IMciów Panów kolatorów, iż plebańską lipinę wycinają i poddanym pozwalają. Któremu to księdzu nakazuje się, ażeby starał się u kolatorów o wystawienie cerkwi. Na tegoż wb. ojca zachodziły skargi, iż bawi się karczmą, złym przykładem, pijąc do dnia msze miewa. Nakazuje się, ażeby poprawił się w obyczajach swoich.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski., mp.

- 5, Zajączki - 15, Złotniki - 25 i Czerewki - 11 rodzin. Archiwum Parafii Prawosławnej w Rybołach, Cerkovno-prichodskaja letopis Kozanskoj Krestovozviżenskoj cerkvi zavedena s 1912 godu, s. 1-3.; W roku 1804 cerkiew kozańska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 18 domów w Złotnikach, 37 w Doróżkach, 6 w Pańkach, 13 w Zajączkach, 6 we wsi Kozany, 13 w Czerewkach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.39.

⁵ Dziś wieś Zajączki.

⁶ Dziś wieś Doróżki.

⁷ Dziś wieś Pańki.

¹ Dokument fundacyjny cerkwi kozańskiej został wystawiony 20 września 1621 roku przez Macieja Lewickiego cześnika podlaskiego. Fundator uposażył parocha w 3/4 włóki wolnej od opłat. Świątynia otrzymała wezwanie św. Jerzego Męczennika. 4 kwietnia 1631 roku syn Macieja - Jan Lewicki podstoli podlaski - zwiększył uposażenie o 3/4 włóki we wsi chłopskiej Kozany.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 14 IVK [25 XII 1774] przybywszy do cerkwi Koząńskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem według wizyty przeszlorocznej, wszystko znalazłem w całości. Przybyć, nie przybyło, a ponieważ ze wszystkim się rujnuje cerkiew, nakazuje się wb. księdzu Antoniemu Kowalewskiemu, aby się starał u WMJMć Panów kolatorów o cerkiew nową. Sam zaś w obyczajach kapłanowi poprawił zaleca się. Datt w Kozanach roku, miesiąca, dnia ut supra.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.16 v] Roku 1776 miesiąca Januara dnia 17 [28 I 1776]. przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, które w całości według wizyty w roku 1773 znalazłem. Superaty przybyło sukienka do Najświętszej Panny atlasowa, niebieska, lubka srebrna, A ponieważ puszczyki na konserwowanie Sanctissimum nie ma, tylko się w kielichu konserwują. Cerkiew stara i reperacji niezgodna. Sam ks. Antoni Kowalewski paroch tejże cerkwi koząńskiej rad bawić się szklanką, przez co może być zgorzenie dla prostoty, przeto nakazuje dzisiejszym dekretem reformacyjnym, aby o to wszystko, o puszczkę nową srebrną, o cerkiew nową, także i parkan starał się u WM kolatorów dobrodziejów, sam zaś wstrzymał się, choć na starość od pijaństwa, a ołtarza w dni święte i parafii w wygodach dla dusz ludzkich był pilnem, serio nakazałem, tudzież dzieci aplikował do nauk, zaleciłem. Pisan w Kozanach roku, miesiąca, dnia ut supra.

[k.37v] Wieś Kozany. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 23 IVK [6 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem czasu wizyty dziekańskiej, wszystko w całości znalazłem. Przybyło: ornat płócienny, pół jedwabny, w paski cum requisitis z galonikiem złotym. Cerkiew nowo erygowana, nie skończona.

Wpis wizytatora dekanatu podlaskiego ks. Bazylego Guttorskiego 26 lutego 1779 roku do księgi metryk chrześcijańskich cerkwi w Kozanach.

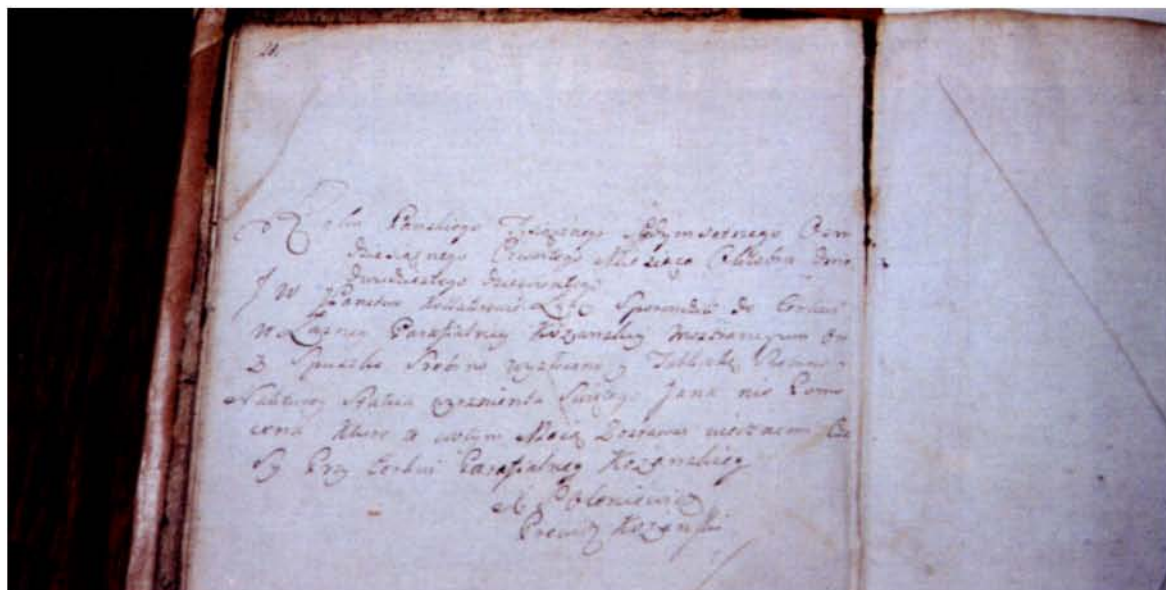
Archiwum Państwowe w Białymstoku, Parafia unicka w Kozanach,
Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1770-1789, nr 1, s.30.

Wpis wizytatora dekanatu podlaskiego ks. Bazylego Guttorskiego 21 marca 1780 roku do księgi metryk chrzestnych cerkwi w Kozanach.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Parafia unicka w Kozanach,
Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1770-1789, nr 1, s.36.

Uroczysty wpis 29 października 1784 roku informujący o ofiarowaniu przez kolatorów Łęskich do cerkwi kozońskiej monstrancji wraz z puszką srebrną wewnątrz wyłożoną i srebrnej tabliczki z wyobrażeniem św. Jana Nepomucena. Które to wotum mają zostawać wiecznymi czasami przy cerkwi parafialnej kozońskiej. Wpisu dokonał ks. Szymon Oleniewicz, od roku 1778 prowiz cerkwi kozońskiej (zięć ówczesnego proboszcza ks. Antoniego Kowalewskiego).

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Parafia unicka w Kozanach,
Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1770-1789, nr 1, s.21.

Kaplica pw. Matki Boskiej Bolesnej w Świętej Wodzie koło Wasilkowa.
Zbiory Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Białymstoku.
Fot. W. Stępień, 1993.

A ponieważ puszczyki na chowanie Sanctissimum nie masz, ale w kielichu konserwuje bez wierzchu. Cmentarz nieoparkaniony. Sam ks. Kowalewski po napomnieniu nie opamiętał się, pijaństwem ustawicznym się bawi. Komunikanty zakwitły. Ohlasy w miernicy nie znalazłem. Metryki krsztów, szlubów i pogrzebów in formo źle pisane, pomieszane. Przeto onego ciężko na ciebie ukarawszy w Rybołach, ohłoszenie poświęciwszy, dałem metryki, i insze opatrzenia koło cerkwi pilność, trzeźwość, czułość koło parafian, sub poena suspensionis, na przyszłą wizytę zaleciłem. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Kozanach.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca Marca dnia 21 IVK [1 IV 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług dawniejszej wizyty w całości znalazłem. Przybyło: ornat gredyturowy, mieniony, z kołnierzem sztofowym, w kwiaty srebrne, cum requisitis i galonikiem srebrnym. A ponieważ wb. ks. Antoni Kowalewski dekretem przeszłym za dosyć nie uczynił. Jako to wierzchu do puszczyki nie wystarał się, ale tak chowa Sanctissimum w kielichu. Sam w nałogach nie poprawił się, do karczmy chodzi, często pijaństwem się bawi, zgorszenie wielkie wiernym Chrystusowym czyni. Na kongregacji w tym roku nie był. Spowiedź[i] razem Wielkanocnej nie odprawił. Z[e] skargą umyślnie przyjeżdżał WP Lenski¹ regent Goniądki do Fast, na ks. Kowalewskiego i tam dziwne rzeczy gadał. Przeto to wszystko zostawiam przewielebnemu instygatorowi, a wb. ks. Antoniemu Kowalewskiemu statek, upamiętania się według Boga i summnienia, serio sub poena suspensionis, zaleciłem. Item metrykę pogrzebową, aby sporządził i zapisywał i tych co poopuszczal zkonotował, nakazałem pod poenami zapłacenia

¹ Michał Kazimierz Łęski (1740-1806) regent grodzki goniądki. Zob.: Archiwum Parafii Juchnowiec. Księga zmarłych 1797-1810.

dwudziestu grzywien. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra. Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.16v] Roku 1781 miesiąca Januara dnia 22 IVK [2 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma, tylko antymis dałem Jwb. ks. Wollodkowicza metropolity całej Rusi. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów. Pogrzebowej nie masz. Nakazuje się, aby sporządził i zapisywał, sub poena suspensionis a duonis. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Kozanach.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 dnia 17 Februari IVK [28 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: tabliczka srebrna I. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów, także ornatów 9 znajdują się. Datt die et anno ut supra.

[k.14 v] Roku 1782 dnia 5 Decembra IVK [16 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: poduszka w paski, siadko powlekana, z frenzelkami naokoło. Papiery jako to: wizyt sztuk 4, ekstrakt funduszu i inne papiery ks. Anto[niemu] Kowal[ewskiemu]¹ służące, metryki chrztów, szlubów, pogrzebów i registr parafii znajdują się. A ponieważ cerkiew nowo erygowana, a nie jest zakończona i poświęcona, tylko przy ołtarzu starej cerkwi msza się odprawowała za dozwoleń zwierzchności, teraz zaś surowo zaleca się ks. A. Kowalewskiemu, aby o dokończenie cerkwi i poświęcenie onej u WMP kolatorów dopraszał się. I tenże puszczyki, ponieważ tylko komunikanty konserwują w

¹ Antoni Kowalewski paroch kozoński.

kielich i o to usilnie, aby starał się u kolatorów, sam zaś od nałogu pijaństwa i bawienia się karczmą, aby według Boga i sumienia poprawił się, tudzież od cerkwi w święto i niedzielę, aby nie absentował się do kościoła Rzymskiego, sub poena suspensionae ad iurium zalecam, przykazuję. Item, że dzwonnica tego roku zwała i o to kolatorów jak najrychlej obligować zaleca się.¹

[k.44] Roku 1785 die 30 miesiąca maja IVK [10 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Koząńskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyło superaty: monstrancja, to jest puszczyka srebrna spora intus wyzłacana, z wierzchem srebrnym, intus wyzłacanym, z wierzchu zaś na ekspozycję z promieniami monstrancja szrubowana, srebrna częścią większą wyzłacana. Woty 2 srebrne, to jest rączka i tabliczka.²

¹ Wpis w księdze metryk chrzestnych parafii unickiej w Kozanach 1770-1789 na stronie 52: *Roku 1783 dnia 5 miesiąca Novembra Juliańskiego Kalendarza. Cerkiew kozońska nowo erygowana przez WW Panów Pawła starosty lubowickiego i bautynskiego, Michała sędziego grodzkiego brańskiego, Kazimierza regenta grodzkiego goniądzkiego i Ignacego rotmistrza województwa połockiego braci Łękich kolatorów, poświęcona przeze mnie niżej podpisanego za wyrażonym instrumentem JW LM księdza Antoniego Modzelewskiego wikarego metropolii całej Rusi oficjala generalnego wileńskiego, roku miesiąca i dnia ut supra w Kozanach. X. Basilius Guttorski decanus Podlachiae, mp. AP w Białymstoku, Archiwum Parafii Kozany.*

² Wpis w księdze metryk chrzestnych parafii unickiej w Kozanach 1770-1789 na stronie 21: *Roku Pańskiego 1784 miesiąca Octobra dnia 29 [29 X 1784] JW Państwo kolatorowie Łęczy sprowadzili do cerkwi własnej parafialnej monstrancjum oraz z puszką srebrną wyzłacaną i tabliczkę srebrną, na której Statua wyrżnięta Świętego Jana Nepomucena, które te wotum mają zostawać wiecznemi czysy przy cerkwi parafialnej kozońskiej. X. S. Oleniewicz prezbiter kozoński. AP w Białymstoku, Archiwum Parafii Kozany.*

Antepedium w wielkim oltarzu płócienne, malowane, co zaś się tycze Dekretu Reformationis wizyty generalnej, ażeby wb. ks. Antoni Kowalewski paroch Koziański o podłogę do cerkwi, o nakrycie dzwonnicy, cmentarza oparkanie, w utrzymaniu diaka raz na zawsze, budynki ażeby wyreperował, od nalogu dawnego pijaństwa, z pogorszeniem ludzi i Żydów, ażeby wstrzymał się. Tego wszystkiego nie uczynił i owszem kontrowencję dekretowi uczynił i sprzeciwił się, nie zważając na Dekret, z deklaracją odsądzenia od beneficji, do karczmy wraz po wizycie generalnej chodził i chodzić nie przestaje, więc takowe nieposłuszeństwo wielu dekretom i złe przedsięwzięcie w poprawie to wszystko zostawiwszy wb. instygatorowi generalnemu ażeby onego przypozwał na Sądy Zadworne Metropolitalne Wileńskie. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Kozanach.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k. 46v] Roku 1788 dnia 21 Decembra IVK [1 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Koziańskiej, w czasie wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt przeszłych w całości znalazłem. Superaty: ornat sztafowy, na dnie karmazynowym, w kwiaty białe, cum requisitionis, delmatyki z tejże samej materii, dzwonek w kopule, drugi przy zakrystii wiszący. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Antoni Kowalewski wielki pijak i od dawnych czasów bez poprawy, w naukach barzo ciemny, niegodziwe życie prowadzący i ludzi gorszący. Przy nim prowiz wb. ks. Symon Oleniewicz¹ trzeźwy, stateczny, w naukach barzo także pomierny, itenon itenony. Nakazuje się wb. ks. instygatorowi, aby ks. Antoniego Kowalewskiego, bez poprawnego i tylu dekretom

¹ Ks. Szymon Oleniewicz był zięciem ks. Antoniego Kowalewskiego, mężem Anny Kowalewskiej. W metrykach koziańskich pojawia się 18 II 1778 r., APB, Parafia Unicka w Kozanach, Księga urodzin, małżeństw i zgonów 1770-1789, s. 72.

sprzeciwiającego się, do konsystorza przypozwał i wszystkemu odczytował, dzisiejszym ostatnim dekretem reformacyjnym nakazuje się. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[NOWA WOLA]

[k. 4] Wizyta cerkwi Nowowolskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 19 [30 XI 1773].

Sama cerkiew pod tytułem Narodzenia Najświętszej Panny Maryi, fundacji i kolacji JO książąt Radziwillow,¹ która jest drewniano budowana z kopułą i krzyżem żelaznym, w której znajduje się sygnatura. Na dachu także krzyżyk żelazny. Cmentarz oparkaniony, na którym dzwonnica na czterech słupach, gdzie dzwonoń 2, większy 1. Wchodząc do cerkwi w babinicu drzwi na zawiasach z zaszczepką. Z babinica drzwi do cerkwi na zawiasach z zaszczepką, okien 7, stol i pomost z tarcic. Chór tarcicami wybity.

Ołtarz wielki snycerskiej roboty, gipsowo malowany i niemal w pół położony, z obrazem Najświętszej Panny Częstochowskiej, na płótnie malowany. Bisiorków sznurów 3,

¹ Dobra zabłudowskie po bezpotomnej śmierci Hieronima Floriana Radziwiłła (1715-1760) chorążego litewskiego prawem naturalnym odziedziczył jego brat Michał Kazimierz Radziwiłł *Rybenko* () wojewoda wileński, hetman WXL. Intromisja jego w dobra zabłudowskie nosi datę 3 czerwca 1760 r. Po nim dobra dziedziczył jego syn Hieronim (1759-1786) podkomorzy WXL. Po jego śmierci dobrami zarządzała wdowa Hieronimie księżna Zofia Dorota Thuru i Taxis (1755-1788). Prawem spadku dobra zabłudowskie przeszły na ich syna Dominika Radziwiłła (1786-1813). Zob. W. Dworzaczek, *Genealogia polska*, Warszawa 1959, tabl. 164 i Archiwum Archidiecezji Białostockiej, Archiwum Dóbr Zabłudowskich - Notatki księdza Nawrockiego.

firanek para 1, w górze obraz Najświętszej Panny Niepokalanego Poczęcia, z zasłonką jedwabną. Cyborium zamczyste gdzie się konserwuje Sanktysimum, w puszcze cynowej, z wierzchem i krzyżykiem, pod kapką kitajczaną. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów cynowych para 1 i druga cynowych, stołowych 1. Świec brackich bokowych [par]^a 2. Umbrakulum z chustki jedwabnej, poduszeczka pod mszał, antemis JMJ księdza metropolity Szeptyckiego.¹ Antepedium na drzewie malowane, gradusy przed ołtarzem drewniane, nad którym krzyż drewniany, z korpusem. Krylosów do odprawiania jutrzni i niesporów malowanych 2. Ołtarz poboczny stolarskiej roboty, malowany z obrazem Narodzenia Pana Jezusa, zaslonka jedwabna. W górze obraz Najświętszej Panny Boruńskiej, [z] sznurkami dwoma, paciorem prostych. Krucyfiks drewniany z korpusem. Lichtarzów drewniany[ch] para 1. Antepedium kartonowe. Obrazów przy tym ołtarzu 4. Te są: jeden św. Antoniego, drugi św. Piotra i Pawła, trzeci św. Tadeusza, czwarty Najświętszej Panny. Ołtarz drugi bokowy, stolarskiej roboty, malowany, z obrazem św. Michała Archanioła, zaslonka jedwabna. W górze obraz św. Jana Ewangelisty. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów drewnianych^a [k. 4v] Świeca bracka 1. Antepedium kartonowe. Na boku tego ołtarza obrazów malowanych 5. Obrus 1. Tuwalen 2, tkackich. Nakrywadło harusowe, drugi obrus 1. Tuwalen 2 i nakrywadło płócienne, trzeci obrus 1, tuwalen 2 i nakrywadło płócienne, antemisów 2: jeden JW IMci ks. metropolity Szeptyckiego,² drugi JW Imci ks. Bullhaka biskupa Pińskiego.³ Ołtarzyk noszący stolarskiej roboty, z obu stron, malowany, z obrazami Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Maryi i św. Thadeusza.

^a Wyraz skreślony.

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

^a Nie podano liczby.

² Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

³ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

Srebro. Kielich srebrny, intus pozlocisty, z pateną. Drugi kielich, intus pozlocisty, z pateną. Łyzeczek srebrnych 2. Kielich cynowy, z pateną, zepsuty. Miernica cenowa, troista. Trybularz spiżowy, dzwonek ołtarzowych 3, patena do chrych, z nakrywką srebrną i zameczkiem.

Aparaty. Aparat sztufowy, na dnie żółtym, cum requisitis. Drugi kitajczany, ceglasty, cum requisitis. Trzeci stagrynowy, biały, cum requisitis. Czwarty sztamętowy, zielony, cum requisitis. Piąty kitajki mienionej, cum requisitis. Szósty kamatejkowy, żalobny, cum requisitis. Siódmy bajowy, cum requisitis. Ośmy sukienny, żalobny, cum requisitis. Alb 4 tkackich. Humeralów 6. Pasków 3. Komża 1. Komezek 2. Korporalów 5 szwapskich. Porfikatorzów 8. Chorągwi procesjonalnych 8. Krzyż procesjonalny z korpusem 1. Całun sukienny, chorągiew żalobna.

Księgi. Ewangelia in folio, druku Lwowskiego. Mszał in folio, druku Supraslskiego. Oktoich. Triehod postna i cwieta, drukowana. Jermolój in folio, drukowany. Trofolog druku Lwowskiego. Trebnik druku Supraslskiego. Ewangeliczka polska. Księga sobornik pisana. Metryki chrztów, szlubów i pogrzebów. Psalterz.

Parafia.¹ Wsie: Nowa Wola, Kobyle,² Oziabły, Suszcza, Biendziuha.³

Grunta. Włoka jedna na trzy zmiany, funduszem nadana. Item w Kamiennym Brodzie⁴ morgów 7, konfirmacją tegoż funduszu⁵ nadane. Te grunta [z] sianożęciami i zaroślami. Na

¹ W roku 1804 cerkiew nowowolska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 105 domów w Nowej Woli, 8 w Kobylim, 12 w Oziablach, 1 w Barszczewie i 3 w Pasiecznikach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.79.

² Dziś wieś Kobylanka.

³ Binduga, dziś las i łąka koło wsi Potoka. Zob.: SNT, s.25.

⁴ Dziś przysiółek wsi Kazimierowo. Zob.: SNT, s.170.

⁵ Zapis funduszowy księżnej Anny Katarzyny z Sanguszków Radziwiłłowej (1676-1746) wdowy po Karolu Stanisławie

też włoce, we wsi cerkiew i plebania zabudowane. Gruntu od Antona Hajduczuka legowane półtora morga. Item Selwester Bohniuczuk półtora morga [k.5] Zsyпки ziarnem gotowym, zamiast dziesięciny, wieś w rok żyta szanków 12, według funduszu księdza parocha daje.

Plebania. Izba biała, z komorą sieni i kuchnią, tudzież piekarnią, z komorą. Stajnia. Chlewy. Browar. Szpichlerz. Gumien 2 i odryna. Plebania ze wszystkim, ogrodzona. Wypustu żadnego dla siebie nie mająca. Na to żalącemu się i upraszającemu tej cerkwi parocha, z dyspozycji JO JMć książąt Radziwiłłów kolatorów WW JMć panowie dóbr tych dyspozytorowie, uti WPBabiński, anteo będący w tych dobrach za komisarza, a WP JMć pan Augustyn Naramowski w Hrabstwie wytrzebiać pozwolili. Sub data 1756 miesiąca maja 4 dnia [4 V 1756].

Papiery. Fundusz i wizyty przy plebanii. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Jan Hermianowicz,¹ prezentowany od JO księżnej JMci Radziwiłłowej kanclerzynej

---

Radziwille (1669-1719) na cerkiew Narodzenia NPM we wsi Nowa Wola z 1743 roku opublikowany został w: *Akta wydawajemyje Wilenskoju Naucznoju Kommissieju*, t.7, Wilno 1874, nr 21, s.42-44.

¹ 15 listopada 1743 roku dokumentem wystawionym w Białej Radziwiłłowskiej księżna Anna Katarzyna Radziwiłłowa postanowiła: *Jana Hereminowicza jeszcze w świeckim stanie zostającego do jejże cerkwi za parocha, któremu samemu (osobliwym go go poświęcenia na kapłaństwo rekomendując listem) a potem sukcesorom jego tej cerkwi prezbiterów za prezentą naszą instytuowanym*. Akty wydawajemyje..., t.7, nr 21, s.42-44. Jan Hereminowicz wzmiankowany był również w latach 1773 i 1779. Zob. Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Zabłudowie, Księga Chrztań nr 4, s. 81. Tamże, Księga Chrztań nr 5, 1770-1791, s. 23, 28, 53.

Wielkiego Księstwa Litewskiego,¹ sub datt w Białey² 1743 roku dnia 15 miesiąca Novembra. Instalowany od JW ks. Bulhaka biskupa Pińskiego,³ sub datta w Chrapinie⁴ 1744 dnia 22 Februarii [22 II 1744].

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra 12 IVK [23 XII 1774]. Przybywszy do cerkwi Nowo Wolskiej czasu wizyty wszystko zrewidowałem, według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. W cerkwi czysto, ochędoźnie, przybyłego nic nie znalazłem, atesttor. Cerkiew i dzwonnica potrzebuje reperacji.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1776 miesiąca Januarii dnia 14 IVK [25 I 1776]. Przybywszy do Nowey Woli czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne według wizyty mojej w roku 1773 zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. W cerkwi czysto, ochędoźnie, samego JMć ks. Jana Hermianowicza przykładnego i pobożnego widziałem. Fundusz, erekcje, wizyty, dokumenta [o]sobie służące, metryki krzstów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Datt w Nowey Woli roku, miesiąca, dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.5v] Roku 1780 miesiąca marca dnia 24 IVK [4 III 1780]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Nowowolskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyć nic nie przybyło. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krzstów, szlubów i

---

¹ Zob.: W.Karkucińska, *Radziwiłłowa z Sanguszków Anna Katarzyna (1676-1746) kanclerzyna wielka litewska*, w: PSB, t.30, s.384-387.

² Dziś miasto Biała Podlaska.

³ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

⁴ Chrapin, wieś koło Pińska na Białorusi.

pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski.

Roku 1781 miesiąca Januarii dnia 18 IVK [29 I 1781]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Nowowolskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem czasu wizyty mojej dziekańskiej, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. W cerkwi znalazłem czysto, ochędźnie. Sam ks.Paweł Hermianowicz paroch Nowowolski jest trzeźwy, koło parochii czuły, skargi żadnej na niego nie było. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisan roku, miesiąca, dnia ut supra w Nowey Woli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 dnia 14 Februarii IVK [25 II 1782]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Nowowolskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie masz. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się przy cerkwi. Pisana dnia, miesiąca i roku ut supra w Nowey Woli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski.

Roku 1782 dnia 30 Novembris IVK [11 XII 1782]. Przybywszy do cerkwi i parafii Nowowolskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem oprócz jednej alby, która jest włożona na św. pamięci ks. ojca teraźniejszego. Papiery cerkiewne, jako to fundusz w kopii, wizyty sztuk 4, dekret na parafię 1 z JMć ks. Grodkowym, a drugi JMć ks. Jałowieckim uczyniony. Metryki chrztów, szlubów i pogrzebów, takż regestr parafii znajduje się. Na co się podpisuję. Datt die et anno ut supra.

[k.44v] Roku 1785 die 1 miesiąca Junii IVK [12 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Nowo Wolskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: monstrancja srebra [ta]bakowego, podlego, jeszcze nie pozłacana, od grzywien 7 wążąca, płótna kuźelnego i na albę, firanka gazowa 1. Co do Dekretu Reformacyjnego zadość nie uczynił, jako to funduszu ad Archi[w]um Metropolitanum nie oddał, cerkwi lubo jeszcze nie nie pokrył, wszelako gonty są sprowadzone. Bractwo o aprobatę czyli o przywilej starać się nie chce. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Nowey Woli.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski.

[k.47] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 25 IVK [5 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Nowowolskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według przeszłych wizyt w całości znalazłem. Przybyło: dalmatyk para kitajkowych, mienionych, alba tkacka, obrus cienki adamszkowy płótna dobrego, chorągiew karmazynowa z fernzlami włóczkowymi, druga harusowa pąsowa z frenzelką włóczkową. Monstrancja, która pierwej była niezłożona, teraz zaś intus i promienie częścią wyłożoną. Papiery cerkiewne i osobie służące znajdują się, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem wb. ks. Paweł Hereminowicz, w naukach mierny, stateczny, trzeźwy, nabożeństwa jako to jutrzni, nieszpórów, około reperacji cerkiewnej i o jej ozdobie, wcale dbający. Takowa wizyta pisana miesiąca, dnia i roku ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[k.8] Wizyta cerkwi Potockiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 21 [2 XII 1773].

Cerkiew pod tytułem św. Jerzego męczennika i Ścięcia Jana Głowy, drewniana, dranicami kryta, stara i do reperacji niezgodna, kolacji i fundacji JO książąt JMć Radziwiłłów. Na dachu krzyżów żelaznych 2. Cmentarz po części oparkaniony, po części ogrodzony. Dzwonnica na czterech słupach, na której dzwonów wiszących 2, a na dachu cerkiewnym, w słupkach sygnatura. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach, żelaznych z zaszczepeką i z zamkiem wiszącym. Okien 5. Pomost i stol częścią z tarcic, częścią z deszczek bitych. Na boku wielkiego ołtarza drzwi, na zawiasach, z zaszczepeką.

Deisus z drzwiami carskimi na zawiasach, z obrazami niektórych świętych. Ołtarz wielki bez żadnej struktury, drewniany, z obrazem tylko Najświętszej Panny Częstochowskiej. Cyborium stolarskiej roboty, bez zameczka, w której konserwuje Sanktyssimum, w puszcze cynowej, pod kapką. Krucyfiks drewniany, z korpusem. Lichtarzów drewnianych para. Świec brackich, dużych pięć, nr-o 5. Na mense obrus 1, tuwalen 2, antymis JW JMci ks. metropolity Winnickiego, antepedium druczkowe. Pod Deisusem obrazy Spasytela, Bohorodycy, św. Michała i św. Jerzego.

Aparaty. Aparat tabinowy, niebieski, z kołnierzem zielonym, galonem srebrnym, cum requisitis. Aparat kamelajkowy, cum requisitis. Alba. Humerałów 2. Pasek. Korporałów 3. Porfikaterzów 4. Bursa do chorych. Chorągwi procesjonajnych 7.

Księgi. Mszał in quarto, pisany. Mszał in folio, drukowany. Ewangelia pisana, na której osób ołowianych 4. Testamentów drukowanych 2. Apostoł in folio, drukowany. Sobornik. Psalterz. Trebnik drukowane.

Parafia.¹ Wieś Potoka, Tylwica, Hoźna i gdzie tylko unitów w Hrabstwie Zabłudowskim, pomiędzy schizną znajduje się. Z tych wiosek należy się dziesięciny szanków miary [k.8v] Zabłudowskiej czterdzieści, nr-o 40, podług funduszu, którego aktykacja w [Grodzie] Grodzińskim, sub datt. 1730 miesiąca Octobra 14 dnia [14 X 1730].²

Plebania. Izba biała, z komorą, sieńmi i piekarnią reperacji, czyli też nowych potrzebująca. Stodoła pokrycia, chlewy ścian, podwalin i pokrycia potrzebujące. Świernów starych 2.

Przy tej cerkwi jest wb. ks. Michał Poddepta. Siedzi za administracją wydaną sub data 1773 miesiąca Januara 2 dnia [2 I 1773] od WJMć ks. Józefa Tupalskiego oficjala Konsystorza Grodzińskiego, a prezentowany od JO księcia Mikołaja Radziwiłły.³ Podanie ma od przewielebnego ks. Antoniego Aponowicza poddzikaniego Podlaskiego sub data 4 Januari 1773 [4 I 1773]. Który to wb. ks. Michał Poddepta objawszy to beneficjum według dawniejszych wizyt, zalecenia splendorów do cerkwi przysposobił, jako to puszkę cynową, z wierzchem i krzyżykiem, pod kapką nową, materialną, lustrynową, kielich cynowy, ampulek cynowych para, mirmica cynowa, troista z cyny, która była w cerkwi swojej własnej przyłożywszy, tudzież kielich srebrny nowy, z kawalków bardzo małych pozbierawszy, a lutów 14 dołożywszy, przy

¹ W roku 1804 cerkiew potocka należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 43 domów w Potoce, 21 w Hoźnej, 10 w Tylwicy, 13 w Folwarkach (Tylwickich), 4 w Kołpakach, 5 w Małyńce, 2 w Olszance. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.67.

² Administrator majątku Zabłudów Michałowski potwierdził w roku 1707 fundusz cerkwi we wsi Potoka. Zob.: Akty izd., t.7, nr 10, s.20-22.

³ Jako opiekun małoletniego Hieronima Wincentego Radziwiłła zarządzał dobrami zabłudowskimi, po śmierci Michała Kazimierza „Rybeński” (zm. 1762). Zob.: Z.Anusik, A.Stroynowski, Radziwiłł Hieronim Wincenty, PSB, t.30, Wrocław 1987, s.188-190.

pomocy parafii sporządził. Krzyż z korpusem małym przybył. Podług wizyt dawniejszych wszystko się znajduje.

Grunta. Gruntu włoka 1 na trzy zmiany, z naddatkami i sianożęciami. Item móg w Kosmince,¹ z sianożęcią. Item móg w Klanickich.² Item móg w Kołpackich.³ Item móg w Hozney,⁴ z sianożęcią. Sianożęci Przewłoka Wielka i Mała.⁵ Co wszystko spisawszy i w mocne dzierżenie zostawiwszy, attestor.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski.

[k.9] Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 12 [23 XII 1774] przybywszy do cerkwi Potockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Według wizyty dawniejszej wszystko znajduję się w całości. Przybyć, nic nie przybyło. Datt w Potoce ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, m.p.

Roku 1776 miesiąca Januaria dnia 16 IVK [27 I 1776] przybywszy do cerkwi Potockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty w 1773 roku w całości znalazłem. Superaty przybyło: kielich cynowy z pateną cenową, dzwonek ołtarzowy, alb 2 kuźelnych, łyżca mosiężna, lichtarzów drewnianych ołtarzowych, czerwono malowanych par 2, komż kuźelnych 2. Cerkiew stara i do reperacji cale nie jest zgodna. Przeto nakazuję, aby JMć ks. Michał Herminowicz paroch Potocki starał się u JO książąt kolatorów dobrodziejów o nową cerkiew. I dzwon rozbity starał się przelać zaleca się. Item budynek sobie do mieszkania - izba biała, z komorą, sienią, komórką, tudzież świeronek stary de nowiter przesyłał, a pomieniony budynek

¹ Kosmyńka, dziś pole i las koło wsi Potoka, SNT, s.207.

² Dziś nazwa nie znana.

³ Kołpaki, wieś koło Małynki.

⁴ Dziś wieś Hozna.

⁵ Przewłoka, dziś nazwa lasu, pola i pastwiska koło wsi Potoka, SNT, s.419.

cale swoim kosztem pobudował, która to wizyta roku miesiąca dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, m.p.

[k.40] Wieś Potoka książąt Radziwiłłów. Roku 1779 miesiąca Februarii dnia 27 IVK [10 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Potockiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. A ponieważ cerkiew stara, do reperacji cale niezgodna i do administrowania świętych sakramentów nie jest sposobna, tylko w interdycie być powinna, przeto nakazuję wb. ks. Michałowi Herminowiczowi parochowi tejże cerkwi Potockiej, aby in spacio roku starał się o cerkiew nową u książąt kolatorów dóbr, sub poena suspensione ad divinis, surowo zalecam. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Potoce.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 23 IVK [3 III 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Potockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według przeszłej wizyty w całości znalazłem. Przybyło: ornat żałobny, kamletowy, chorągiew 1, zielona harusowa, z obrazem św. Michała Archaniola, z drugiej św. Marty z fręzlami. Papiery cerkiewne i osobie służące przy cerkwi znajdują się. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1782 dnia 1 Decembra IVK [12 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Potockiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Papiery miejscu, jako wizyt sztuk 5, kopia na kaplicę,¹ funduszu podanie, takż fundusz na cerkiew i kopia

¹ Mowa o kaplicy w uroczysku Piationka koło wsi Folwarki.

onego. Podania dwoje, jedne ks. świętej pamięci, a drugie terażniejszego, prezenty, instalacja, metryki chrztów, szlubów, pogrzebów, parafian registr znajduje się. Na co się podpisuje. Datt die et anno ut supra. NB. Po uczynionym funduszu nowym i przy danej włóce I do dawniejszego gruntu znalazł się stary fundusz wydany przez WJMć pana Władysława Michałowskiego administratora natenczas Zabłudowskiego, który zaaprobowany przez JO Karola Filipa księcia Neyburskiego elektora Renu,¹ który oblatowany w Grodzie Grodzieńskim ekstrakt z onego wyjęty, w którym wszelka dobroć wyraża się funduszu wyraża się scriptum. Die I Decembra anno ut supra [12 XII 1782].

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski.

[k.9] Roku 1781 miesiąca Januaria dnia 19 IVK [30 I 1781] wizytowałem cerkiew Potocką, która jest nową erygowaną, z drzewa brusownego, gontami kryta, jeszcze nie skończon. Kopolów nie masz, okien 8. Wchodząc do cerkwi drzwi podwójne, na zawiasach, drągiem zasuwają, bez babinca, z drzewa. Nie zakończone stolowanie i pomost, z tarcic heblowanych, porządnie z zakrystiami dwoma, ze śrózodka tarcicami zastawionymi.

Ołtarze. Ołtarz wielki, z carskich drzwi do czasu zrobiony. [k.9v] Na mencie z obrazem Najświętszej Panny cyborium i antepedium, nakrycia ołtarzowe - wszystko z tej cerkwi, do czasu. Antymisów nowych 2 dałem JW JMci ks. Wołodkowicza metropolity całej Rusi. Z zakrystji po bokach drzwi na zawiasach żelaznych, z zamkiem, przy jednym wewnętrznym, z zaszczipką. Ambonka. Ołtarz bokowy na mencie z obrazem Spasytela obrusy, tuwalen 2, antepedium stare, krucyfiks drewniany. Ołtarz drugi bokowy, na mencie

¹ Karol III Filip (kürfirst) książę neuburski, palatyn reński, margrabia magdeburgski, (zm. 1697) od 1688 roku mąż Ludwiki Karoliny Radziwiłłówny (1667-1695) jedynej córki Bogusława Radziwiłła.

obraz św. Jana Krzciciela, z obrusem i dwiema tuwalniami i antymisem starym JW JMci księdzem Leona Kiszki metropolity całej Rusi. I to wszystko, co było w starej cerkwi. Item z zabudowania w plebanii: browarek kosztem księdza, studnia, gumno jedne, kosztem swoim postawił, a drugie funduszowe przesywał. Chlew. Stajenka. Szopa na słomę.

Fundusz nowy uczyniony przez JO JMć księcia Hieronima Radziwiłły podkomorzego Wielkiego Księstwa Litewskiego,¹ w którym i dawniejszy grunt wyrażony i włókę I przydano, z której na dziaka czyni I z ogrodami i sianozęciami do tej włóki. Wizyty, dawne, podanie, metryki krztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra w Potoce.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, m.p.

Roku 1782 dnia 19 Februari IVK [2 III 1782] przybywszy czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkwi Potockiej rewidowałem, co wszystko według dawniejszej wizyty znalazłem. Superaty przybyło: alba I kuźelna z humerałem, item chorągiew charusa² [?] z obrazem, z jednej strony Pana Jezusa, a z drugiej Najświętszej Panny Bolesnej. Item dzwonek ołtarzowy, item kapka materialna, atlasowa, biała, kwiatami złotymi i srebrnymi haftowana na puszkę, item obraz św. Jozefata w ołtarzu bocznym. Takż izba biała, jeszcze nie skończona, ale już z oknami, piecem, z drzwiami na zawiasach, z chlewkami. Która to izba i inne budynki, takż i studnia, za JMci ks. Michała Hereminowicza³ swoim sumptem

¹ Hieronim Radziwiłł (1759-1786), syn Michała Kazimierza „Rybenko”, podkomorzy WKL od 1779, zm. 18 IX 1786. Zob.: Z. Anusik, A. Stroynowski, Radziwiłł Hieronim Wincenty, w: PSB, t.30, Wrocław 1987, s.188-190.

² Harus, arus, arras, rodzaj ozdobnej tkaniny obiciowej.

³ Jan Hereminowicz, który już w roku 1764 pełnił funkcję prezbitera nowowolskiego w roku 1777 został nazwany *administrator*

są wybudowane. Takoz przybyło gruntu włoka ,ale bez żadnego zasiewku. Która to wizyta pisana dnia, miesiąca i roku ut supra.

[k.44v] Roku 1785 die 1 miesiąca Junii IVK [12 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Potockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: dzwonek srzedni, funtów 38, na stary odmieniony na rozbity, tuwalen 2, jedna tkacka, druga kuželna, cienka. Alba nowa tkacka. Co zaś się tycze Dekretu Reformacyjnego, nieco zadosyć uczynił, jako to fundusz w Grodzie Grodzieńskim zaaktykował i ekstraktem wyjął, co zaś cyborium jak było bez zameczka, tak i teraz. Dziaka nie wystarał się i nie ma. Więc to zostawuje się w dozór instygatorowi. Sam w nauce teologii moralnej jest doskonały, która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Potoce.

Ks. Bazyli Guttorski, dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.47v] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 25 IVK [5 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Potockiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Przybyło: lichtarzów oltarzowych cynowych par 2, a druga para stołowych, dzwon duży od zł 200, obraz Matki Boskiej Najświętszej Panny do oltarza wielkiego, cyborium nowe, z zameczkiem wewnętrznym, zasłonka kitajkowa do oltarza wielkiego, karmazynowa, z żółtą kompanką szychową, antepedium 1, przy oltarzu wielkim, bawelniczne, w paski, drugie w bokowym oltarzu takież same. Metryka nie tak pisana, jak się należy. Aktów wiary, nadziei, miłości i żalu, lubo do każdej cerkwi przesyłane były, jednak nie znalazłem. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki znajdują się. Przy

---

Potocensis. Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Zabłudowie, księga chrztów nr 5.

tej cerkwi Potockiej jest aktualnym parochiem wb. ks. Michał Hereminowicz, w naukach nienaganny. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[PUCHŁY]

[k.12] Wizyta cerkwi Puchłowskiej w roku 1773 miesiąca Novembra 23 [4 XII 1773].

Sama cerkiew pod tytułem Protekcji Najświętszej Panny, która w roku 1771 czasu święta Bożego Ciała [30 V 1771] zgorzała, ze wszystkimi ozdobami i aparycjami.¹ Teraz zaś, na jej miejscu z Rybołów² kaplica darowana i postawiona, stara, dranicami kryta, przy niej z desek z obciesanych, per medium babinca, z krokwiemi i dachem słomą krytym.

W cerkwi żadnej nie masz aparacji, tylko oltarzyk bez żadnej [akomodacji] drewniany z obrazem Najświętszej Panny Częstochowskiej. A nad nim obraz mały, z temże

---

¹ W księdze chrztów parafii Ryboły z lat 1752-1756 znajduje się wpis informujący o powstaniu świątyni: *Roku 1756 dnia 16 miesiąca maja ut novum za wyraźną rekwizycją WJ Pana Józefa Wilczewskiego pułkownika wojska JK Mości chorążego wiskiego, starosty narewskiego, ja X. Stefan Hrymaniewski dziekan podlaski, paroch rybołowski we wsi Puchlach cerkwi nowo erygowaną benedyktowałem, cum licenica Wielmożnego JX. Antonina Młodowskiego zakonu św. Bazylego Wielkiego opata połockiego oficjala i wikarego generalnego całej diecezji metropolitalnej tę cerkiew erygował z fundamentu Jaśnie Pan Wilczewski, pułkownik własnym sumptem swoim posesor tych dóbr fundator i kolator tej bazyliki. Nową cerkiew w Puchlach zbudowano w roku 1798. Zob. G.Sosna, Parafia Puchły, w: Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, t.1-2, Warszawa 1978, s. 68-69.*

² wieś Ryboły.

wyobrażeniem, na którym koron srebrnych 2. Cyborium, gdzie się konserwuje Sanktysimum z zameczkiem wewnętrznym, malowane. Puszczka srebrna, z wierzchem i krzyżykiem srebrnym. Kapka na nim kitajczana, wokół galonem srebrnym obszyta. Przy obrazie firanka z kitajki, czerwonej, ceglastej [z] krzyżykiem mosiężnym. Obrus 1. Tuwalen 3. Antymis JW JMci ks. metropolity Szeptyckiego.¹ Lichtarzów stołowych, mosiężnych para jedna, cynowych druga para. Ołtarzyk poboczny, z obrazem Najświętszej Panny Protekcji. Ołtarzyków 2, noszących, z obrazami Najświętszej Panny.

Srebro i sprzęty cerkiewne. Kielich srebrny, z patyną srebrną, istus pozłocisty. Drugi i patena srebrna do choryc. Łyżeczka srebrna.

Aparaty. Aparat kamatajkowy, czerwony, w kwiaty, sine requisitis. Aparat kametyjkowy, cum requisitis. Aparat półdrojetowy, z kołnierzem niebieskim, gredyturowym. Aparat adamaszkowy, stary. Alb 3. Humeralów 2. Pasków 2. Bursa do chorych. Krzyż procesjonalny, z korpusem. Korporalów 3. Porfikaterzow 8. Chorągwi procesjonalnych 3.

Księgi. Mszał in folio, drukowanych 2 - jeden Supraslski i Wilęski. Tryhod cwietajna. Oktoich in folio, druku Lwowskiego. Ewangeliczka polska.

Dzwonków ołtarzowych 2. [k.12 v] Cmentarz przez część oparkaniony, na którym dzwonnica na 4 słupach, mająca w sobie dzwonów 2, a trzeci pożyczony, średni, to jest z cerkwi Knyszynskiej. Ampułki cynowe, z tacą. Komża 1.

Parafia.² Wieś Puchły, Cieluszki, Strzelce,³ Soce.

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

² W roku 1804 cerkiew puchłowska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 15 domów w Puchłach, 53 w Cieluszkach, 58 Strzelce (Dawidowicze), 4 w Żywkowie i 4 w Olekszcach (Aleksicze). Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.52.

³ Dziś wieś Dawidowicze.

Plebania. Izba biała z komorą i sieniami. Stodoła 1. Świernów 2. Odryna 1. Chlewy i przychlewni.

Grunta. Włók 2 na trzy zmiany, z sianozęciami, funduszu JKMc. Item półwłók na trzy zmiany funduszu WJMci pana Jeruzalskiego wojskiego Podlaskiego.¹ Item półwłók na trzy zmiany szlachecki, legacyjny.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Paweł Bielawski, qum provisore wb. ks. Aleksandra Zankiewicza. Prezentowany od WJMci pani Jeruzalskiej sub datt 1743 miesiąca Novembra dnia 9 [9 XI 1743]. Instalowany od JWJMć. ks. Bulhaka biskupa Pińskiego² sub datt 1744 miesiąca Novembra dnia 10 [10 XI 1744]. Wizyty dawniejsze pogorzeli. Ekspediowana zaś roku 1772 przy cerkwi znajduje się. Metryki dawne pogorzeli, tylko 1 została od roku 1753. Względem zaś pogorzenia cerkwi nakazuje się wb. ks. parochowi, ażeby się starał u WM JMć panów kolatorów o postawienie cerkwi. Co się mocno zaleca.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 13 IVK [24 XII 1774] przybywszy do cerkwi Puchłowskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyt dawnych. Wszystko całe. Przybyło alb 2 - tkacka jedna, kurzelna druga, aparat atlasowy, w kolorze złotawym, w kwiatki, z galonikiem srebrnym, cum requisitis. Księgi. Trofolej in folio, tryhod, postnaja in folio, ewangelia strastnaja in folio. Firanka kitajczana u Najświętszej Panny, Kapka lustrynowa, w kwiaty, na dnie białym. Datt ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan podlaski.

[k.38v] Wieś Puchły. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 25 IVK [6 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii

¹ Hilary Jaruzelski wojski podlaski 1748-1765, wiceregens grodzki brański. Zob.: *Urzednicy...*, nr 1428, s.157.

² Jerzy Bulhak, zm. 1769.

Puchłowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Superaty przybyło: Monstrancja pozłocista w koło, grzywnie 10 wąża, paradna, swoim staraniem z kwesty. Kielich srebra dobrego, z pateną, intus pozłociste, łyżca srebrna, pozłocista. Ornat atlasowy, różowy, w kwiaty, z galonem złotym, cum requisitis. Ornat drugi, droietowy, w pasy cieniowe, z kołnierzem adamaszkowym, fioletowym, w paski, girlandką zieloną akomodowany, cum requisitis - tylko welum nie dostaje. Alb 2 -jedna płótna dobrego, pruskiego, druga tkacka. Komża 1, dobra z siatką. Firanki kitajkowe, siatką powleczone. Firanki drugie, przy boku ołtarzu, kitajkowe, różowe w paski zielone. Sygnatura w dzwonnicy. Dzwonków ołtarzowych 2, z których jeden spory. Posadzka w cerkwi ceglana, nowa. Kryłosów z obu stron paradnych 2, ołtarzów boku z obu stron 2, stolarskiej roboty, jeszcze nie skończone. W zakrystii szuflady paradne, z zamkami wewnętrznymi. Szafka w kątku na monstrancję, na zawiasach żelaznych, z zamkiem wewnętrznym. Księga Apostołów. Krucyfiks na cyborium, z korpusem cynowym. Proporzec 1 kitajki niebieskiej i żółtej. Dokumenta cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Sam JMć ks. Aleksander Zankiewicz pleban Puchłowski trzeźwy, przykładny, skargi żadnej ze dworu, ani parafii nie było. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Puchłach.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.39] Roku 1780 miesiąca marca dnia 21 IVK [1 IV 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, czasu wizyty dziekańskiej, wszystko podług wizyty przeszłej w całości znalazłem. Przybyło: pieniędzy zł czterdzieści, n-ro 40 na ornat żałobny, ampulki cynowe. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów, wizyty znajdują się przy cerkwi. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 20 IVK [31 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyło: ornat atlasowy w paski, w promienie, wstęgą żółtą akomodowany, cum requisitis, poduszka pod mszał, aksamitowa, biała, w kwiaty, skórka pod spodem, antymis JWJMć. ks. Wołodkowicza metropolity całej Rusi, parkan wkoło cerkwi drzewa pilowanego porządny. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Datum ut supra w Puchłach.

Ks. Basilius Guttorski decanus Podlachiensis, mp.

Roku 1782 dnia 16 Februarii IVK [27 II 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: całun, chorągiew i relikwiarzyk. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Dan die et anno ut supra w Puchłach.

Roku 1782 die 2 Decembris IVK [13 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: ornat żałobny, żółtym galonem obłożony, dzwonek za 20 zł, krucyfiks procesjonalny. Papiery jako to: wizyt sztuk 2, podanie, instalacja, formuła, prezenta, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów, registr parafii znajdują się. Datt die et anno ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.44v] Roku 1785 dnia 31 miesiąca maja IVK [11 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co

wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. W cerkwi znalazłem wszystko czysto, ochędźnie, nabożeństwa regularnie, jako to jutrznia, msza i nieszpory odprawują się. Sam wb. ks. Aleksander Zańkiewicz paroch Puchłowski trzeźwy, czuły i nabożny, skargi żadnej na jego nie było. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Puchłach.

Ks. Bazyli Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.46v] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 23 IVK [3 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Puchłowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko podług przeszłych wizyt w całości znalazłem. Przybyło z ksiąg: ewangelia naprestolna, in folio, druku Poczyjowskiego, oktoich stołpowy, in folio, tegoż druku, jermołoj stołpowy, in folio, tryhod in folio, Poczyjewskie. Metryki wszystkie, papiery cerkiewne osobie i miejscu służące przy cerkwi znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Aleksander Zankiewicz, w naukach teologii moralnej barzo mierny, obowiązków kapłańskich jako to jutrzni, nieszpórów, parochii rzeczy nie pilnujący. Skargi na niego nigdy nie było. Pisan roku i miesiąca, dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[RYBOŁY]

[k.13] Wizyta cerkwi Rybołowskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 24 [5 XII 1773].

Cerkiew pod tytułem św. Kozmy i Damiana i Najświętszej Panny Położenia Czystej Ryzy, drewniana, gontami kryta, z kopułą, blachą kryta, z krzyżem i galką mosiężną pozłocistą. W babińcu drzwi na zawiasach żelazny[ch], z zaszczipką i zamkiem wewnętrznym. Wewnątrz cerkwi i babińca stol i pomost

z tarcic. Drzwi bokowe [z] zamkiem wewnętrznym na zawiasach. Okien 8. Chór.

Ołtarze. Ołtarz wielki, zamiast skrzydeł drzwiami carskimi akomodowany, z obrazem Najświętszej Panny. Koron srebrnych 2, tabliczek srebrnych 7, item tabliczka ćwiartkowa, serduszko srebrne 1, bisiorków sznurów 5. Firanek kitajczanych niebieskich para 1. Lichtarzów cynowych para. Na mienie cyborium, gdzie się konserwuje Sanktyssimum w puszcze cynowej z wierzchem i krzyżykiem i kapkami materialnemi dwoma. Baldachimek na ekspedycję Sanktyssimum, na którym promień, z mosiądzu ciągnionego. Krucyfiks z korpusem cynowym. Lichtarzów cynowych ołtarzowych par 2. Antymis JWJMć. ks. Bulhaka biskupa Pińskiego.¹ Poduszeczka pod mszał. Antepedium na skórze, złotem wybijane. Nakrywadło obrusowe. Obrazków na blasie malowanych 12. Tuwalen 2. Ołtarz poboczny z obrazem Spasytela, na którym korona 1 srebrna. Nad tym obrazem obraz Zwiastowania Najświętszej Panny. Przy boku tego ołtarza obraz na płótnie malowany Najświętszej Trójcy. Krucyfiks z korpusem i dwiema osobami, mosiężny. Lichtarzów stołowych, cynowych para, drewnianych para. Tuwalen 2. Obrus. Antepedium kartonowe. Poduszeczka pod mszał, kamelejkowa. Ołtarz poboczny, z skrzydłami od carskich drzwi, rzniętymi, z obrazem Najświętszej Panny. Koron srebrnych, obrazków na blasie malowanych 2, paciorek sznurków 7. W górze obraz Zmartwychwstania Pańskiego. Także korona srebrna. Krucyfiks drewniany, z obrazem. Obrus 1. Tuwalen 2. Portatel rzymski. Lichtarzów drewnianych para 1. Antepedium kartonowe. Ołtarzyk noszący, z obrazem Najświętszej Panny na drzewie malowany, stolarskiej roboty.

Srebra i sprzęty. Srebrno i sprzęty [s]. Kielich srebrny, pozłocony, około jego korona marcypanową robotą na pukta, aniołów osób 3 z pateną pozłocistą. Kielich. Kielich srebrny z pateną srebrną, łyżeczki 2, srebrnych, krzyż srebrny dęty. Które te srebra pozwala się wb. ks. Antoniemu Aponowiczowi

¹ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

[k.13v] przerobić na puszkę. Trybularz mosiężny z łańcuszkami. Dzwonków ołtarzowych 3. Sygnatura w kopule. Cmentarz oparkaniony. Dzwonnica budowana, gontami kryta, w której dzwonów pomiernych 4, na dachu krzyż żelazny. W cerkwi przed wielkim ołtarzem girydion, z pięcią lichtarzami, na łańcuchu żelaznym. Duch Przenajświętszy, rznieżta osoba, srebrem pobielona.

Aparaty. Aparat niebieski adamaszkowy, cum requisitis. Aparat adamaszkowy ceglasty, cum requisitis. Aparat półpartytrowy ceglasty, cum requisitis. Aparat gredyturowy zielony, cum requisitis. Aparat sztametowy granatowy, cum requisitis. Aparat póładamaszkowy, w paski, cum requisitis. Aparat bonbowy, cum requisitis. Alb z humerałami 4. Pasków 5. Komż 3. Korporalów 5. Porfikaterzów 8. Bursa do chorych 1. Chorągwi procesjonalnych 6. Krzyż procesjonalny z korpusem.

Księgi. Ewangelia naprestolna, in folio, pisana, w aksamit zielony oprawna, na której narożniczków z wyobrażeniem Ewangelistów srebrnych 4, na szrodku blacha srebrna z wyobrażeniem Pana Jezusa, klamrów srebrnych 2, z zaszczepekami, na jednej stronie pukłów 3 i blacha srebrna. Mszał, in folio, druku Wilenskiego, drugi mszał mniejszy. Apostoł druku Lwowskiego. Prazdnia pisana. Oktoich pisany. Psalterz drukowany. Mszały i brewiarz łaciński.¹ Trebnik druku Supraslskiego. Metryki krsztów i szlubów.²

Parafia.³ Wieś Ryboły,⁴ Woyszki,⁵ Pawły, Kaniuki.

¹ Brewiarz (breviarium), księga zawierająca zbiór obowiązkowych modlitw dla duchownych na poszczególne dni roku liturgicznego.

² W Archiwum Parafii Prawosławnej w Rybołach zachowały się księgi metryk Parafii Unickiej w Rybołach: księga chrztów z lat 1751-1766 wspólnie zszyta z księgą zgonów z lat 1751-1762, księga chrztów z lat 1767-1786 wspólnie zszyta z księgą zgonów z lat 1781-1783 oraz księga chrztów z lat 1786-1798.

³ W roku 1804 cerkiew rybołowska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 96 domów Rybołach, 84

Grunta. Włók 2 na trzy zmiany, z sianożęciami i lasami. Item przydatków na jedną zmianę 20, na drugą zmianę zagonów 10, sianożęci przy Narwie,¹ Dzikim Kał² między granicami ploskowską, rybołowską i kaniucką.

Plebania. Izba biała z komorą, sieniami i piekarnią. Gumno: świren, stajnia, obora. Item włoka gruntu na trzy zmiany, kupiona przez wb. ks. Jakuba Hrymaniewskiego plebana rybołowskiego, zostająca we wsi na czynszu, z której do roku idzie zł 40.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Antoni Apanowicz [k.14] podziekani Podlaski, prezentowany od JOJmć pani Branickiej kasztelanowej Krakowskiej³ sub datt 1772 miesiąca Augusta dnia 15 w Białym Stoku.⁴ Instalowany od Jwb. ks. metropolity Wołodkowicza arcybiskupa sub datt 1772 miesiąca Novembra dnia 24 [24 XI 1772] w Warszawie. Który to wb. ks. jest trzeźwy, przykładowy. W cerkwi znalazłem ochędożnie, czysto, wizyta dawniejsza i podanie przy JMci.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 14 IVK [25 XII 1774] przybywszy do cerkwi Rybołowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty dawniejszej wszystko w całości znalazłem. Przybyła komża tkacka z koronami. W cerkwi znalazłem czysto, ochędożnie. Sam wb. ks. Antoni Apanowicz stateczny, przykładowy, skargi

w Wojszkach, 89 w Pawłach i 47 w Kaniukach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.45.

⁴ Dziś wieś Ryboły.

⁵ Dziś wieś Woyszki.

¹ Rzeka Narew.

² Dziś nazwa nie znana.

³ Izabela z Poniatowskich Branicka żona Jana Klemensa Branickiego kasztelana krakowskiego, zm. 12 lutego 1808.

⁴ Miasto Białystok.

żadnej nie było tak z dworu jak i z parafii. Attestor. Datt w Rybołach roku, miesiąca, dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski, mp.

Roku 1776 miesiąca Januara dnia 17 IVK [28 I 1776] przybywszy do Rybołów czasu wizyty mojej dziekańskiej zrewidowałem, co wszystko według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. Superaty przybyło: puszcza srebrna z wierzchem i krzyżykiem intus pozłocistem, chorągiew procesjonalna żałobna, obraz św. Antoniego na płótnie malowany. Papiery: fundusz i wizyty dawniejsze, dokumenty osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdując przy cerkwi, która to wizyta pisana roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, paroch Golniewski, mp.

[k.38] Wieś Ryboły. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 24 IVK [7 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Rybołowskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Przybyło superaty: monstrancja srebrna, porządna, ważąca grzywien ośm i pół, intus i wkolo promienie pozłociste. Cmentarz nowo oparkaniany. W cerkwi znalazłem czysto, ochędoźnie. Sam JMé ks. Antoni Appanowicz przykładowy, koło parafii jest pilny. Skargi żadnej nie było. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Pisan roku 1779 miesiąca i dnia ut supra [7 III 1779] w Rybołach.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca Marca dnia 21 IVK [1 IV 1780]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Rybołowskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko według wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. W cerkwi znalazłem czysto ochędoźnie. Sam ks.

Mikołaj Zimnochowski paroch Rybołowski stateczny, trzeźwy. Skargi żadnej nie było. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 21 IVK [1 II 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Rybołowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko według wizyty dawniejszej w całości znalazłem, tylko mszał rzymski wzięty do WJMci księdza oficjała Tupalskiego do Ostryny, a na to miejsce dany mszałik ruski. Antymis JWJMé księdza Wołodkowicza metropolity całej Rusi. Przybyło: welum atlasowe różowe, kitajką podszyte, mszałik drugi większy, stary. Papiery cerkiewne, metryki krsztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Datum ut supra w Rybołach.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.14v] Roku 1782 die 17 Februari IVK [28 II 1782]. Przybywszy do Rybołów czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: baldachim. Przy tej cerkwi jest JW ks. Michał Żołcewicz, prezentowany [od] JO Branickiej kasztelanowej Krakowskiej, za administracją do dalszej woli zwierzchności.¹ Papiery miejscu i osobie służące znajdują się. NB [nota bene] kielich ubył. Metryki chrztów, szlubów i pogrzebów. Pisana dnia, roku, miesiąca ut supra.

[k.44] Roku 1785 dnia 30 miesiąca maja IVK [10 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Rybołowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co

¹ Dekret nominacyjny na parocha cerkwi w Rybołach Michała Żołcewicza nosił datę 8 lipca 1783 roku. Zob.: Opis. dok., t.2, nr 2464, s.438.

wszystko w całości znalazłem przybyło superaty ornatów 2 - jeden atlasowy, pomarańczowy, w paski białe, z kapanecką srebrną, akomodowany, płótnem podszyty, cum requisitis, drugi ornat partyrowy, karmazynowe, z białym kompanką, białą szychową akomodowany, kitajem turkusowym podszyte, cum requisitis. Co zaś do Dekretu Reformationis wizyty generalnej: dzwonnica nie wyreperowana, ale będzie się reperować, bractwo konsensu nie ma i starać się o niego nie chce, budynki wb. ks. Michał Żołcewicz paroch Rybołowski przysposobiwszy materiałów ma reperować. Takowa wizyta pisana roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k. 46v] Roku 1788 dnia 22 miesiąca Decembra IVK [2 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Rybołowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Wszystko według wizyt przeszłych w całości znalazłem. Superaty zostaje: kielich srebrny z patyną, intus pozłociste, dzwonek wiszący przy zakrystii, chorągiew duża, harusowa 1, ponsowa z frenzelką naokoło, firanek para w oltarzu wielkim, kitajkowych, karmazynowych, mszał in folio, druku Suprasłskiego. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki wszystkie znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Michał Żołcewicz, który jest nauk pomiernych, trzeźwy obowiązków swych pilnujący, skargi na niego żadnej nie było. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[SURAZ]

[k. 17] Wizyta cerkwi Surazkiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 26 [7 XII 1773].

Cerkiew w kolacji starostów surazkich pod tytułem św. Apostołów Piotra i Pawła i św. Męczenniczki Praksedy, drewniana, braksowana, słomą kryta, z dwoma żelaznymi krzyżami. Babińca nie ma. Drzwi zaś do cerkwi drewniane, żelazem fugowane, na trzech zawiasach żelaznych, z zaszcepką i zamkiem wiszącym, wewnętrzny zaś zepsuty. Wewnątrz w cerkwi pomostu nie ma, stol z tarcic po części. Okien 4.

Oltarz wielki, stolarskiej roboty, z obrazem Zbawiciela Pana, na drzewie malowany. Obrazków na blasie miedzianej 3. Cyborium zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum, w puszcze cynowej, z nakrywką i krzyżykiem, pod kapką materiałną. Krucyfiks drewniany z korpusem mosiężnym. Lichtarów drewnianych par 3. Mensa bez żadnej akomodacji. Obrusów 2. Tuwalen 3. Antymnis stary JWJMć. ks. metropolity Kiszki.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny, pozłocisty, z patyną srebrną. Łyżca przemalowana. Ampulka cynowa jedna, a druga szklana. Miernica cynowa, troista. Dzwonków oltarzowych 3. Dzwonnica na cmentarzu, w której dzwonów pomiernych 3, czwarty rozbity, w cerkwi stoi.

Aparaty. Aparat póladamaskowy, w paski, cum requisitis. Aparat łososiowy, ze stulą. Aparat flanalowy, z narakwicami. Aparat harusowy, żałobny, cum requisitis. Bursa do chorych. Alba szwapska 1. Humerałów 2. Pasków 2. Komża 1. Chorągwi procesjonalnych 2. Krzyż procesjonalny. Mszał in folio, druku wileńskiego. Trebnik. Ewangeliczka polska. Mszałik mały. Psalterz. Metryki krsztów, szlubów i pogrzebów.

Parafia.¹ Miasteczko Suraż, wieś Zawyki, Baranki. Do tej cerkwi należała wioska Doktorce, do starostwa Strabelskiego należąca lecz za objęciem tego starostwa WJM pan Starzynski do odmienienia obrządku z greckiego na rzymski, pod karą cielesną przymusił i do kościoła Strabelskiego przyłączył roku 1768.

Grunta. Plac 1, na którym cerkiew stoi, drugi gdzie plebania zabudowana, włóka jedna na 3 zmiany z sianozęciami, włóka jedna na Zawykach na trzy zmiany, pierwsza w Poletkach Dombrowie, a druga w Chodowie, trzecia na wsi Zawykach.

Grunta [k.17 v] legacyjne zaś cerkwi: włóka jedna i trzy ćwierci na 3 zmiany. Place legacyjne w mieście Surażu: pół placu na ulicy Chorozkiej, po miedze Maleckiego. Item plac na ulicy Chor[o]zkiej, po miedzy Błazko. Item plac w Polu na Kurhankach, o miedze Kozkow. w Drugim Rezie pół placu, o miedze Kłoskow. Te place legacją są nadane od mieszczan. Także plac za rzeką Narwią, funduszowy, na którym cerkiew stała przedtym. Item plac za rzeką, funduszowy przy Placach Szpitalnych leżący. Przydatki do włóki na Zawykach, między rzeką Narwią na Ostrowiu zagonów 14 długości staj 4. W Zagąkach zagonów 4, na staj dwoji, z sianozęcią. W Brukowszczyźnie zagonów 14 na staj dwoje. Z których gruntów legacyjnych wypłaca z włóki po zł 6.

Plebania. Izba biała, z komorą, sieńmi i piekarnią. Stajnia. Chlewek. Innych budynków nie ma dla szczupłości miejsca. Na kupnym zaś stodoła porządna, odryna i stajnia słomą kryta.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Grzegorz Koczewski. Prezentowany od WJMć Pani Maryi

¹ W roku 1804 cerkiew suraska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 7 domów w mieście Surażu, 26 w Zawykach, 13 w Barankach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.33.

² Dobra Strabla nie były królewsczyzną, a więc określenie „starostwo” jest błędem.

Kamienskiej starościny Surazkiej sub datt 1744 dnia 22 Juni [14 VI 1744] w Zawykach. Instalowany od JWJMć. ks. Bullhaka biskupa Pińskiego¹ sub datt 1744 dnia 17 Iuni [17 VI 1744].

Dokumenta teje cerkwi surazkiej służące. Fundusz wyjęty z Ksiąg Magdeburgskich Surazkich, wizyty dawne znajdują się. Na inne zaś grunta i place papiry w Majdeburii znajdują się. Podania ni ma.

Do tej cerkwi należy filia we wsi Zawykach, która jest drewniana, dranicami kryta, z kopułą, krzyżem drewnianym. W babinu drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczepką. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczepką i zamkiem wiszącym, pomost i stol z tarcic. Okien 3. Chór deskoma obity. Ławki jedne.

Ołtarz prostej roboty, z obrazem Najświętszej Panny Borunskiej, na płótnie malowany. Firanki płócienne, Pińskiej roboty. Nóżek srebrnych 2, serduszek srebrnych 3, obrazków miedzianych pozłożonych [k.18] Częstochowskich 3, z których 1 z obrączką i kolcem srebrnym, bisiurków małych sznurków 6, bisiurków większych sznurków 5, zauszniczek par 2, wstążek różnego koloru 14, zasłonka kitajki mienionej, obrazków miedzianych 5. Nad tym ołtarzem obraz św. Rocha. Obrazów 3. uwalen 2, Alba szwapska 1. Antymis JWJMć. ks. Bullhaka biskupa Pińskiego.² Lichtarzów drewnianych par 3. Na boku tego ołtarza obrazów na płótnie malowanych trzy, czwarty Pana Jezusa.

Jest kaplica ta, kaplica jest fundowana przez JMć pana Karniewskiego generała wojsk koronnych, poświęcona przez JMć ks. Antoniego Romanowskiego plebana Boguszewskiego, za konsensem JWJMć ks. Hrebnickiego metropolity całej Rusi. U tegoż wb. ks. czasu wizyty znalazłem wielki nieporządek: posacki w cerkwi nie masz, ani stolowania, okno wybite,

¹ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

² Jerzy Bulhak, zm. 1769.

mszalik obdarty, drzwi bez proboja i zamka, wody święconej nie znalazłem, ani naczyniana na nią, bursy na kielich ni ma, cmentarz nie ogrodzony, pała bez podszyca. Przeto nakazuje się, aby in spacią roku starał się o to wszystko: cmentarz ogrodzić, stolowanie i pomost i pokrycie de nviter dać, okno i zamek naprawić, mszalik wyreperować, naczynie na wodę postarać się. Co się mocno nakazuje się dzisiejszym dekretem reformacyjnym.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 15 IVK [26 XII 1774] przybywszy do cerkwi Surazkiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty dawniejszej wszystko znalazłem w całości. Przybyło w kaplicy Zawykowskiej: nóżka srebrna 1. A ponieważ zadosyć nie uczynił przeszłej wizycie nakazanej Dekretem Rreformacyjnym, iż cmentarz nie ogrodzony, cerkiew pokryta słomą, stolowania nie ma ani posadzki, przeto znowu nakazuje się surowo, aby wb. ks. Grzegorz Koczewski o to wszystko starał się u JW starosty kolatora, sam zaś mszalik oprawić kazał, naczynie na wodę święconą postarał się, surowo się zaleca. Datt w Surazu roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski.

[k.18 v] Roku 1776 miesiąca Januarii dnia 17 IVK [28 I 1776] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne i kaplicy w Zawykach zrewidowałem, wszystko według wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. W kaplicy przybył gradus do ołtarza stolarskiej roboty, antepedium papierowe. A ponieważ cerkiew potrzebuje pokrycia, stolowania i ogrodzenia cmentarza, dzwonnica reperacji, przeto nakazuje się wb. ks. Grzegorzowi Koczewskiemu, aby starał się u JW pana starosty kolataora, dobrodzieja o to wszystko: cerkiew pokryć, stolowanie dać, cmentarz ogrodzić lub bruk kamienny podnieść, dzwonnice

wyremontować de noviter, serio zalecam, która to wizyta pisana roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.37] Suraz. Miasteczko JKMcI. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 22 IVK [5 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Superaty żadnej, ani w cerkwi Surazkiej, ani w kaplicy Zawykowskiej nie ma, a ponieważ Dekretem Reformacyjnym zadosć nie uczynił, jako to cerkiew nie pokryta, podłogi nie ma, ani żadnej aparacji i ołtarzow bokowych. Cmentarz nie ogrodzony, ani kamieniami podniesiony nie jest. Metryki krsztów, szlubów i pogrzebów in formo źle pisane, przeto na prośbę, że miał in spacio roku starać się cerkiew pokryć, cmentarz ogrodzić, podłogę i stolowanie dać, w zapisywaniu metryk poprawić, teraz do miłosierdzia skłoniwszy się, że miał się poprawić, sub poena suspensionis a divinis, kiedy tego wszystkiego nie będzie na przyszły rok. Papiery cerkwi i osobie służące znajdują się przy cerkwi. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Surazu.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca Mar[ti] dnia 20 IVK [31 III 1780] przybywszy do Suraza czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. W kaplicy w Zawykach przybyło: dzwonek, sygnatura, a ponieważ metryki errornie pisane przeto nakazuje się wb. ks. Grzegorzowi Koczewskiemu, aby w metrykach chrzesnych dokładał: chrzcilem, bierznowałem, w szlubnych: po wysłych trzech zapowiedziach, w pogrzebowych: opatrzone świętymi sakramentami, sub poene suspensionis a divinus zalecam. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Surazu.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 24 IVK [4 II 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty przeszłej w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Grzegorz Koczewski, który jest trzeźwy, stateczny, skargi żadnej na niego nie było. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się przy cerkwi. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra w Surażu.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.18v] Roku 1782 dnia 18 Februari IVK [1 III 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem, antymis ubył, papiery osobie, miejscu, osobie metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Pisan dnia, roku ut supra.

Roku 1782 dnia 5 Decembris IVK [16 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: kielich i puszka srebrne, intus pozłociste i po wierzchu częściami, porządne. Do kaplicy Zawykowskiej antymis JW metropolity Wołodkowicza. A ponieważ cerkiew Surazka potrzebuje wszelkiej reparacyji jako to pokrycia, podłogi, okien, a kaplica Zawykowska oparkanienia, przeto zaleca się wb. ks. Grzegorzowi Koczewskiemu, ażeby o to wszystko starał się u JW kolatora. Papiery jako to wizyt sztuk cztery, n-ro 4, ekstrakt funduszu w dawniejszych wizytach zakonotowany, a że teraz nie ma, przeto nakazuje się, aby był wyjęty, podanie takż zatracone, instalacyja, prezenty, metryki chrztów, szlubów, pogrzebów znajdują się, registr zaś parafii, aby był sporządzany, zalecam. Datt die et anno ut supra.

[k.44] Roku 1785 dnia 29 miesiąca maja IVK [9 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Surazkiej czasu

wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi Surazkiej tak i w kaplicy Zawykowskiej zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Przybyło w kaplicy Zawykowskiej: firanka gazowa. Ponieważ dekretow[i] za dosyć nie uczynił, jako to przywileju Najjaśniejszego króla Zygmunta III w Grodzie Bielskim i nigdzie nie zaaktykował, cerkwi nie pokrył, ani żadnego starania znaku nie uczynił i nie czyni, tudzież budynków żadnych z placów miejskich nie przeniósł, ani przenosić nie myśli. Więc za takowe uczynienie kontrowencji dekretowi polecam ten występek wb. ks. instygatorowi, aby na przyszlą generalną kongregację na dzień 2 Juli [2 VII 1785] do Wilna. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Surażu.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.46v] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 20 IVK [31 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi Surazkiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne i w kaplicy Zawykowskiej zrewidowałem, co wszystko według wizyt przeszłych w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Wizycie generalnej przeszłej za dosyć dotąd nie uczynił i czynić nie dba. Sam ks. Grzegorz Koczewski paroch surazki negliges w naukach barzo nikczemny, na egzaminach przez 2 miesiące nie był, przepisów Stolicy Apostolskiej tudzież aktów wiary, nadziei, miłości i żalu przy cerkwi nie znalazłem. Metryki chrztów, szlubów, pogrzebów in forma źle pisane. Ludzi parafianów swoich pacierza i katechizmu nie naucza, bo i sam nie umie, przeto zaleca się pod karą suspensy, aby budynki na gruncie plebalnym zabudował, cerkiew pokrył, podłogę dał, sam na egzaminach zawsze bywał, tudzież metryki podaną aryngą ab Illustrissimi Excelentissimi Domini Coadiutorii Metropolitanarii porządnie i mundo charaktero zapisował akty i przepisy Stolicy Apostolskiej nadesłane na dekanat u siebie miał, wszystkiemu zadosyć czynił dzisiajszym Dekretem Reformacyjnym nakazuje. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[k.19] Wizyta cerkwi Topilskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 27 [7 XII 1773].

Cerkiew drewniana, gontami kryta, z kopułą nad babiniec wspaniałą, na której krzyż żelazny duży, pozłocisty, blachą tak sama bania jak i wierzchołek obite, druga kopuła na szrodku z krzyżem żelaznym pozłocistym, w której się sygnatura znajduje, pod tytułem św. Mikołaja i Najświętszej Panny Wniebowzięcia, fundacji i kolacji ad praesens JMć księży bazylianów Supraslskich. Wchodząc do babinca drzwi na zawiasach żelaznych z zasuwką, drzwi cerkiewne także, drzwi na zawiasach z zaszczipką i zamkiem wewnętrznym. W cerkwi pomost z posadzki, pokrycie stol z tarcic heblowanych, chór deskami akomodowany.

Ołtarz wielki, snycerskiej roboty. Cyborium zamczyste, gdzie się konserwuje Sanctissimum, nad którym ad expositionem Sanctissimi z asystencją dwoma aniołami. Co wszystko jest malowane gipsowo i po części pozłacane. Przy ścianie obraz Najświętszej Panny Wniebowzięcia, na płótnie malowany, akomodowany dwoma słupami, po części pozłoczeniem. W górze aniołów 3 snycerskiej roboty. Obrus 1. Tuwalen 2. Nakrywadło harusowe, stare. Antepedium na drzewie malowane. Antymis JOJMć. ks. Bullhaka biskupa Pińskiego.¹ Krucyfiks z korpusem snycerskiej roboty. Lichtarzów drewnianych par 3. Item lichtarzów szpizowych para 1. Zakrystia. Szufłada na schowanie aparatów cerkiewnych z oknem 1, kratą żelazną opatrzonym. Z lewej strony zakrystia, w której drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczipką. Ołtarz poboczny, z obrazem Ukrzyżowanego Pana Jezusa, na płótnie malowany, który jest stolarskiej roboty, snycerskim krzyżem akomodowany, w górze promień drewniany, pozłoczony. Lichtarzów drewnianych para 1, Obrus 1. Tuwalen 3. Antymis JWJMć ks. Bullhaka biskupa Pińskiego. Nakrywadło

płóciennie. Krzyż drewniany, z korpusem. Obraz Najświętszej Panny Częstochowskiej. Drugi ołtarz św. Mikołaja, stolarskiej roboty, akomodowany snycerskimi pukłami pozłocistymi, na wierzchu promień drewniany pozłocisty. [k.19 v] Lichtarzów par 2. Antepedium złotem przeszywane. Obrus 1. Tuwalen 2. Antymis JWJ ks. Bullhaka. Nakrywadło stare. Krucyfiks z korpusem drewnianym. Obraz niektórych świętych na blasie malowany. Dzwonków ołtarzowych 4. Dzwon zaś większy, w kopule nad babiniec. W cerkwi ławek 2, konfesjonał 1.

Srebro i sprzęty. Puszka srebrna, z wierzchem i krzyżykiem, intus pozłoczone, w której się konserwuje Sanctissimum, pod kapką materialną. Kielich srebrny, z patyną srebrną, intus pozłocisty. Łyżeczka srebrna. Puszka cynowa, stara, z wierzchem i krzyżykiem. Także gwiazda srebrna. Ampulek cynowych para 1. Mernica cynowa, troista 1.

Aparaty. Aparat kitajki francuskiej, z kompanką jedwabną, cum requisitis. Aparat atlasowy, karmazynowy, atlasowy z kołnierzem atlasowym, cum requisitis. Aparat biały, niezgodny. Aparatów żalobnych 2, jeden kamlowy, a drugi szarofadranowy, cum requisitis. Alba 1, z humerałami szwapskimi. Pasek superfinowy. Alb tkackich 4. Pasków 5. Burs do chorych 2. Korporalów 4. Purfikatorów 7. Krzyż procesjonalny, z korpusem. Ołtarzyk z obrazem Protekcji Najświętszej Panny, bisiurek sznurków 2, innemi paciorkami akomodowany, zasłonka gredyturowa ceglasta. Z drugiej strony obraz św. Mikołaja. Chorągwi procesjonalnych 5. Propor kitajki karmazynowej, z niebieską 1. Baldachimek materialny, niezgodny, komża Szwapska 1.

Księgi. Mszał in folio, druku wileńskiego. Ewangelia w aksamit oprawna, z tabliczką srebrną, z drugiej strony pukłów pozłocistych 4. Prazdnija pisana. Apostoł drukowany. Ochtoich stary. Trebnik.

¹ Jerzy Bulhak, zm. 1769.

Parafia,¹ Wieś Topilec, Kosciuki,² Haiowniki,³ Zacerlanie,⁴ Zawady, Baciuty.

Grunta półtory włóki na trzy zmiany, z sianozęcciami i z zaroślami. Item morgów 3. Item plac, [k.20] na którym plebania była zbudowana, przeciw cerkwi, pod parkanem dwornym, z ogrodem i ze wszystkim bezprawnie odebrane.

Plebania. Izba biała z komorą i sieńmi i piekarnią, z komorą. Gumno: odryna, obora.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem WJMć ks. Mateusz Bazylewski prezentowany jest od JWJMć. ks. Antonina Młodowskiego biskupa Brzeskiego, opata Supraslskiego i całego konwentu⁵ sub datt 16 Decembra 1772 [16 XII 1772]. Instalowany od JWJMć. ks. Wołłodkowicza metropolity całej Rusi sub datt 1772 dnia 1 Aprila [1 IV 1772] w Kopieczewie.

Metryki krsztow, szlubow i pogrzebow znajdują się przy cerkwi, wizyty późniejsze są przy cerkwi, tak też i podanie podczas tej wizyty cerkwi znalazłem wszelki porządek, czysto, ochędożnie, sam wb. ks. trzeźwy i przykładowy, świętobliwy.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 16 IVK [27 XII 1774] przybywszy do cerkwi Topilskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty przeszłej wszystko znalazłem w całości. Przybyć nic nie

¹ W roku 1804 cerkiew topilska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 22 domy w Topilcu, 19 w Zawadach, 49 w Baciutach, 22 w Zacerlanach, 12 w Gajownikach i 12 w Kościukach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.27.

² Dziś wieś Kościuki.

³ Dziś wieś Gajowniki.

⁴ Dziś wieś Zacerlan.

⁵ Antonin Struś Młodowski, biskup turowski i włodzimierski, koadiutor biskupa pińskiego Jerzego Bulhaka od roku 1759. Opat supraski 1760-1778. Zmarł 1 czerwca 1778 roku.

Leon Kiszka (1668-1728), unicki metropolita kijowski, opat supraski, reformator Kościoła unickiego w Rzeczypospolitej, organizator Synodu Zamojskiego.

P.Batiuszkow, *Bielorussja i Litwa. Istoriczeskije sud'by Siewiero-Zapadnago kraja*, St.Petersburg 1890.

Jasson Junosza Smogorzewski unicki metropolita całej Rusi zm. 1789 r.
P. Batiuszcow, *Bielorussja i Litwa. Istoriczeskije sud'by
Siewiero-Zapadnago kraja*, St.Petersburg 1890.

przybyło. W cerkwi znalazłem czysto, ochędźnie. Sam JMć ks. Mateusz Bazylewski, trzeźwy, przykłady. Dokumenta cerkiewne i osobie służące znajdują się. Datt w Topilcu roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

Roku 1776 miesiąca Januari dnia 18 IVK [29 I 1776] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko według w[izyty] roku 1773 w całości znalazłem. Superaty przybyło: ornat grydyturowy zielony, z kołnierzem droietowym niebieskim, cum requisitis. Łyzeczka srebrna, intus pozlocista. Komża szwapska, obrazów 2 na płótnie malowanych, jeden Pana Jezusa, drugi Najświętszej Panny pięknego malowania. Szafa stolarskiej roboty, białą malowaną, z kwiatkami. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.36v] Topilec. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 20 IVK [3 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty w roku 1773 w całości znalazłem. Przybyło: firanki dwoiste, gazowe, różowe wstęgą niebieską akomodowane, chorągiew malowania pięknego, na płótnie, z obrazem Najświętszej Maryi Panny, z drugiej strony św. Mikołaja. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Topilcu.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 20 IVK [31 III 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. W cerkwi znalazłem czysto ochędźnie. Skargi żadnej na JMć. ks. nie było. Papiery cerkiewne i osobie służące przy cerkwi znajdują się. Metryki

chrztów, szlubów i pogrzebów przejrzałem i podpisałem. Pismem roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 25 IVK [5 I 1781] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej, czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty przeszłej w całości znalazłem. Superaty znajduję: prazdnia in folio, druku Supraslskiego, mszałów 2 in folio, jeden druku Supraslskiego, a drugi Wilenskiego. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się przy cerkwi. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Topilcu.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.20 v] Roku 1782 dnia 19 Februari IVK [2 III 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żądanej nie ma. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Dnia et anno ut supra w Topilcu.

Roku 1782 dnia 7 Decembris IVK [18 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: parkan około cmentarza. Papiery miejscu i osobie służące znajdują się. Takż metryki chrztów, szlubów i pogrzebów. Registr parafii zaleciłem, aby był sporządzony. Pisan dnia, roku miesiąca ut supra.

[k.43v] Roku 1785 dnia 29 miesiąca maja IVK [9 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Topilskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne wszystkie zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Co zaś się tycze Dekretu wizyty generalnej, względem pokrycia

cerkwi, czynił rekwizycję przewielebny JMć ks. Mateusz Bazylewski paroch tej cerkwi do WM kolatorów o pokrycie i odebrał deklarację, że mają pokryć. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Topilcu.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.46] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 19 IVK [30 XII 1788]. Przybywszy do cerkwi Topilskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej sprzęty cerkiewne zrewidowałem, wszystko podług przeszłych wizyt w całości znalazłem. Superaty: korona srebrana w ołtarzu św. Mikołaja z talarów 20, sprawiona przez ks., lecz obligowaną o Dekret, tabliczka srebrna jedna, druga u obrazu Najświętszej Panny, tabliczka srebrna JEZUS imię, chorągiew adamaszkowa karmazynowa z fręzlami włóczkowymi, beldachimek z ceraty zielonej, w kwiaty białe, z fręzelką czerwoną, włóczkową. Dokumenta cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Aktualnym parochem przy tej cerkwi przewielebny ks. Mateusz Bazylewski, który w naukach łacińskich tudzież w teologii moralnej suficiens. Jest on egzaminatorem i spowiednikiem dekanatowym. Kapłan dobry, przykładowy, trzeźwy. Nauki w cerkwi utrzymujący. I parafianie dość oświeceni, którego rekomenduję JW archipasterzowi dobrodziejowi. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Topilcu.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[TOPOLANY]

[k.6] Wizyta cerkwi Topolanskiej w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 20 [1 XII 1773].

Sama cerkiew drewniana, dranicami pokryta, reparacji potrzebująca, pod tytułem Przemienienia Pańskiego. Na niej

kopuła z krzyżem, z krzyżem żelaznym, blachą żeścianą obita, przez część opadła. W tyle krzyżyk żelazny mały. Cementarz oparkaniony, na którym dzwonnica mająca w sobie dzwonów 3. Cerkiew bez babińca, do której drzwi na zawiasach żelaznych z zaszczepką i zamkiem wewnętrznym. W niej pomost i stol drewniane. Ławki porujnowane.

Ołtarz wielki. Przed nim drzwi carskie, malowane, na zawiasach. Drzwiczki poboczne, na zawiasach popsutych. Obraz Najświętszej Panny stolarskiej roboty. Cyboryum stolarskiej roboty, zamczyste. W nim się konserwuje Sanktysimum, w puszcze cynowej, z wierzchem i krzyżykiem cynowym, na której kapka kitajczana, z galetaryką prostą. Krucyfiks drewniany, z korpusem cynowym. Lichtarzów drewnianych par 2, cynowych stołowych para 1. Świec dużych, brackich 2. Antemis 1 JW Mci ks. Bułhaka biskupa Pińskiego,¹ a drugi stary JW JMci ks. metropolity Szeptyckiego.² Ołtarz wielki i poboczne ołtarze antepediami przyozdobionymi płóciennymi wstążeczkami wkolo obłożonymi. Obrus 1. Tuwaleń 3. Nakrywadło płócienne. W tych ołtarzach pobocznych, w jednym obraz Zbawiciela Pana, w drugim Protekcji Najświętszej Panny, w trzecim św. Demetresza, w czwartym Matki Boskiej, w piątym św. Antoniego. Każdy z nich ma po obrusie jednym i tuwalem dwie i krucyfiksie z korpusami drewnianymi. W tej cerkwi a parte ołtarzów obrazów, na płótnie, jako też i na drzewie malowanych dwadzieścia, nr-o 20. Obraz noszący Najświętszej Panny, stolarskiej roboty.

Srebra i sprzęty cerkiewne. Kielich srebrny z pateną, gwiazdą³ i dwoma łyżeczkami srebrnymi. Patena cynowa do

¹ Jerzy Bułhak, zm. 1769.

² Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

³ Gwiazda (gwiazdzica, asterysk, звезда), sprzęt liturgiczny (dwa metalowe, zgięte łuki połączone na krzyż) stawiany nad spoczywającą na patenie hostią podtrzymujący okrywający ją welon.

chorych. Miernica cynowa, troista. Ampulek cynowych para 1. Trybularzów mosiężnych 2. Dzwonków ołtarzowych 3. W kopule sygnatura. Krzyż procesjonalny, drewniany, z korpusem. Chorągwi procesjonalnych siedm, nr-o 7.

Aparaty. Aparat atlasowy żółty, drugi zielony półpartyrowy, cum requisitis, trzeci czajkowy w kostki drobne, cum requisitis, czwarty [k.6v] kamalejkowy, cum requisitis. Welum atlasowe zielone, wkolo srebram [h]aftowane. Welum czarne kitajkowe. Palek 5. Bursa 1.

Księgi. Służebnik druku Supraslskiego. Służebnik in folio, pisany, nie oprawny. Ewangelia prestolna. Ewangelia drukowana z kazaniami. Trofołoj pisany. Jermoloj. Oktoich. Psalterz. Tryhot postna i cwitna. Kazusy JW JMci ks. metroplity Kiszki.

Parafia.¹ Wieś Topolany JO JMć książąt Radziwiłłów.

Grunta. Włoka 1 na trzy zmiany, pod dworem i morgów pięć, nr-o 5. Ta cerkiew i nadanie na oną z familii i kolacji JO książąt Radziwiłłów.

Plebania. Izba biała z komorą i sieńmi, na przeciw izdebka z sieńmi. Gumno: odryna i chlewy.

Papiry. Ekstrakta funduszu przy cerkwi, wizyty dawniejsze i podanie i inne papiry.

Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Jakub Miskiewicz² prezentowany od JO księcia JMci Karola Radziwiłła wojewody Wileńskiego³ sub datta w Zamku

¹ W roku 1804 cerkiew topolańska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło 30 domów w Topolanach. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.74.

² Jako prezbiter topolański w aktach kościelny w Zabłudowie wzmiankowany w latach 1750, 1753 i 1762. Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Zabłudowie, księga chrztów nr 3, s.64, 71, 74, księga chrztów nr 4, s. 60-94.

³ Karol Stanisław Radziwiłł zwany „Panie Kochanku” (2 II 1734 - 21 XI 1790) wojewoda wileński, marszałek generalny konfederacji radomskiej, ordynat nieświeski. Syn Michała Kazimierza i

Białskim¹ roku 1769 dnia 12 Januarii [12 I 1769]. Instalowany od JMci ks. Felicjana Filipa Wołodkowicza metropolity całej Rusi sub datta w Kupieczewie² roku 1770 dnia 18 Januarii [18 I 1770]. Od podatków wszelkich wolny, tylko prócz płacenia z pół dymu na rok zł 4 na wojsko Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Cerkiew potrzebuje pokrycia, stolowania i pomostu. Nakazuje się, aby wb. ks. Jakub Miskiewicz o to wszystko starał się u JO księząt kolatorów.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski, mp.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 12. IVK [23 XII 1774] czasu wizyty mojej dziekańskiej przybywszy do cerkwi Topolańskiej rzeczy wszystkie cerkiewne zrewidowałem, które według wizyt dawniejszych wszystkie w całości. Przybyć nie przybyło. A ponieważ cerkiew potrzebuje pokrycia stolowania i podłogi nakazuje się wb. ks. Jakubowi Miskiewiczowi aby o to wszystko starał się i dopraszał się [k.7] u JO księząt kolatorów dobrodziejów tejże cerkwi co się mocno zaleca atesttor.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniowski mp.

Roku 1776 miesiąca Januara dnia 15 IVK [26 I 1776] przybywszy do Topolan czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty w roku 1773. Wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: firanka 1, bagaziowa. Cerkiew potrzebuje stolowania i posadzki, parkan reperacji. Przeto i dzisiejszym Dekretem Reformacyjnym nakazuje się wb. ks. Jakubowi Miskiewiczowi parochowi topolańskiemu, aby suplikował do JO księząt kolatorów

---

Franciszki Urszuli z Wiśniowieckich. Zob.: J.Michalski, Radziwiłł Karol Stanisław, w: PSB, t.30, s.248-262.

¹ Dziś miasto Biała Podlaska.

² Kupiczków, rezydencja biskupów włodzimierskich. Zob.: Słownik geograficzny, t.15, cz.2, Warszawa 1902, s.196.

dobrodziejów, o te wszystkie reparacje cerkiewne i ozdoby. Do czego się podpisuję. Datt w Topolanach roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, paroch Golniowski mp.

[k.40v] Wieś Topolany. Roku 1779 miesiąca Februara dnia 28 IVK [11 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Topolańskiej, czasu wizyty dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Tylko dany do naprawienia dzwonek oltarzowy przybył. Carskie drzwi wyrzucił - nie wiedzieć z jakiej okoliczności czy li porady dwornej? Posadzki w cerkwi nie ma, ani stolowania. Sam ks. Jakub Miskiewicz paroch tejże cerkwi, całe już od dawnego rozpustny, publiczny pijak, ze wszystkim plebanię zdezelował, spustoszył, a w Puszczy¹ mieszka. Gruntu nie dosiewa, ani jednej części, tylko dwór na trzeciak zasiewa. Który przyjechał do mnie do Potoki. Kazalem onemu jechać z sobą do Nowey Woli. Z Potoki uciekł, zostawiwszy wizytę i metrykę pozluzowaną i powydieraną. Przeto za takowe występki i pijaństwa publiczne nakazuje się dzisiejszym Dekretem Reformacyjnym, aby jechał na dwuniedzielne rekolekcje do Konsystorza Grodzieńskiego przed Wielkanocą w roku niniejszym 1779. O posadzkę i stolowanie starał się u JO księząt kolatorów dobrodziejów. Metrykę porządną, a pogrzebową de novo sprawił i zapisywał, sub poena suspensionis ad divinis zaleciłem. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Potoce.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 23 IVK [3 IV 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Topolańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Wszystko w całości znalazłem. Przybył szczególnie kielich przerobiony z patyną, intus wyzlacane. A ponieważ mszał odarty, przeto nakazuje się, aby

---

¹ Puszcza Błudowska.

wb. ks. Jakub Miskiewicz starał się wyreperować i oprawić. Metryki krzstów, szlubów i pogrzebów dokładniej i wyraźniej pisał, usilnie zaleciłem. Datt ut supra w Topolanach.

Ks. Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.7] Roku 1781 miesiąca Januara dnia 18 IVK [29 I 1781] przybywszy do cerkwi plebanii Topolańskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem. Wszystko podług wizyty dawnej w całości znalazłem. Superaty: kapka na puszcze lustrynowa, galonik szychowy,¹ biały. Pomost w cerkwi z tarcic nowych dany. Papiery cerkiewne, wizyty i osobie służące metryki krsztów choć nieporządne, toż samo szlubów i pogrzebów znajdują się przy cerkwi. Pisana roku miesiąca i dnia ut supra w Topolanach.

Ks. B.Guttorski dziekan podlaski, mp.

Roku 1782 dnia 15 Februari IVK [26 II 1782] przybywszy czasu wizyty do Topolan rzeczy cerkiewne i inne około gospodarstwa za zezwoleniem JMci ks. dziekana zrewidowałem, które co do cerkiewnych w całości znalazłem. Względem zaś budowiska: izba biała, ze wszystkim ubyła, ponieważ się spaliła. Superaty żadnej nie masz. Papiery miejscu i osobie służące, takż metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. A ponieważ wb. ks. Jakub Miśkiewicz paroch tejże cerkwi od dawnych czasów pijaństwem [k.7v] się bawi, po tylu napominaniach żadnej poprawy dotychczas nie uczynił i owszem, coraz to bardziej karczmy pilnuje. Ja sam przejeżdżając razy dwa przez Topolany, w karczmie zastałem. A co większa, na dniu 15 IVK miesiąca Februara, czasu wizyty na miejscu moim posłany, JMć ks. Józef Krassowski pisarz dekanatu tegoż wb. ks. Jakuba Miśkiewicza parocha topolańskiego w karczmie dostał. Którego po pijanemu sprowadził do Potoki, do mnie. Któren tenże wb. ks., aby miał poznać się do występku niegodziwego rządu swego, na

¹ Szych, fałszywe złoto lub srebro. Zob.: Linde, t.5, s.627.

napominania moje, coby miał pokornie się unieść, to jeszcze rokosz stawiając się, hardo odpowiadając, silencium nie zachowując w plebanii Potockiej plebanów i świeckich ludzi gorszył. Więc za takowe, niegodziwe, opilstwo i bawienie się karczmą, tudzież za poniesiony rokosz w cerkwi Potockiej, gdym onego chciał przez psalm pięćdziesiąty cielesnie ukarać, z tym się odzywał, że się nie dam. Jakoż i tak się stało, że się mordował i nie dawał, złorzecząc mnie i drugim. Więc ja tym bardziej przychyliwszy się do świętej sprawiedliwości kapłanów i akolity pomocy, używszy przez psalm wyż wyrażony, ukarawszy, z sobą onego do Puchłów, onego wzięwszy, znowu przy godnych kapłanach, dobrze o życiu jego wiadomych, znowu onego przez psalm pięćdziesiąty ukarać usiłowałem i na dalszy czas procedera życia onego statek, trzeźwość, przykładność pilną i surową, sub poena suspensionis a divinis sacramentis, zaleciłem. Pisan dnia miesiąca i roku ut supra w Potoce.¹

Roku 1782 dnia 30 Novembris IVK [11 XII 1782] przybywszy do cerkwi plebanii Topolańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem superaty żadnej nie ma, wizyt sztuk 4, fundusz i ekstrakt dokumentu na ćwierć gruntu dany, dokument na dziesięcinę, podanie świętej pamięci antecesor a i onegoż, takż metryka chrztów, szlubów i pogrzebów regestr parafii znajduje się. Datt die et anno ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.45] Roku 1785 die 1 Junii IVK [12 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Topolańskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co wszystko

¹ Sprawa o złe prowadzenie się ks. Jakuba Miskiewicza parocha topolańskiego została odnotowana w aktach unickiego konsystorza metropolitalnego 29 września 1783 roku. Zob.: Opis. dok., t.2, nr 2473, s.439, nr 2515, s.451.

w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Co zaś tycze Dekretu Reformationis wizyty generalnej nic zgola nie dopełnił i owszem sprzeciwił się Dekretowi. Jako to zbyt czynnym pijaństwem się w karcz[mie], z pogorszeniem i obrzydliwością ludziom bawi. Tudzież metryk cerkiewnych nie sporządził i sporządzić nie stara się. Dokumentu na morgi w Grodzie Grodzieńskim nie zaaktywował. Co wszystko zostawuje się wb. ks. instygatorowi generalnemu. Która to wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Topolanach.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.47] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 24 IVK [4 I 1789]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Topolańskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Przybyło: antepedium kamalejkowe, w paski, w ołtarzu wielkim, mszałik prazdniczny, druku Supraslskiego, pra[z]dnia in folio, tegoż druku kosztem sprawiona ks. Jana Ludkiewicza.¹ Z budynku tenże ks. Jan Ludkiewicz pobudował izdebkę z sionkami, z komórką, spichlerzyk, przy którym szopka na siano, tudzież chlew duży z płach bitych. Papiery cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Parochem jest wb. ks. Jan Ludkiewicz administrator prezentowany od JO księcia Radziwiłły wojewody Wilenskiego, w naukach teologii moralnej mierny, trzeźwy, stateczny, obowiązków kapłańskich pilnujący. Takowa wizyta pisana roku miesiąca i dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[k.10] Wizyta cerkwi Trościenickiej¹ w roku 1773 dnia 22 Novembris [3 XII 1773].

Cerkiew pod tytułem św. Apostołów Piotra i Pawła, drewniana, bruzowana, dranicami kryta, na której kopuła z krzyżem żelaznym. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, z zamkiem wewnętrznym, chór nowo przybudowany z balaskami, okien 5. Stol i pomost z tarcic. Ławki z obu strom stolarskiej roboty, kryłosow 2.

Ołtarz wielki stolarskiej roboty, malowany, z obrazem Najświętszej Panny Bolesnej, mensa drewniana. Na której cyborium, gdzie się konserwuje Sanktysimum, z zameczkiem wewnętrznym, w puszcze cynowej z wierzchem i krzyżykiem pod kopką materialną. Tuwalen 3. Antepedium harusowe i nakrywadło. Lichtarzów drewnianych par 2. Lichtarzów cynowych ołtarzowych para jedna, druga stołów. Krucyfiks cynowy, z korpusem cynowym. Na boku zakrystyżka niewielka, z drzwiami na zawiasach żelaznych, gdzie żertownik dla ubierania się kapłanów. Na którym obraz Pana Jezusa, Najświętszej Panny i św. Józefa i Antoniego. Ołtarzyki bokowe dwa, przy których mensy drewniane, tuwalniami okryte, z obrazami jednym Najświętszej Panny i Spasytela, w drugim św. Apostołów Piotra i Pawła, tudzież św. Katarzyny i Protekcji Najświętszej Panny. Lichtarzów drewnianych par 2. Deisus, z apostołami i prorokami. Carskie drzwi, stolarskiej roboty, malowane. Lampa żeściana, wisząca, w pośród cerkwi. Głowa jelenia z rogami wisząca, z herbem JO JMci pani Branickiej wojewodziny podlaskiej.² Ta cerkiew jest fundacji i kolacji najjaśniejszych regnantów polskich.

¹ Wzmiankowany w aktach parafii katolickiej w Zabłudowie. Księga chrztów nr 5, 1770-1791, s. 151. Jan Ludkiewicz został wyświęcony w Puchłach 8 lipca 1783 roku. Wcześniej sprawował w cerkwi puchłowskiej funkcję diaka. Zob.: Opis. dok., t.2, nr 2443, s.434, nr 2463, s.438.

¹ Trześcianka. Parafia unicka w Trześciance została skasowana 11 maja 1835 roku zgodnie z ukazem carskim z 6 grudnia 1829 roku. Zob. Zapiski Iosifa [Siemaszki] metropolita Litovskiego izdannye imperatorskoju Akademiej Nauk po zaveščanju avtora, t.3.

² Katarzyna z Sapienhów Branicka żona Stefana Branickiego.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny z pateną, gwiazdą i z łyżeczką pozłociste. Kielich drugi cynowy, z pateną cynową. W wielkim ołtarzu koron srebrnych 2. Antymis w wielkim ołtarzu JW Jmć ks. metropolity Kiszki, drugi JW JMci księdza Szeptyckiego.¹ [k.10v] Alb z humeralami 3. Pasków 3. Komża 1. Bursa. Ołtarzyk noszący, z obrazem Najświętszej Panny, [z] zasłonką kitajczaną. Paciorek prostych sznurków 8. Krzyż procesjonalny, na drzewie malowany. Item krzyżyków ołtarzowych 2. Chorągwi sztamotowych sześć nr-o 6. Zasłonek przy różnych obrazach harusowych 4, szagranowa 1. Obrazków na miedzi cztery, n-ro 4.

Cmentarz w koł dylami oparkniany, na którym dzwonnica dranicami kryta, drewniana, w której dzwonów wiszących cztery, a piąta sygnatura w kopule cerkiewnej. Dzwonków ołtarzowych 4. Ampulek cynowych para, szklanych para. Trybularz spiżowy. Miernica cynowa.

Aparaty. Aparat różowy tercynalowy [?], z kołnierzem zielonym, cum requisitis, aparat niebieski, z kołnierzem odmiennym. Aparat kałamajkowy, w kwiaty, aparat żalobny, tabinowy cum requisitis. Aparat seledynowy, gredyturowy, z kampanką srebrną, cum requisitis.

Księgi. Mszał in filio, druku Wileńskiego, drugi in folio, pisany, z trebnikiem. Ewangelia in folio, drukowana, w czerwony atlas oprawna, na której tabliczek mosiężnych 4. Apostoł in folio drukowany. Trebnik drukowany, drugi niezgodny. Tryhod postna i cwieta, in octavo², pisane. Trofoły pisany. Psalterz in quarto. Oktoich in folio, drukowany. Jermołoj in folio, pisany.

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

² Format bibliograficzny książki powstały w wyniku trzykrotnego złożenia arkusza papieru dzięki czemu uzyskuje się 32 strony czyli 16 kart.

Parafia.¹ Wieś Trościenica,² Bielki,³ Iwanki, Ogrodniki, Kusiewicz.⁴

Grunta. Włók 2 na trzy zmiany, z sianożęciami i zaroślami.

Plebania zgorzała, teraz nową wybudowano. Izba z komorą, sieńmi i piekarnią. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Symon Płoszkiewicz.⁵ Prezentów nie ma. Instalowany od JW JMć ks. metropolity Kiszki, sub datt 1724 die 1 Octobra [1 X 1724]. Fundusz sub datt 1673 dnia 10 Augusta [10 VIII 1673] aktykowany w Grodzie Brańskim. Podług [k.11] wizyt wszystko się znajduje, a ponieważ na gruncie plebańskim budynku nie dostaje, osobliwie gumna, przeto nakazuje się, ażeby in spacją roku było pobudowane, pod karą suspensy. Co się mocno zaleca.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, m.p.

Roku 1774 miesiąca Decembra dnia 12 IVK [23 XII 1774] kalendarza przybywszy do cerkwi Troscienickiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, według wizyty dawniejszej wszystko w całości znalazłem. Przybyć nic nie przybyło. A ponieważ w przeszłym roku 1773 nakazano Dekretem Reformacyjnym, aby wb. ks. Szymon Płaszkiwicz gumno na gruncie pobudował - in spacio roku nie uczynił zadosyć, to teraz upraszał, by oficjum było cierpliwe do

¹ W roku 1804 cerkiew trześciańska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 113 domów w Trześciance, 62 w Białkach, 83 w Socach, 11 w Sakach, 5 w Ogrodnikach, 9 w Iwankach wraz z pasiecznikami. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.59.

² Dziś wieś Trześcianka.

³ Dziś wieś Białki.

⁴ Dziś nazwa nie znana.

⁵ Tomasz Szymon Płaszkiwicz, *prezbiter troscianensis* w aktach kościoła zabłudowskiego występuje już w roku 1767. Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Zabłudowie, księga chrztów nr 4, s. 111-116.

przyszłego roku 1775. On niezawodnie ma i powinien będzie przenieść, bez żadnej ekskuzy, pod karą suspensy w kanonach opisanej. Datt roku miesiąca dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan podlaski, pleban golniewski, m.p.

[k.11v] Roku 1776 miesiąca Januara dnia 16 IVK [27 I 1776] zjachawszy na wizytę do cerkwi i plebanii Troscienickiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko według wizyt w roku 1773 w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. A ponieważ cerkiew podwalin, pokrycia, stołowania i posadzki potrzebuje, przeto nakazuję dzisiejszym Dekretem Reformacyjnym, aby oto pomienioną reparaacją, także i o dzwonnice i parkan, razem z cerkwią starał się u JO księżnej JMć Branickiej hetmanowej wielkiej Koronnej, kolatorki, dobrodziejki ks. Paweł Bielawski paroch Troscianicki.¹ Która to wizyta ekspediowana roku miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, paroch Golniewski.

[k.39v] Wieś Troscienica. Roku 1779 miesiąca Februari dnia 26 IVK [9 III 1779] przybywszy do cerkwi i plebanii Troscienickiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko podług wizyty dawniejszej w całości znalazłem. Przybyło: chorągwi trzy, n-ro 3 sukiennych, jedna pąsowa z obrazem św. Antoniego z drugiej św. Katharzyny, druga czerwona, sukienna, z obrazem Pana Jezusa Ukrzyżowanego, trzecia także sukienna, czerwona, z obrazem św. Demetreusza m[ęczennika], z drugiej św. Apostołów Piotra i Pawła, dzwonek oltarzowy. Dokumenta cerkiewne i [o]sobie służące przy cerkwi znajdują się. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra w Troscienicy.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1780 miesiąca marca dnia 22 IVK [2 IV 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Troscienickiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, wszystko w całości znalazłem. Przybyło: chorągiew sukienna, zielona, z obrazem Najświętszej Panny Maryi, z drugiej Maryi Magdalenny i św. Antoniego. Papiery cerkiewne i osobie służące przy cerkwi znajdują się, tudzież metryki krsztów, szlubów i pogrzebów. Przy tej cerkwi aktualnym parochiem wb. ks. Paweł Bielawski prezentowany od JO Izabeli Branickiej hetmanowej wielkiej Koronnej, wyordynowany na czyny kapłańskie przez JWJM ks. Wołodkowicza metropolity całej Rusi sub data 177 [s], prezentowany sub data 1775 miesiąca czerwca 5 dnia [5 VI 1775], instalowany od JWJMX Felicjana Wołodkowicza metropolity całej [Rusi] sub data 1775 miesiąca czerwca 26 dnia IVK [7 VI 1775] w Kupieczowie. Pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

Roku 1781 miesiąca Januara dnia 19 IVK [30 I 1781] kalendarza przybywszy do cerkwi i plebanii Troscienickiej, czasu wizyty mojej dziekańskiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty znajduję: ornat adamaszkowy, cum requisitis, z galonikiem białym, szychowym, kapka na puszcze gredurowa biała, kwiatki wyszywane, obrusów cienkich 5, chorągiew sztametowa, zielona, z obrazem Panny Maryi, 2 chorągiewki na płótnie malowane, z obrazami Najświętszej Panny Maryi i Pana Jezusa, zasłonka z chustki, antymis JWJMć. ks. Wołodkowicza metropolity całej Rusi. Papiery cerkiewne i osobie służące znajdują się. Pisana datum ut supra. Ks. B.Guttorski.

[k.11] Roku 1782 dnia 15 Februari [26 II 1782] przybywszy czasu wizyty mojej dziekańskiej do cerkwi i plebanii Troscienickiej, rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybył krzyżyczek

¹ Paweł Bielawski uzyskał prezentę na cerkiew w Trześciance w roku 1775. Zob.: ODZ, Teki Glinki, nr 128, s.2.

srebrny jeden, małeńki, na puszczkę. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów szlubów i pogrzebów znajdują się. Pisano dnia miesiąca i roku ut supra.

Roku 1782 dnia 1 Decembra [12 XII 1782] przybywszy do cerkwi i plebani Trościanickiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty przybyło: antepedium płócienkowe, półjedwabne, w paski tureckie, krucyfiks procesjonajny. Papiery wizyt sztuk 4. Podanie instalacja, fundusz, oblata funduszu, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów, registr parafii. Na co podpisuje się, datt dnia anno ut supra.

[k. 44v] Tego samego dnia IVK [11 VI 1785] przybywszy do cerkwi i plebanii Trościanickiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy w cerkwi zrewidowałem, co wszystko w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Co zaś tyczy Dekretu Reformationis wizyty generalnej: fundusz ad Archi[w]um Metropolitanum nie odesłał. A na reperację cerkwi kolator odpowiedział: niech parafia reperuje. W cerkwi czysto, ochędożnie znalazłem. Sam ks. Paweł Bielawski paroch Trościanicki trzeźwy, około chwały Boskiej i parafii czuły, skargi żadnej nie było. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra w Trościanicy.

Ks. B. Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k. 47] Roku 1788 miesiąca Decembra dnia 24 IVK [4 I 1789] przybywszy do cerkwi Trościanickiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług przeszłych wizyt w całości znalazłem. Przybyło: ornat atlasowy, niebieski, w paski, cum requisitis, poduszka pod mszał z tegoż atlasu. Wszystko to z kompanką białą, szychową, kitajką starą podszyto. Drugi ornat z narukwicami tylko kitajkowy, w płomienie, lamowany atlasem niebieskim. Mszał druku Supraslskiego, in folio. Papiery

cerkiewne i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochem wb. ks. Paweł Bielawski w nauce teologii moralnej jest pomierny, trzeźwy, w obowiązkach kapłańskich pilny, miłość powszechnie u każdego mający. Skargi nigdy nie było na niego zaświadczam. Pisan roku miesiąca i dnia ut supra.

Guttorski, dziekan Podlaski, mp.

[WASILKÓW]

[k. 29] Wizyta cerkwi Wasilkowskiej w roku 1773 miesiąca Decembra dnia 2 [13 XII 1733].

Cerkiew pod tytułem św. Apostołów Piotra i Pawła i św. Prakseydy męczenniczki drewniana brusowana, dranicami kryta, z kopułą i krzyżem żelaznym, w której dzwon powieszony i sygnatura. W babinie drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczipką i zamkiem wewnętrznym. W cerkwi drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczipką i zamkiem wewnętrznym. Intus cerkwi: stol z tarcie i pomost. Chór tarcicami obity. Okien 4. Zakrystia z oknem 1. Drzwi na zawiasach żelaznych, z zaszczipką i zamkiem wewnętrznym.

Ołtarz wielki, stolarskiej roboty, esami rżniętymi akomodowany, z obrazem Najświętszej Panny Niepokalanego Poczęcia. Nad którym w górze obraz Opieki Św. Józefa. Cyborium snycerskiej roboty, malowane, zamczyste, gdzie się konserwuje Sanktisimum, w puszcze cynowej, z wierzchem i krzyżykiem, pod kapką materiałną. Lichtarzów drewnianych par 3. Obrus 1. Tuwalen 2. Nakrywadło płócienne. Antepedium sztametowe, czerwone. Unbraculum ad Sanctissimum, z chustki jedwabnej. Antymis JWJMć księdza Szeptyckiego.¹ Ołtarz poboczny na mense, malowany, z obrazem Pana Jezusa Ukrzyżowanego, na płótnie malowanym,

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

w górze Najświętszej Panny Bolesnej, po bokach obrazków za szkłem 4. Obrus 1. Tuwalna 1. Krucyfiks z korpusem drewniany. Lichtarzów drewnianych para. Ołtarz drugi na mniejsze, murowany przy ścianie, obraz św. Praxedy, a w górze św. Solomei. Tuwalen 2. Lichtarzów drewnianych para. Obrazków za szkłem 5. Krucyfiks z korpusem, drewniany.

Srebro i sprzęty. Kielich srebrny, z patyną srebrną, intus pozłociste. Gwiazda do kielicha, srebrna. Łyżeczka srebrna, pozłocista. Korona srebrna, kamykami sadzona, na aksamicie czerwonym. Korona miedziana, pozłocista. Mostrancja drewniana, pozłocona. Tabliczek srebrnych 3. Dzwonków ołtarzowych 2.

Aparaty. Aparat gredyturowy, niebieski, cum requisitis. Aparat gredyturowy, w kwiaty, cum requisitis. Aparat atlasowy, żałobny, cum requisitis. Alb 2. Humerałów 3. Korporałów 6. Purfikatorów 12. Palek 8. Burs do chorych 2. Krzyż procesjonalny. Proporów materialnych 3.

Grunta. Gruntu włók 2 na trzy zmiany z sianożęciami. Item na Przedmieściu, w granicach mie[j]skich, przy folwarku kościelnym, w jedne zmianę przydane na pobudowanie folwarku włók 2. Placów 9, gdzie cerkiew i cmentarz, także i ogrody. W miasteczku placów 6, ogrodów 5 spólnych, morgów 6. Item w mieście pod kościołem placów 2. Na jednym szpital i chalupa chłopska pobudowana, od kościoła rzymskiego, na drugim karczma dworna - zabrane, na które dokumenta [k.29v] w Maydeburzy znajdują się.

Parafia¹ Miasteczko Wasilków, wieś Ogrodniki, wieś Dombrowki,² wieś Studzianki, wieś Sochoni,³ Przedmieście Wólka.⁴

¹ W roku 1804 cerkiew wasilkowska należała do dekanatu białostockiego a unicką parafię stanowiło: 30 domów w mieście Wasilkowie, 18 w Dąbrówkach, 63 w Studziankach, 9 w Czarnej, 2 w Klinkach, 5 w Woli, 1 w Ratowcu, 2 w Kosmatym Borku i Karczmisku, 2 w Złotej Wsi i 3 w Buksztelu. Zob.: CAHL w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, k.1.

Księgi. Mszał in folio, druku wileńskiego, drugi mały, Supraslskiego. Ewangelia naprestolna. Oktoich. Ewangelia polska. Metryki krzszków, szlubów i pogrzebów. Plebania. Izba biała z komorą i sieńmi. Druga izba z sieńmi, komorą. Chlewów 2. Świren kosztem tegoż wb. ks. Przy tej cerkwi administracją mający wb. ks. Józef Boroski instygator oficjalista grodzieński.

Kaplica do tej cerkwi należąca w Lesie.¹ Kaplica dranicami kryta, pod tytułem Najświętszej Panny Bolesnej. Drzwi babińcowe podwójne, na 4 zawiasach, [z] zamkiem wewnętrznym. Wchodząc do cerkwi drzwi na zawiasach, [z] zamkiem wewnętrznym. Stol i pomost z tarcic. Okien 6. Chór z balasami. Ambona stolarskiej roboty, malowane.

Ołtarz wielki, stolarskiej roboty, z obrazem Ukrzyżowanego Pana Jezusa. Cyborium malowane zamczyste. Lichtarzów drewnianych para. Obrus 1. Tuwalen 2. Obrazów płóciennych i papierowych n-ro 14. Ołtarz bokowy Najświętszej Panny. Bisiurów sznurków 2. Firanek druczkowych para. Krucyfiks z korpusem, cynowe. Lichtarzów drewnianych par 2. Obrus 1. Tuwalen 2. Pod tym ołtarzem znajduje się studnia kamieniami obmurowana, gdzie się Święta Woda nazywa. Nad którą obraz Pocieszenia Najświętszej Panny. Także obraz na mniejsze, drewniany Najświętszej Panny. W górze obraz św. Onufrego. Item ołtarzyk noszący, z obrazem Najświętszej Panny, zaslonki z obu stron kitajczane. Baldachim flamelowy.

Dzwonków: ołtarzowych 2, przy zakrystii 1, w dachu sygnatura.

Przy tych cerkwiach administrację mający wb. ks. Józef Borowski. Wizyty dawniejsze przy cerkwi znajdują się. A

² Dziś wieś Dąbrówki.

³ Dziś wieś Sochonie.

⁴ Dziś wieś Wólka.

¹ Dziś Święta Woda koło Wasilkowa.

ponieważ ta cerkiew jest pokrzywdzona przez JWJMć pana Kruszewskiego wójta miasta Wasilkowskiego i całej Maydeburyi¹ jest uczyniony manifest przez tegoż ks. w Maydeburyi Knyszynskiej roku 1772 miesiąca Novembra dnia 11 [11 XI 1772].

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, mp.

[k.41v] Miasteczko Wasilkow JKM. Roku 1780 miesiąca maja dnia 15 IVK [26 V 1780] przybywszy do cerkwi i plebanii Wasilkowskiej czasu wizyty dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Przybyło: firanek para 1 w cerkwi, gazowych, z galonikiem złotym, druga para w kaplicy, rąbkowych, puszcza srebrna, z wierzchem i krzyżykiem, intus pozłociste, chorągiew kitajki zielonej, z obrazem dawniejszym Pana Jezusa i św. Onufrego, druga w kaplicy. Chorągiew na płótnie malowana, z obrazem Pana Jezusa i św. Antoniego. Papiery cerkiewne i osobie służące przy cerkwi znajdują się. Metryki krsztów, szlubów i pogrzebów. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Wasilkowie.

Ks. B.Guttorski dziekan Podlaski, pleban Golniewski, mp.

[k.30] Roku 1782 dnia 22 Februari IVK [5 III 1782] przybywszy do plebanii i cerkwi Wasilkowskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, które wszystkie w całości znalazłem. Superaty żadnej nie ma. Papiery miejscu i osobie służące, metryki chrztów, szlubów i pogrzebów znajdują się. Dan dnia et anno ut supra w Wasilkowie. Antymis ubył. X.

[k.43] Roku 1785 die 26 maj IVK [6 VI 1785] przybywszy do cerkwi Wasilkowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne, zacząwszy od Sanctissimum zrewidowałem, co wszystko w porządku dobrym i całości

¹ Jan Kruszewski, zm. po 1790, starosta wasilkowski, zob. *Urzędnicy...*, s.174.

znalazłem. Co zaś do Dekretu Reformationis wizyty generalnej, ażeby cerkiew była pokryta starał się u wielmożnego kolatora i funduszu w księgach litewskich. Tego wszystkiego nie dopełnił, ponieważ kolator proszącemu wb. ks. Maciejowi Nietupskiemu o pokrycie cerkwi odpowiedział, że nie mam czym ja i sam kupuję dranice. Co zaś o fundusz czynił kwerendę w Księgach Miejskich Magdeburskich JKM w Wasilkowie ale nie znalazł, przeto zostawuje się to niedopełnienie wb. ks. instygatorowi, ażeby miał baczość tak o pokrycie cerkwi, jako też i względem wyszukania funduszu. Pisan roku, miesiąca i dnia ut supra w Wasilkowie.

Ks. B.Guttorski dziekan podlaski.

[k.47v] Roku 1788 miesiąca Januara dnia 10 IVK [21 I 1788]. Przybywszy do cerkwi i plebanii Wasilkowskiej czasu wizyty mojej dziekańskiej rzeczy cerkiewne zrewidowałem, co wszystko podług wizyt dawniejszych w całości znalazłem. Przybyło: chorągiew na płótnie malowana, czerwona, z obrazem z jednej strony Pana Jezusa Familii, z drugiej strony św. Adama. Papiery cerkiewne, tudzież metryki chrztów, szlubów i pogrzebów przy cerkwi znajdują się. Przy tej cerkwi jest aktualnym parochiem wb. ks. Maciej Nietupski w naukach teologii moralnej pomierny, w obyczajach nienaganny, trzeźwy, obowiązków ściśle swych pilnujący. Takowa wizyta pisana roku, miesiąca i dnia ut supra.

Ks. Bazyli Guttorski diekan podlaski, mp.

Aneks 1.

Wizytacja generalna unickiej cerkwi białostockiej przeprowadzona 25 listopada 1804 roku przez księdza Leona Kraskowskiego. Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie, F.634, op.1, nr 60, s.93-104.

[s.93] Cerkiew parochialna Białystocka.

Cerkiew parochialna Białystocka, w mieście Białymstoku, drewniana, formą sześciokątu pobudowana, przez skarb JO Branickiego wystawiona, z dwoma kopułami większemi i trzecią pomniejszą, na których krzyże żelazne w galkach, z których 2 są pozłacane. Z dwojgiem drzwiami podwójnemi, szynalami żelaznemi fasowanemi, na zawiasach potrójnych esowych na zamki fracuskie wewnętrzne zamykającemi się, z których jedne są z cmentarza do babinca drugie z babinca do cerkwi. Z sześcią oknami dużemi, kwadratowemi, szklanemi, w olów oprawnemi i na pręty żelazne zmcionemi. Z jednym oknem okrągłym. Z babincem, w którym 3 okna kwadratowe szklane, w drzewo oprawne. Z podmurowaniem naokoło ceglany. Z cmentarzem z jednej strony murem, a z trzech stron dylami w słupy murowane oparkanionym. Z sufitem z tarcic ułożonem. Z posadzką cegieł kwadratowych. Z chórem balaskowanym, dawnej budowy. Z podwórza otynkowania potrzebująca. Pomieniona cerkiew ze szrodka jest pomalowana i różnemi malowidłami przyozdobiona.

Na cmentarz przy tejże cerkwi będący brama, nowa, porządna, z tarcic zrobiona, kolorem czerwonym pomalowana, na zawiasach żelaznych. Na której zrobienie, równie jako i oparkanie cmentarz i cerkwi PJ ks. proboszcz terazniejszy koszt podejmował. Ciała zmarłych ludzi pogrzebują się dotąd na cmentarzu i ku dalszemu onych pogrzebaniu mogilek

oznaczonych jeszcze nie ma z wyżej opisana cerkiew czyli jest konsekrowana, czyli benedyktowana i przez kogo? Żaden na to przy miejscu dowód nie znajduje się.

Cerkwie parochialne jej najprzyległejsze są te: Wasilkowska odległa od niej o milę jedną, Supraska o mil 2, Fastowska o milę jedną, Choroscka o półtory mili.

Należą do parafii cerkwi Białostockiej wsie następujące: Ogrodniczki pod [s.94] Supraslem, Nowodworce, Ciasne, Karakule, Sobolewo, Kuriany, Kamionka, Skribiczi, Solniki, Doylidy, Ogrodniki Doylidzkie, Olmunty, Horodniany, Zawady, Krywłany, Usowicze, Bagnowka, Skorupy, Pieczorki, Sowłany, Sobolewka, Doynowa, Tartak Hetmański, Korolowy Most i miasto Białystok.

Parafianie cerkwi Białostockiej przykrych do niej przeprawek nigdy nie doświadczają. Znajduje się w opisanej dopiero parafii osób zdatnych do przyjęcia świętych sakramentów: mężczyzn 226, kobiet 233 - w ogóle 459. I ci wszyscy tak w odprawowaniu spowiedzi wielkanocnej, jako w przyjmowaniu Najświętszej komunii corocznie prawy cerkiewnemu czynią zadosyć. Cała ta parafia nie rościąga się dalej nad mil 3. I położona jest w dystrykcie Białostockim.

Kolatorką cerkwi Białostockiej jest JO Izabella Branicka z ksiąząt Poniatowskich kasztelanowa krakowska.

Taż cerkiew zostaje pod tytułem św. Mikołaja.

Mobilia cerkiewne.

W cerkwi Białostockiej znajdują się te mobilia: Ołtarz wielki, na optykę malowany, z skrzydłami po obuch stronach wyzłacanymi, z dwoma osobami rzeźby snycerskiej, z obrazem Matki Najświętszej na drzewie malowanym, wyzłacanym. Na którym zausznicek para 1, szklanych z kamyczkami drobnymi czeskiemi, druga także szkła dętego, z kamykami czeskiemi, bisiurek białych sznurków 43, pukłów maciociowych małych sznurek 1 i z tych pukłów korona, koralików małych sznurków 7, szkaplerzów par 4. Obrazków małych, okrągłych, na miedzi malowanych 4. Obrazków różnych, za szkłem sztuk 20. Firanek

gazowych par 2. Atlasowych majowych para 1. Nad obrazem Matki Najświętszej kutasy jedwabne, w sposobie felbany, wstęgą różową akomodowane. Nad tymże obrazem, obraz drugi, w ramach malowanych Nawiedzenia Najświętszej Panny Maryi, na płótnie malowany. Na których bisiurek sznurek 1 i korona z różnych kwiatów na drzewie akomodowana, na dole felbonka kitajki białej i różowej. Zasłonek gazowych para jedna, druga para kitajczanych w paski kostkowe. Na mienie drewnianej zwyż opisanego ołtarza cymborium, roboty snycerskiej, malowane, zamcyste i wyzłacane, z wieżyczką niewielką, wstągami w górze zdobione, w którym Sanktissimum konserwuje się w puszcze srebrnej, kapką lamową z czterma aniołkami srebrnymi pokrytej. Krzyż tamże cynowy, z postumentem i Pasją. Na mienie tego ołtarza tuwalni płótna różnego 4. Antymis konsekracji JW ks. Szeptyckiego metropolity.¹ [s.95] Nakrywadło sukna granatowego. Poduszka pod mszał, atlasowa, różnym jedwabiem haftowana. Ręczniczek rąbkowy, z kwiatkami po końcach haftowanymi. Antepedium na drzewie malowane i na tym drugie, atlasowe, w różne kwiaty haftowane. Na gradusach przed wielkim ołtarzem dywan turecki naddarty. W rogu tegoż ołtarza drzwi dwoje, na zawiasach żelaznych, z osobami malowanymi. Za tymże ołtarzem, w tyle żertownik, z szafą, z dwoma szufladami, z jednym zamkiem wewnętrznym, z czterma rączkami żelaznymi, tuwalnią kurzelną zasłany. W rogach tegoż ołtarza obrazów 2 na płótnie malowanych, na ścianach zawieszonych, jeden św. Józefa, drugi św. Onufrego.

Ołtarz poboczny, z lewej strony, na optykę malowany z obrazem Pana Jezusa na drzewie malowanym, na którym korona srebrna, z oczkami szklannymi. Firanka podwójna, materialna, koloru kaczorowego, galonikiem szychowym naokoło akomodowana. Tamże obraz papierowy Pana Jezusa w Grobie Złożonego, za szkłem, w ramach malowanych i wyzłacanych. Drugi obrazek, w górze, na drzewie malowany, z

¹ Atanazy Szeptycki unicki metropolita całej Rusi, zm. 1746.

wyrażeniem Cierniowej Korony Pana Jezusa. Na mense tegoż ołtarza krzyż drewniany, pomalowany, z Pasją. Tamże lichtarzów drewnianych malowanych para 1. Tuwalnia tkacka, w różne kwiaty 1. Tuwalnia płótna ordynaryjnego. Obrus 1. Poduszka pod mszał, materii włóczkowej. Antymis konsekracji JW Wołodkowicza metropolity. Antepedium drewniane, malowane.

Ołtarz drugi, bokowy, w optykę malowany, z obrazem św. Mikołaja na drzewie malowanym w ramach wyzłacanych. Na którym korona srebrna, sznuchlarskiej roboty. Tamże firanek atlasowych różowych para 1. Krzyż drewniany, z Pasją. Lichtarzów pomalowanych para 1. Tuwalni tkackich 2 i antepedium malowane. Ołtarzyk procesjonajny, na płótnie malowany, w ramach wyzłacanych, z obrazem po jednej stronie Matki Najświętszej Opieki, po drugiej św. Apostołów Piotra i Pawła, na postumencie drewnianym, stojącym, pomalowanym. Na belku oddzielającym prezbiterium od cerkwi krzyż drewniany, duży z Pasją. Krzyż procesjonalny 1. Ambona roboty stolarskiej, pomalowana. Ławek roboty stolarskiej, pomalowanych, potrójnych 2, pojedyncza takiegoż gatunku 1, Chorągwi materialnych sztandarowych 4, procesjonalnych, różnej materii i z różnemi obrazami 4. Obrazów na płótnie malowanych, po ścianach zawieszonych sztuk 12. Dekoracja grobu, w optykę pomalowana, kosztem PJ ks. parocha sprawiona.

Księgi cerkiewne. Mszał in folio, druku Supraskiego, w skórę oprawny jeden, drugi in folio, takiejże oprawy i teże drukarni, pod złoty margines. Także mszałik mały, Bohorodyczny, druku Supraskiego, w skórę oprawny. Ewangelia ołtarzowa, w skórę czerwoną, pod złoty margines oprawna, z zaszczepkami. Trebnik nowy, w skórę oprawny. Ewangeliczna mała, nowa [s. 96].

Srebro i inne metale. Monstrancja duża, srebrna z postumentem, melchizedekiem i promieniami, o dwóch szkiełkach szlifowanych, zupełnie wyzłacana. Puszka mała,

srebrna, z nakrywką i krzyżykiem, cała wyzłacana. Puszka druga, większa, wewnątrz wyzłacana, z nakrywką srebrną i krzyżykiem srebrnym, pozłacanym. Kielich srebrny, z patyną, tegoż metalu, wewnątrz wyzłacane. Puszczka pro ferendo viatico, srebrna, wewnątrz wyzłacana, z łyżeczką srebrną, pozłacaną. Koron 2, srebrnych od obrazu Matki Najświętszej, wyzłacanych, z różnemi szklannemi. Na obrazie Pana Jezusa nóżek srebrnych mniejszych 5 i większa 1, serduszko srebrne wyzłacane 1 i niewyzłacanych 3. Tamże znajduje się rączek srebrnych 4, tabliczek czworograniastych, dużych, z różnemi wyobrażeniami i napisami 3, mniejszych 9, kotwica srebrna 1, gwiazda duża srebrna, z zauszniczką szklaną, 2 wota srebrne, na których Orzelki z koroną i cyfrą królewską, medalów żołnierskich sztuk 2, gwiazdeczek małych srebrnych sztuk 12 i łyżeczka srebrna, wyzłacana. Miernica cynowa potrójna. Ampulek cynowych bez tacy para 1. Trybularz mosiężny, z czterema łańcuszkami mosiężnemi. 1 lawaterz do umywania rąk, z nakrywką cynową 1. Lampada blaszana, na trzech łańcuszkach, zawieszona jedna. Dzwonków ołtarzowych dobrych 3, rozbity 1, wiszący na ścianie 1, w kopule sygnatura 1. W babińcu dzwonów miernej wielkości 2, latarnia duża blaszana 1. Szczepce żelazne jedne.

Aparamenta. Aparat atlasowy, biały, srebrem i złotem haftowany, szychowym złotym galonem naokoło zdobiony, z rekwizytami. Aparat drojetowy, w kolorze niebieskim, z białym drojetowym kołnierzem, szychowym białym galonikiem naokoło zdobiony, z rekwizytami. Aparat atlasowy, wiszniowy, szychowym galonikiem naokoło zdobiony, z rekwizytami. Aparat gredyturowy, seledynowy, naokoło, szeroką srebrną kampanką, a koło kołnierza galonikiem srebrnym zdobiony z rekwizytami. Aparat kitajki niebieskiej, z kołnierzem białym, galonikiem szychowym białym naokoło zdobiony, z rekwizytami. Aparat jabłonkowy, adamaszkowy, taśmą jedwabną naokoło zdobiony, bez rekwizytów NB. Aparat materii szafirowej, w kwiaty różne, jedwabiem, złotem, srebrem

i różnemi blaszkami haftowany nowo sprawiony, kampanką białą szychową, naokoło zdobiony, z rekwizytami. Aparat czarny, naokoło tasiemkami białymi zdobiony, z rekwizytami. Bursa kitajki niebieskiej, bez stuly. Alb tkackich dobrych z koronami i humeralami 3, komża [s.97] płótna pruskiego z koronami jedna, komż płótna tkackiego bez koronów 2, pasków włóczkowych 2, korporałów różnego płótna 6, puryfikaterzów 10, tuwalnia muslinowa jedna, tuwalni płótna pruskiego 2, obrusów tkackich 2, ręczników gorem szytych 2, umbraculum kampanków wkóło haftowane na postumencie drewnianym, baldachim drojetowy białą kitajką podszyty kształtem parasolu zrobiony 1.

Bractwo i słudzy cerkiewni. W cerkwiparochialnej Białostockiej bractwa i funuszu na utrzymanie dziaków żadnego nie ma. Dziak jednak utrzymuje się jednak przy cerkwi pomienionej kosztem PJ ks. parocha.

Zabudowania plebanalne i inne budynki. Na placu funduszowym dom drewniany na podmurowaniu ceglany stojący z drzewa tartego pobudowany, gontami kryty z podwórza i ze szrodka gliną i wapnem wytynkowany z gankiem porządnym, 5 pokoiów wygodnych tynkowanych różnym malowidłem przyozdobionych w sobie zawierający. W tymże budynku okien z okuciem angielskim ze szkłem białym tafłowych w kit oprawnych sztuk 7, okiennic podwójnych z okuciem porządnym malowanych szrubami żelaznemi zamykających się sztuk 7, pieców kafli białych 3, we wszystkich tych pokojach sufit i podłoga z tarcic ułożone, w zabudowaniu tymże kuchnia z cegieł murowana, za którą stancja czeladna, jedno ze szkłem w drzewo pod kit oprawne oraz piec ceglany w sobie zawierająca znajduje się. W opisanym budynku drzwiów podwójnych z zawiasami żelaznemi esowemi na zamiki wewnętrzne francuskie zamykających się troje i pjeđnyćze należycie okute jedne. Cały pomieniony budynek upożądkowanym i przyozdobionym został prze JWJMć Pana Troszel kamerdyrektora Wojenno Ekonomicznej Kamery

Białostockiej i odstąpiony bez żadnej pretensji za też przyozdobienie PJ ks. Krassowskiemu dziekanowi. Na placu tymże sklep porządnym murowany, stajnia, wozownia i chlew drewniane dranicami kryte kosztem PJ ks. parocha terażniejszego zabudowane. Zwyż pomieniony budynek i inne zabudowania porządnym tynem drewnianym są oparkanione, które to oparkanie swoim poczynił ekspensem PJK ks. Jan Krassowski paroch Białostocki. Na zwyż opisanym placu zabudowanw są domy drewniane dachówką kryte, 1 J ks. paroch terażniejszego Jana Krassowskiego własnym jego kosztyem zabudowany, drugi JP kasjera Szłyka z obowiązkiem płaceniacorocznie czynszu talarów 5 księdzu parochowi. Domków juryzdyczańskich [s.98] drewnianych 4, murowany 1 i własny PJ ks. parocha 1, z których czynszu po zł 4 rąk ks. parocha dochodzi. Na placu tymże stajnia muru pruskiego JP Wassersleben ober forsztrata, szopa JP Rotha [?] konsyliarza powiatowego od których czynsz jeszcze nie kwalifikowany. Za Bramą Tykocką kawalki gruntu funduszowego, kamienicę JP baumdyrektora Brauna i fundamentami kamienicy przez JP Pleta rozpoczętej są zajęte, z których panów J ks. parochowi należny jeszcze nie uregulowany.

Fundusz cerkiewny plebanalny. Cerkiew parochialna Białostocka na gruntu funduszowego po włóce jednej na wszystkie 3 zmiany, z których pierwsza poczyna się od rzeki Zamkowej wpiera do Gościńca Wasilkowskiego, bokiem jednym leży od plosek miejskich, drugim od chłopskich z Wielkiej Wsi bez zarośli, druga poczyna się od kaplicy św. Rocha w piera do młynu Antoniuk zwanego bokiem jednym leży o miedzę gruntów JP Jaworskich, drugim od włóki młynarskiej bez zarośli, trzecia poczyna się od granicy Wsi Wielkiej końcami wpiera do granicy gruntów wasilkowskich, bokiem jednym leży o miedzę gruntów JP Jaworowskich drugim od gróntów Wsi Wielkiej bez zarośli.

Plac funduszowy na którym plebania zabudowana poczyna się od cerkwi, wpiera do Psiego Rynku, bokiem jednym leży od

Nowego Cmentarza, drugim od ulicy. Na tymże placu dopiero opisanym juryzdyczanów 7 znajduje się, którzy w budynkach przez siebie zabudowanych mieszkają z obowiązkiem placenia corocznie PJ ks. parochowi czynszu, czterech po zł 4, trzech po zł 3. Ciż juryzdyczanie mają moc sprzedania lub zniesienia swoich budynków i fundusz żadnej do nich przetensji mieć nie może.

Sianożęć funduszowy w uroczysku Usowicze na wozów 5, która leży w swoich dawnych znakach i granicach nad rzeką Supraślem.

Grunt, łąka i plac zwyż opisane żadnego z nikąd nie mają pokrzywdzenia. Zamiana onych uczyniona była przez JW Klemensa Branickiego, który zabrawszy bezprawnie gruntu najlepszego prętów 160 od Bramy Tykockiej aż do rzeczki Zamkowej, na którym gumna i ogrody Gumiennej ulicy są zabudowane. Za tąż zamianę zwyż wyrażony JW Branicki uczynił melioracją na funduszu filialnym Doylidzkim dając gruntu piaszczystego zagonów 8 na staj 12 przy Włóce Funduszowej Doylidzkiej. Fundusz oryginalny cerkwi Białostockiej nie wiadomo jakim sposobem zaginął, ekstrakt onego przy miejscu znajduje się wraz z hipoteką przez rząd terażniejszy krajowy uczynioną i do niego przyłączoną. Według [s.99] brzmienia pomienionego funduszu annuata coroczna z kahału Białostockiego niegdyś odbierana, a teraz z kasy kameralnej co kwartał po zł 25 polskich PJ ks. parochowi placąca się regularnie w każdym roku rąk pomienionego ks. parocha dochodzi, za którą tą annuatę obowiązany jest PJ ks. paroch w piątek mszą św. za zmarłych fundatorów odprawić. Fundusz ten jest de data roku 1727 dnia 9 lutego [9 II 1727] hipotekowany w roku 1804 dnia 20 marca [20 III 1804]. Innych papierów miejscu służących żadnych nie ma prócz ekstraktu wizyty generalnej w roku 1784 dnia 7 Octobra [7 X 1784] przez ks. Woszczelłowicza odbytej.

Kaplice i cerkwie afiliowane.

Cerkiew parochialna Białystocka ma cerkiew sobie afiliowaną w Doylidach o ćwierć mili od Białego-Stoku odległą. Pomieniona cerkiew z dylów kostkowych formą ośmiokątu wystawiona przez skarb JO książąt Radziwillów pobudowana zawiera w swojej budowie drzwiów troje, z których jedne podwójne z cmentarz do babinca, z zawiasami żelaznymi na zamek wewnętrzny zamykające się. Drugie z babinca do cerkwi bez żadnego zamykania. Trzecie do zakrystii pojedyncze z zawiasami żelaznymi, taż cerkiew gontami jest pokryta ma babiniec i zakrystią do niejprzybudowane, ma 2 wieżyczki niewielkie z krzyżami żelaznymi, sufit i podłoga z tarcic ułożone, ma okien kwadratowych szklanych w drzewo oprawnych większych 5, mniejszych takiejże formy w zakrystiach 2 i jedno za wielkim ołtarzem okrągłe niewielkie, ma cmentarz w części balaskowaniem, w części tynem drewnianym oparkanione i w tymże oparkaniu reperacji potrzebujący. Pomieniona cerkiew przez kogoikiedy jest benedyktowana albo konsekrowana żaden na to przy miejscu dowód nie znajduje się.

Według podań i wizyt dawniejszych parafię cerkwi Doylidzkiej składają wsie następujące: Sobolewo, Karakule, Ciasne, Ogrodniki pod Supraślem, Ogrodniki Doylidzkie, Nowodworce, Bagnowka, Sowłanie, Pieczurki, Olmunty, Doynowa, Paceliszki, Krywłanie, Kuriany i Protasy, które w opisanu parafii cerkwi Białostockiej są już wyrażone i ludność onych wyrachowana.

Zwyż opisana cerkiew zostaje pod tytułem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w kolacji teraz JO Branickiej.

Mobilia cerkiewne. W cerkwi filialnej Doylidzkiej znajdują się te mobilia: ołtarz wielki z tarcic forsztelowany na optykę malowany z dwoma [s.100] drzwiczkami pobocznymi dla odbywania ceremonii w odprawowaniu Mszy św. w Cerkwi greckiej używanych zrobionemi z mensą, cymborium zamczystym i gradusem podwójnym. W tym ołtarzu obraz

Narodzenia Najświętszej Maryi Panny na płótnie malowany, na[d] drziczkami zwyż wyrażonemi obrazy św. Bazylego i św. Grzegorza na płótnie malowane. Na cymborium obrazek nieduży Matki Najświętszej na drzewie malowany przy którym 2 statui małe aniołów rzeźby snycerskiej [roboty]. Na prawej i lewej stronie od ołtarza wielkiego 2 ołtarzyki poboczne, na forsztalowaniu tarcicznym w optykę malowane z mensami i gadusami znajdują się, których pierwszy ma w sobie obraz Matki Najświętszej, drugi obraz Savatora Mundi na drzewie malowane, ołtarzyk procesjonalny wstążkami i paciorkami zdobiony z obrazem Matki Najświętszej na płótnie malowanym. Krzyżów w tejeż cerkwi drewnianych ołtarzowych pomalowanych z pasjami 3, procesjonalny 1, chorągwi starych 3.

Apparamenta. Aparat kitajki żółtawej tasiemką zieloną jedwabną naokoło zdobiony z rekwizytami, aparat materii tureckiej w paski szerokie z kołnierzem niebieskim gredyturowym tasiemką jedwabną we dwoje naokoło zdobiony z rekwizytami. Alba szwabskiego płótna z humerałem jedna, pasków 2, tuwalni różnego płótna 7, korporalów 4, puryfikaterzów 6, antemis konsekracji JWJ ks. Załynskiego 1.

Księgi cerkiewne. Mszal in folio druku wilńskiego, oktoich druku supraskiego, oprawnny, irmoły in folio pisany. Metryki dawnych chrztów, szlubów i pogrzebów. Praznia druku supraskiego w skórce czarną oprawnw, nowa.

Srebro i inne metale. Kielich srebrny z patyną tegoż metalu wewnątrz wyzłacane, łyżeczka srebrna nie pozłacana, miernica cynowa potrójna jedna, ampulek cynowych para, dzwonek ołtarzowych 2, sygnatura w babinu jedna, dzwon miernej wielkości 1.

Bractwo i służy cerkiewni. cerkiew Doylidzka bractwa nie ma żadnego i fundusz na utrzymanie [s.101] dziaka nie znajduje się.

Zabudownia plebanalne i inne budynki. Na gruncie funduszowym stoi dom mieszkalny plebanalny z dylów tartych

pobudowany słomą nakryty, sień, 2 izby z alkierzem i kuchnię w sobie zawierający. Z sieni na rękę lewą stancja z trzema oknami kwadratowymi, dużymi, szklannymi w drzewo oprawnymi z sufitem i podłogą z tarcic ułożonemi, z piecem kafli białych i kominkiem szafiastym z cegiel murowanym, z alkierzem, w którym jedno okno kwadratowe szklanne. Sufit i podłoga z tarcic ułożone. Z sieni do stancji zwyż opisanej drzwi pojedyncze na zawiasach żelaznych z zamkiem francuskim, z stancji doalkierza drzwi także pojedyncze na zawiasach żelaznych. Pomieniona stancja i alkierz papierem są wyklejone i wybielone. Z sieni na rękę prawą izba czeladna z komorą, w których okien poniernej wielkości szklannych w drzewo oprawnych 4. Sufit z tarcic, drzwiów na zawiasach żelaznych dwoje. Piec do o[g]rzewania ceglany, piec do pieczenia chleba ikomin z cegły zrobione. Z sieni drzwido komórki zaściennej z zawiasami żelaznymi, tamże drzwi do wschodów na górę zrobionych. Kominów w tym budynku z gliny ulepionych a nad dach z cegły wyprowadzonych 2. Na placu tymże zabudowanie plebańskie gumienne to jest chlewów nowej budowy 2, i stajenka jedna z dylów bitych pod słomianym nakryciem, przy których stodoła dawniejszej budowy słomą nakryta, dalej w linii podłużnej stodoła z dylów tartych i bitych nowa, porządne z dwoma plewnikami do niej przybudowanemi słomą nakryta. Przy tejeż szopa i chlewów 3 nowych pod nakryciem słomianym. W tejeż linii tartak koński i młyn na jedno koło z dylów tartych pobudowane, słomą kryte z wszelkim należytem przyporządzeniem w bliskości dopiero opisanego zabudowania. Chlewki stare słomą kryte i szpichrz porządny nowy z drzewa tartego postawiony słomą nakryty, z sufitem i podłogą z tarcic, z drzwiami zamczystemi i należycie okutemi, pod którym sklep z kamieni wymurowany na dwoje murem podzielony z dwojgiem drzwiami na zawiasach żelaznych, przy których zaszczepki żelazne znajdują się, w bliskości budynku mieszkalnego browarek [s.102] z dylów bitych dranicami kryty. Wszystkie zwyż opisane zabudowania wystawione są

własnym kosztem parocha teraźniejszego PJ ks. Jana Krassowskiego dziekana białostockiego. Naokoło pisanego zabudowania i ogrodów plebańskich ogrodzenie kosztem zwyż pomienionego księdza parocha poczynione.

Fundusz cerkiewny plebanalny. Cerkiew filialna Doylidzka ma guntu funduszowego włók 2 we wszystkie 3 zmiany piaszczystego, z zaroślami i łąkami we wszystkich trzech poletkach jednostajnie leżącego, to jest wszystkie te włoki w każdej zmianie poczynają się od Gościńca Doylidzkiego, wpierają do granicy gruntów zabłudowskich, bokiem jednymleżą o miedzę Woyciecha Korola, drugim omiedzę Bartłomieja Korola, na których to włokach sianozęci na wozów 8, takż włoka na 3 zmiany we wsi Ogrodnickach długa na staj 12 leży między gruntem chłopów ogrodnickich, poczyna się od roku skarbowego, wpiera do gościńca zabłudowskiego, gdzie sianozęci na wozów 2. Przy tej włóce 8 zagonów długości na staj 12 danych w zamian przén JW Branickiego za uszczuplony fundusz cerkwi Białostockiej, tamże zagonów 4, gruntu funduszowego długości na staj 12 danych w zamian za grunt wożeniem gliny do cegielni wypsuty, na co ręczny dokument JW Branickiego de data roku 1775 dnia 5 Juli [5 VII 1775]. Takż ma cerkiew Doylidzka obręb, na którym cerkiew i plebania jest zabudowana, który poczyna się od Rowu Dwornego, wpiera do Gruntów Ogrodnickich, bokiem jednym leży o miedzę Gruntów Arendarskich, drugim od dworu Doylidzkiego gdzie sianozęci na wozów 8 znajduje się. Na tychże włokach funduszowych mieści się pięciu ogrodników. Na włóce Doylidzkiej Franciszek Adamuszewicz, na włóce Ogrodnickiej Jan Wasiluk, Wawrzynowa Sadowska wdowa, Stefan Daniluk, Andrzej Sawicki i ci wszyscy ogrodnicy mają domy swoim kosztem istaraniem wybudowane i odbywają powinności do plebanii po dniu jednym w każdym tygodniu, o swoim chlebie bez żadnego sprzężaju. Znajduje się też na gruncie funduszowym Cegielnia kosztem PJ ks. Jana Krassowskiego dziekana Białostockiego teraźniejszego parocha

cerkwi doylidzkiej pobudowana. [s.103] Cały zwyż opisany fundusz w spokojnej dotąd posesji ks. parocha zostaje. Funduszu autentycznego cerkwi Doylidzkiej nie ma, kopia zaś onego przy miejscu znajduje się z przyłączoną doniej hipoteką przez rząd teraźniejszy krajowy uczynioną. Znajduje się także przy cerkwi podanie sporządzone przez PJ ks. Andrzeja Szeszkiewicza dziekana podlaskiego i drugie PJ ks. Pawła Więckiewicza, z których pierwsze jest de data roku 1667 dnia 1 Juli, drugie roku 1769 dnia 15 Octobra [15 X 1769].

Szpital. Szpital przy cerkwi Białostockiej i Doylidzkiej ani fundusz na niego nie znajduje się.

Paroch czyli pleban. Parochem teraźniejszym cerkwi Białostockiej i Dolidzkiej jest PJ ks. Jan Krassowski dziekan dekanatu Białostockiego mający wieku swego lat 35, wyświęcony na kapłaństwo przez JWJ ks. Adriana Butrymowicza biskupa kalaminskiego w roku 1793 dnia 29 Februari [29 II 1793], prezentowany na beneficjum Białostockie i Doylidzkie przez JO z książąt Poniatowskich Izabellę Branicką kasztelanową krakowską roku 1793 dnia 30 października [30 X 1793], instalowany na toż beneficjum przez JWJ ks. Teodozego Wislockiego biskupa supraskiego roku 1801 dnia 9 lutego [9 II 1801].¹ Wikarego lub koadiutora przy cerkwi nie utrzymuje. Metryki ludzi ochrzczonych, zaszlubionych i zmarłych w księgia na to oprawne według schematu od rządu wydanego zapisują się. Regestr ludzi do komunii przychdzących należycie napisany. Akta na wpisywanie publikandów i zaleceń od rządu nadesłanych i pieczęć cerkiewna znajdują się.

Dekret reformacyjny. Ponieważ cerkiew parochialna Białostocka otynkowana, a jej afiliowana Doylidzka nowego pokrycia i zreperowania sufitu koniecznie potrzebuje, zaleca się

³Jan Krassowski administrator cerkwi unickiej doylidzkiej i białostockiej, dziekan białostocki i kanonik brzeski wzmiankowany był w źródłach do roku 1812. Zob.: ODZ, Teki Glinki, nr 258, s.1-5, nr 316, s.31.

przeto PJ ks. parochowi i parafii, aby do właściwych swych kolatorów z prośbą [s.104] o reperację pomienionych cerkwiów udali się i o przyspieszenie onej czulemi byli. Także w cerkwi Białostockiej i Doylidzkiej nie ma dotąd żadnego bractwa i dziak (do odprawowania nabożeństwa potrzebny) przy nich nie utrzymuje się obowiązany więc będzie P ks. paroch cerkwiów zwyż wyrażonych bractwo w nich uformować i dziaka regularnie zawsze utrzymywać. Co się PJ ks. parochowi mocą tego dekretu zaleca. Datt dnia 25 listopada 1804 roku [25 XI 1804] w Białymstoku.

Wizyty te dekanatu Białostockiego podług instrukcji od JW biskupa wydanej odbyte podpisuje. Ks. Leon Kraskowski wizytator generalny.

Aneks 2.

Postanowienia Synodu Zamojskiego z roku 1720 dotyczące przeprowadzania wizytacji parafii unickich. Karta tytułowa i spis treści tomu.

**S Y N O D
P R O W I N C I A L N Y
R U S K I**

**W MIEŚCIE ZAMOYŚCIU ROKU 1720.
O D P R A W I O N Y .**

**A W R. 1724 ZA ROZKAZEM S. K. DE PROPAG. F.
ŁACIŃSKIM JĘZYKIEM W RYTMIE I DRUKU
W Y D A N Y ,**

**POTYM WKRÓTCE Z ZAŁECZENIA
J. W. J. X. LEONA KISZKI
METROPOLITY CAŁEY RUSI**

**NA POLSKI PRZEZ
J. X. POLIKARPA FILIPOWICZA
Z. S. BAZYLEGO W. OPATA PISKIEGO NA LESZCZU
P R Z E W I E D Z I O N Y ,**

*w Tym 6 Języku dopiero z słow istotną i
sposobem pisania tamtych lat Pisarza i z
krótkim od tegoż dla Spowiedników*

**P A M I Ę T N I K I E M
P R Z E D R U K O W A N Y
R O K U P A R S K I E G O 1735.**

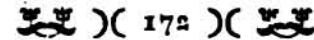

**W W I L N I E
W D R U K A R N I X X. B A Z Y L I A N O W .**

R E G E S T R

REGISTRY ZNAKOWYCH W TRY KSIĄDZEK.

<i>Wyznanie Wiary uczynione od wszystkich, którzy byli na tym Synodzie</i>	12
<i>Dekret Świętej kongregacyi de Propag: Fide</i>	13
<i>Sesya I.</i>	15
<i>Forma Profesji Wiary</i>	17
<i>Sesya II.</i>	19
<i>Sesya III.</i>	53
<i>Tytuł I. o Wierze Katolickiej</i>	54
<i>Tytuł II. o Przepowiadaniu słowa Bożego i uczeniu Katechizmu</i>	62
<i>Tytuł III. o Sakramentach i ich administrowa- niu</i>	15
§. I. o Chrzcie	51
§. II. o Bierzmowaniu	53
§. III. o Eucharystyi	60
§. IV. o Celebrowaniu Mszy	65
§. V. o Pokucie	74
§. VI. o Ostatnim Pomazaniu	79
§. VII. o Poświęceniu na stopnie Kapłańskie	85
§. VIII. o Małżeństwie	95
<i>Tytuł IV. o Poprawieniu obyczajow.</i>	106
<i>Tytuł V. o Metropolach</i>	108
<i>Tytuł VI. o Biskupach</i>	109
<i>Tytuł VII. o Officialach</i>	125
<i>Tytuł VIII. o Pisarzach i Taxie Biskupiej</i>	125
<i>Tytuł IX. o Archiprezbiterach albo Dziekanach</i>	127
<i>Tytuł X. o Parochach i Parochianach</i>	129
<i>Tytuł XI. o Klasztorach i Stanie Mniłkim</i>	135
<i>Tytuł XII. o Mniłkach</i>	140
<i>Tytuł XIII. o Kościołach i oddaleniu ich Dóbr</i>	146
<i>Tytuł XIV. o Świętokupstwie</i>	148
<i>Tytuł XV. o Poświęceniu Nauk i Seminarjach</i>	153
<i>Tytuł XVI. o Posłach Świętych</i>	158
<i>Święta Nieruchome</i>	160
<i>Święta Ruchome</i>	161
<i>Święta osobliwsza na Wołyniu i w Litwie</i>	tamże.
<i>Tytuł XVII. o Relikwjach, Cudach, i cnci SS.</i>	163
<i>Tytuł XVIII. o Pensjach na gKK. Deputatow na Trybunał Koronny</i>	165
<i>Tytuł XIX. o Konfytacyach Synodalnych</i>	tamże.
<i>Pytania, które się mają czynić na Wizytach</i>	172

była, słucałem. Dla tego teraznię-
zży instrument własną moją ręką pi-
sany wyżej, i podpisany, i z nakiem
Notariuszowstwa mego publicznego,
którego w podobnych rzeczach za-
żywam, utwierdzony wydałem, pro-
szony i rekwirowany, &c.

Stefan Skwarczyński Notariusz i Kan-
clerz, co wyżej r. w.

PYTANIA KTÓRE MAJĄ SIĘ CZYNIĆ
NA WIZYTACH.

PLEBAN.

Jesli jest jeden albo więcej?

Jesli Prawo, albo tytuł dostatecz-
ney prowizyi nalleżycie zapisaney i
sufzney, i od Urzędu, albo Biskupa
approbowaney ma.

Jesli ma prawo, i słuzną prezen-
tę, instalacją i przez kogo wprowa-
dzoną, i kiedy.

Jesli w nich znajduią się defekta
jakie esencjalne i które.

Jesli ma formatę.

Jesli ma Księgi do Parochii nale-
żące, to jest tych, co się Chrzczą,
Regestr Parochianow swoich, słułow
i umarłych.

Jesli ma Archivum, w którym pa-
pie-

niery, fundusze, Prawa do Kościoła należące za zamkiem chowa.

Jesli rezyduje w Plebanii, albo od niego często się absentuje.

Jesli ma staranie o domowych swoich, żeby po Chrześcijańsku żyli, początki, albo fundamenta Wiary nalezey umieli, i rano i w wieczor Panu Bogu się modlili.

Jesli małe dzieci tajemnic Wiary Świętej, i pacierza uczy, przynajmniej w Niedzielę, jesli Kazania w święta miewa, i też święta i posty tymże zapowiada.

Jesli w Niedzielę i w Święto Służbę Bożą za swoich Parochianow miewa.

Jesli Testament komu czynił, i starał się, żeby zadosyć onemu się stało, według intencji tego, który go prosił o napisanie jego.

Jesli ma przy sobie Kapellana, albo Koadjutora i czy ma ten należytą prowizją.

Jesli jest pilny w administrowaniu Sakramentow, jesli jest ochotnym i łatwym w słuchaniu Spowiedzi, i jesli nie jest leniwym w chodzeniu do chorych, kiedy bywa zawołany.

Jesli przez jego niedbalstwo nie umarło kiedy dziecko bez Chrztu,
albo

albo też chory bez Spowiedzi, Wiatyku i Ostatniego pomazania.

Jesli Sakramenta zwykł administrować przystojnie, ubrany jako należy w Apparament Kościelny.

Jesli Sakramenta, i Sakramentalne rzeczy chowa za zamkiem.

Jesli w domu chowa białogłowy i jakie są.

Jesli ma Biblią i inne Księgi do Na-bożeństwa Kościelnego, i do Nauki Chrześcijańskiej należące, a zwłaszcza jesli ma Synod Zamoytki Prowincyalny, Rytuał, albo Trebnik nowy, Mszał albo Służebnik poprawiony, Katechizin dla nauki Chrześcijańskiej, Kazusy po Rusku wydane, jesli ma księgę jaką do Kazania, z którejby mógł gotować się na Kazanie jakie dla swoich Parochianow według pojęcia ich, jesli też księgi czyta i nie opuszcza czytania ich.

Jesli, i jak wiele razy na tydzień Mszą świętą miewa, i jesli też odprawuje, odmówiwszy wprzód jutrznią, jesli w Apparatach przystojnych, i nie pozarpanych, albo też brudnych barzo.

Jesli przede Mszą nie kurzy tytiunu, co zakazano na Synodzie.

Jesli

Jesli często spowiada się.

Jesli przede Mszą przygotowanie i intencją, po Mszy zaś podziękowanie nabożne zwyczaj czynić.

Jesli codzień odprawia pacierze Kapłańskie, i jeśli swego czasu, i na jakim miejscu.

Jesli bywa na Procesjach, i na innych funkcjach Kościelnych, które na tym miejscu, na którym mieszka, zwyczaj się odprawować.

Jesli ma koronę na głowie, i włosy zwyczaj strzyż, jako należy na Duchownego.

Jesli nie zasiada na bankietach, pijatykach i biesiadach nieprzyzwoitych swemu stanowi.

Jesli nie wdaje się w świeckie interesy, a osobliwie jeśli się kupiectwem, i handlem nie bawi.

Jesli jest w spokojnej polsocy swoich granic i gruntów swojej Parochii.

Jesli nie prawuje się z kim i o co.

Jesli ma inwentarz rzeczy jakich pozostałych po swoim antecesorze, i przy instalacji sobie oddanych.

Jesli bywa u swoich Parochian na uczcie i jeśli jakie zabobony po nich postrzeż. Jesli te przy sobie pozwał im czynić najprzód, żeby
z każ-

z każdej potrawy wyrzucali co na stół, albo pod stół, albo za drzwi, albo wylewali, albo coś innego podobnego czynili.

DYAKON.

Jesli żywot prowadzi przykładny z zbudowaniem.

Jesli ma u siebie Książki jakie Duchowne, także Katechizm, i Kazusy drukowane rozumne, z którychby się mógł nauczyć i sam, co do zbawienia należy, i drugich, którzy pod jego są posłuszeństwem.

Jesli zawsze chodzi po Księżku, i w sukni Księżkiej.

Jesli rad słuca Mszy, i jako często jey słuca i jeśli przynajmniej na uroczystości większe zwyczaj do niej służyć.

Jesli Naukę Chrześciańską dobrze umie, żeby mógł drugich uczyć; jeśli często zwyczaj Komunikować.

Jesli nie chodzi na pijatyki i na nich nie zasiada, lub na inne nie przyzwoite miejsca.

Jesli nie mieszka z niewiastami i jakie są te, z którymi mieszka.

KOSCIÓŁ

KOŚCIÓŁ ALBO CERKIEW.

Jesli Kościół czy murowany czy drewniany, jesli nowy, albo stary i ruiną albo upadkiem grożący, jesli potrzebuie poprawy.

Jesli z pozwoleniem Biskupa, i z posagiem, albo funduszem wystawiony.

Jesli jest ogrodzony i jako.

Jesli są w nim Ołtarze, i jak wiele ich, jesli według postanowienia Synodu Prowincyalnego ubrane. Jesli są jakie, i jak wiele na Ołtarzu, Tuwalnie, jesli w pośrodku ich położony Antymis. Jesli Tuwalnie są czyste wiszące aż do ziemi, albo nadof, i czy z obudwuch boków?

Jesli są poduszki na Ołtarzach.

Jesli Ołtarze są należytey długości, szerokości i wysokości, i jesli na środku na nich Krucifix stoi.

Jesli Pawiment jest, jesli z cegły, albo z tarcie zrobiony.

Jesli dzwonnica jest dobra, i nie potrzebuie poprawy, i jak wiele jest dzwonow?

Jesli w Zakrytyi są Apparamenta przytoyne do Mszy służące? Pate-ny, Kiblichi, i jak wiele ich, i jakie. Purifikatoria, Bursy, Pale, i wela,

M

mi-

miseczki z ampułkami, i ręczniczki, Humerały, Alby, Paski, Stuty, albo Epetrachile, Ryzy, Służebniki, Trebniki i czy szymatyczne, czy poprawione, Psalterze, Komży, dzwonki małe, Lichtarze, i insze ozdoby, i wiele ich, i jakie.

Jesli są szafy do chowania Apparatów, Tuwalni, albo inszych Apparatów Kościelnych.

Jesli jest Inwentarz sprzętu i ochędostwa Cerkiewnego.

Jesli drzwi do Cerkwi, także okna są dobre i warowne, jesli są zamczyte, których klucze Paroch u siebie trzymać powinien.

Jesli jest woda święcona czysta, i jesli kaźdey Niedzieli odnawia się.

Jesli kadzielnica jest z łódką i łyżką.

RELIKWIE.

Jesli są którego Świętego Relikwie, jesli są autentyczne, albo też nie wiedzieć zkąd wzięte i niepewne, jako i od kogo darowane, i jesli od Biskupa rewidowane i rekognoskowane.

Jesli przytoynie chowaią się w Relikwiarzach, przyzaymniey drewnia-

niańych pozłocistych, za szkłem
czystym z napisami swoimi.

Jesli w szafach chować się zwykły
za zamkiem.

Jesli do chorych noszone bywaia,
czego nie trzeba pozwalać.

Jesli kiedy wystawiają, świece,
albo lampy zapalają: albo kiedy są
pod Ołtarzem, jesli gory przed niemi
lampa.

OBRAZY.

Jesli Obrazy są w Kościele przy-
stoyne, całe, i przystoynie malo-
wane, i jak wiele ich,

Jesli, nim są w Cerkwi postawione,
są benedykowane, od Biskupa appro-
bowane.

Jesli Obrazy jakie święte są ma-
lowane na miejscach nieprzystoy-
nych, i podległych jakiej nieuczści-
wości.

Jesli znajdują się szpetne jakie i
nieprzystoynie malowane.

Jesli Obrazy **CHRYSTUSA PANA,**
Panny Najsświętfzey, Apostołów,
Ewangelistów, malowane są niezwy-
czayną w Kościele Świętym formą,
na przykład: w habicie Zakonnym,
jakie mają być poprawione i odno-

Ma

wio-

wione i według zwyczaju Kościoła
S. reformowane.

ODPUSTY.

Jesli są jakie nadane Odpusty i na
które święta, albo dni, Brevia,
albo Listy Papieckie mają być poka-
zane i jesli czas już wyszedł ich,
trzeba patrzeć.

Jesli są publikowane za pozwole-
niem Biskupa albo bez niego.

Jesli nie zwykły się zmysłać jakie
Odpusty, albo cuda dla zysku i
zbierania pieniędzy.

CHRZEST Y BIERZMOWANIE.

Jesli do administrowania Chrztu,
są wszystkie potrzebne rzeczy,
które należą, woda według starego
Obrzędu poświęcona. Oley Kate-
humenow albo Ohłazennych, i jak
wiele go, żeby mógł wystarczyć
według potrzeby Chrztu S. po-
trzebujących.

Jesli jest Chryzma dla Bierzmo-
wania i czy jest tego Roku wzięte.

Jesli Kumow więcej przypuszczą
się do Chrztu nad dwóch, jesli
dzie-

dzieci małe, heretycy, i nie umiejący tajemnic Wiary Świętej.

Jesli baby są examinowane i aprobowane, i jesli umieją esencyjalną formę Chrztu S. i wiedzą albo znają materią tegoż Sakramentu, i cokolwiek do istoty jego należy, jako to należyta intencją uczynić i żeby podczas potrzeby i w niedostatku Kapłana mogli dzieci słabe ochrzcić, jesli umieją także początki albo fundamenta Wiary naszey S.

Jesli Chrzest dziecięcia więcey nad trzy dni zwykł się odkładać, i jesli na nim nie dają się Imiona pozańskie.

Jesli Imiona tych, co się Chrzcą, piszą się w Metrykach tym sposobem, jako naznaczono na Synodzie nie odkładając, ale zaraz, żeby się zapomnieć nie mogło.

Jesli ten Sakrament bez wielkiej i ciężkiej potrzeby nie zwykł się dawać w domach prywatnych, wyjawszy Panow wielkich.

Jesli oprócz Kumow tych, co do Chrztu S. trzymają, znowu przy Bierzmowaniu zażywa się osobliwy Kum, kiedy się Bierzmuie męszczyzna, Kuma zaś kiedy białogłowa.

Jesli wie i zna Paroch, jesli infor-

formuie tych Kumow, którzy do Chrztu i Bierzmowania asystują, że tak Chrzestni z ochrzczonym i rodzicami jego, jako też bierzmowany, i bierzmowania Ociec albo Matka zaciągają Duchowną pokrewność z nim i rodzicami jego, która przeszkadza i nieważny czyni slub z tymi namienionymi osobami.

Do tego jakiey formy przy Bierzmowaniu zażywa.

EUCHARYSTIA.

Jesli chowa się w Tabernaculum pięknie zrobionym i zewnątrz pozłocistym, we środku kitayką wykleionym, w Pufczce srebrney, albo przynajmniej cynowey z wierzchem, i namiotkiem przykrytey.

Jesli drzwiczki do Tabernaculum są mocnym zamkiem opatrzone, od którego sam tylko Kapłan klucz u siebie powinien, albo w Zakrystyi wieszac.

Jesli części co tydzień, a przynajmiej co dwie Niedzieli bywają odmieniane, stare zaś pod czas służby Bożey pożywane.

Jesli przed Wielkim Ołtarzem i Najświęt: Sakramentem, zawsze w dzień

dzień i w nocy gory lampa, a przynajmniej w Niedzielę i w święto pod czas Ofiary Świętej.

Jesli co więcej w przybytku Najświętszego Sakramentu, lub to świętego chować się zwykło; jesli tak się pokaże, ma być wyięto.

Jesli Najświęt: Sakrament zwykł się nosić z świecami, z baldachinem, albo umbrellą.

Jesli napominał tych, którzy na Wielką noc nie spowiadali się, i jesli ich po imieniu donioś do Biskupa.

SAKRAMENT POKUTY.

Jesli Sakrament ten w dzień zwykł ministrować w Kościele, w Konfesyjonele zwyczajnym, z stulą, albo Epetrachilem.

Jesli w Konfesyjonele dla spowiedzi sekretnej, i do ucha są kratki drewniane.

Jesli słuha spowiedzi niewiaśt, panieli i dziewcząt gdzieindzie oprócz Kościoła, albo nie w Konfesyjonele i bez kraty, co trzeba zakazać.

Jesli ma Tablicę Listu Wieczerzy Pańskiej, i przypadkow Biskupowi zachowanych, i te przybite do Konfesyjonału.

OSTATNIE POMAZANIE.

Jesli ma dostatek Oleju Świętego na Pomazywanie chorych, jesli w naczyniu srebrnym, a przynajmniej cynowym, jako ten naznaczony, żeby mógł być rozeznany od Chryzmy, albo Mira Świętego.

Jesli w Kościele w własney szafce chowa.

Jesli wie o chorych swoich w Parochii, jesli ich nawiedza, albo jesli pod czas, kiedy w nocy wołał do chorego dla spowiedzi, i dla dania Kommunii Świętej, nie leni się iść.

Jesli w niebytności Kapłanów drugich, albo kiedy ich nie masz, i nie może być więcej nad jego jednego, sam konferuje Sakrament choremu, jako go powinien konferować, i z zdania sątego Synodu Prowincyalnego Zamoyckiego.

Jesli dzieciom małym, także rozumu nie mających, także szalonym i wólnych czałow od maleństwa nie mającym, albo bez pokuty z tego świata zchodzącym, konferuje ten Sakrament.

✠)(185)(✠
MAŁZENSTWO.

Jesli sluby zwykł zapowiadać, i jesli po trzy razy, i przez trzy Niedziele zaraz po sobie następujące, albo przez trzy święta, czy też razem wszystkie trzy zapowiedzi odprawuie.

Jesli przed zapowiedzeniem pyta się, jesli mają należyte do stanu Małżeńskiego i slubu lata, jesli umieją Tajemnice Wiary Świętej i czy nie są w pokrewności z sobą, albo powinowactwie jakim.

Jesli postrzega, żeby Młodzieniec i Panna przed wzięciem slubu, nie mieszkali z sobą, albo żeby nie konwersowali z sobą potay Rodziców i bez ich woli.

Jesli wie, które są przeszkody do Małżeństwa, i jesli publikuie one ludziom przynajmniej dwa razy na Rok.

Jesli włocęgow, obcych, albo postronnych ludzi, także i tych, którzy od swoiey Diecezji przez długie czas absentowali się, i w odległym miejscu długo zostawali, bez wiadomości i pozwolenia Biskupa wiązać zwykł, nie mając pewności, albo z świadków, albo z kądinąd, jesli

✠)(186)(✠

slu męszczyna, albo białogłowa jest wolna.

Jesli tych, którym daie slub, tegoż dnia zaraz wpisuje do metryki.

Jesli slub daie w domu, nie w Kościele bez pozwolenia Biskupa, albo Officiała jego, albo w ten czas, kiedy się nie godzi i czasów zakazanych od Kościoła.

Jesli bywa na weselach, przy tańcach, jakie tam się czynią i pijatyką się bawi z zgorzdem ludzkim.

MSZA, ALBO SŁUZBA BOZA.

Jesli do odprawowania Mszy przypuszczają postronnych, nie mających świadectwa o swoim stanie Kapłańskim, i z kąd i jako wyszli, także i tych, którzy nie mają Korony i sukni Księskiej.

Jesli są Xsięża, którzy nienabożnie, albo skwapliwie Ofiarę straszliwą odprawuie: i sam Pleban jako ją zwykł odprawować.

Jesli umie ceremonie zgadzające się z Rubryką Mszału albo Służbnika poprawionego.

Jesli napomina i uczy Parochianów, że każdej Niedzieli i w każde

święto uroczyście, powinni pod grzechem śmiertelnym słuchać Mszy S. albo Służby Bożej.

Jesli ma wino na Mszę i zkad one bierze, czy od żydow czy od Chrześcian, do Komunii także ludzi chorych jesli ma wino, według potrzeby, jesli nie miesza go z innymi likworami.

Jesli sam sobie zwykł w domu piec prokury, albo chleb do Służby Bożej służący, i jesli z czystey i samey tylko pszenicy, nie mieszaney z innym zbożem.

Jesli przed celebrowaniem Mszy wstrzymuje się na trzy dni od zażywania małżeństwa.

Jesli pod czas Mszy nie zapatruje się ciekawie na białą płęd, albo też jesli nierzuca tam i ówdzie oczyma,

POGRZEB.

Jesli na Pogrzebie są jakie złe zwyczaje, na przykład: że umarłego niosą bez Krzyża, bez światła, i bez Parocha, z wyciem i pieśniami żałobnymi krewnych, gdzie też pod czas niewiaſty rwą się za włosy.

Jesli ciała umarłych niefione bywają do grobu, przed wschodem, albo po zachodzie słońca bez pozwolenia.

Jesli

Jesli chowają ich przed wyściem dwódziesiętu godzin, tych zaś którzy nagle umarli przed wyściem dwódziesiętu czterech najmniey, od tego czasu, jako Dusza z ciała wyszła, chcąc tego pewność mieć, jesli umarł, albo żyje.

Jesli Pleban, albo insi pogrzebu bronią dla długi, albo dla tego, że nie chcą za pogrzeb zapłacić tak wiele, jak wiele się pretenduje. Jesli ubodzy darmo się chowają.

Jesli w Kościele jest grób osobliwy dla dzieci zchodzących z tego świata przed siódmym Rokiem.

Jesli Cmentarz, który jest miejsce święte, jest zewsząd ogrodzony, jesli nie jest kiedy zmazany, albo zgwałcony i przez kogo.

Jesli Paroch oprócz kwarty więcey wyciągać zwykł od sukcesorow umarłego, który w innym Kościele, a nie w jego Farnym będzie pochowany; co jest zakazano.

Jesli w Kościołach Panien Zakonnych chowają się umarli męszczyny i białogłowy świeccy bez pozwolenia Biskupiego: jesliby tak miało być, tedy trzeba zakazać.

✠) (189) (✠
BRACTWO SWIECKIE.

Jesli Bractwa świeckie są prawnie Jerigowane, i mają ustawy, albo reguły swoje powagą Stolicy Apostolskiej albo Biskupa potwierdzone.

Jesli dobra i jałmużny, dochody roczne, czynsze, albo prowizye, które się zebrać mogą, wiernie i szczyrze się administrują i notują.

Jesli mają różne Księgi, pierwsza, w którą się wpisują Imiona Brackie, Druga, w którą się piszą rezolucie dla pospolitego dobra postanowione, Trzecia, jesli bywają sądy jakie między niemi, w którąby wpisane były Dekreta, albo sentencie potępiające przeciwko winnym ferowane.

Jesli Officialistowie każdego Roku od Bractwa obierani bywają. Jesli się z przychodow i rozchodow kalkulacya czyni. Jesli mają Inwentarz wszystkich dóbr i każdego dobra zosobna, jako też rzeczy wszystkich.

Jesli mają prawo prezentowania swego Kapelana, i jesli ten dobrze, i przykłądnie żyje.

Jesli starsi zawczasu to, co Kościołowi dawać powinni, przewidują i od-

✠) (190) (✠

i oddaią i co na ozdobę jego czynić obligowani są, dosyć temu czynią.

Jesli mają archivum, w którymby chować się mogły w jednym papieru, i prawa brackie; drugie zaś, w którymby chowane były apparata, i infzy sprzęt Kościelny, i ochędstwo jego.

Jesli ciż bracia, którzy dłużni są bractwu, dobrem jego zawiadują, jesli wiernie, szczyrze, i według sumnienia dobra jego administrują.

Jesli bractwo bywa na Procesjach publicznych.

S Z P I T A L E.

Szpitala jakie są czy murowane, czy z drzewa budowane.

Jesli mają fundusze potwierdzone od mieysca Ordynariusza, i na wiele osob.

Jesli mają dobra jakie do siebie przyłączone, legacie i summy jakie pieniężne.

Pod czyim rzędem i dozorem zostają.

Jesli prowizorowie zwykli przed kim kalkulacyą czynić z przychodow i rozchodow.

Jesli są dwie izby odłączone od sie-

siebie, jedna dla mężczyzny, a druga dla bratychgłow.

Jesli rano i w wieczor zwyczajne pacierze, i jakie za dobrodziejow żywych i umarłych, i także za fundatorow odprawiają, jesli Mszy, jesli nie codzień, przynajmniej w Niedzielę i Święto słuchają.

Jesli wiedzą i umieją Tajemnice Wiary naszej świętej, i inne rzeczy, które są potrzebne do zbawienia.

Jesli do spowiedzi i Komunii Świętej uczęszczają.

Jesli spokojnie i cicho z sobą żyją, i jesli nie mają jakich niewiast, albo mężczyzn swarliwych, gryzliwych i nie spokojnych.

Jesli są jakie, i które są, próżnowaniem się bawiące, gorzące drugich, nieuczciwie, i wszetecznie żyjące.

Jesli nie mają jakiej baby, którą by postrzeżono (uchoway Boże) że się czarami bawi, gułami, i zabobonami i innymi grzechami i występkami.

Jesli w jednej izbie Mąż i żona zwykli mieszkać z sobą i nocować, albo spać w jednym łóżku.

Jesli jałmużny, które im się dają
wier-

wiernie między sobą dzielą, bez krzywdy jednego i drugiego, jeśli na dobro pospolite one obracają.

Jesli chorym świadczą się te, które mogą się świadczyć według Chrześcijańskiej pobożności, ratunki i wygody.

Jesli kiedy zaproszeni bywają na obiady i na wieczery zadulżne, skromnie się i przystoynie na nich zachowują

Jesli podeyrzanej nie mają jakiej przyjaźni między sobą mężczyzna i białogłowa która.

ZAKONNICY.

Jesli w Klasztorze nie mają więcej ludzi, tylko jak wiele według dochodow jego sũstentować się może.

Jesli jest pewna liczba ich naznaczona.

Jesli nie przyjmują się do Klasztoru tylko tacy, którzy mają kondycyę od Stolicy Świętej naznaczone, przez jej konfytucie.

Jesli nie przypuszczają się do profesyi, tylko którzy Rak cały byli w nowicyacie.

Jesli po profesii obmysłony jest Profesor jaki uczonej i rostopny, któ-

któryby mógł uczyć przynajmniej moralney Teologii językiem popolitym tych, którzy nie uczyli się na świecie, i nie umieją łaciny.

Jesli nie szukają jałmużn, chociaż ich nie potrzebują.

Jesli chodzą na różne miejsca bez Sociusza, jesli w nocy nie włączają się.

Jesli nie wtrącają się do administracyi dóbr do bractw świeckich należących, i w Kościołach ich fundowanych.

Jesli nie administrują Sakramentów chorym, bez wiadomości i pozwolenia ich Parocha własnego.

Jesli nie chodzą do Klasztoru Pannieńskiego bez pozwolenia.

Jesli na Kapellanii są jakiego Parocho, albo jesli Wikariuszówstwo trzymają w Kościołach Łacińskich.

PANNY ZAKONNE.

Jesli mury, albo parkany Klasztorne mają prospekt na ulicę, albo też jesli z ulicy, albo z domow nie widać, co się w Klasztorze dzieje.

Jesli rezydenca Spowiednika Pannieńskiego, jest oddzielona od Klasz-

toru Pannieńskiego, zwłaszcza, kiedy Klasztor jest wyjęty od władzy Biskupiey.

Jesli Panny Zakonne przejeżdżają się tam i ówdzie po Miastach, Miasteczkach, Wsiach i Folwarkach swoich, po krewnych i przyjaciółkach, pod pretextem potrzeb swoich bez pozwolenia Biskupa, co zakazano onym, pod karą klątwy wydanej sentencyi.

Jesli wpuszczają do Klasztoru osoby takie, lub świeckie, lub też Duchowne i Zakonne, którym zakazano wchodzić pod karą klątwy.

Jesli pisują listy do Ludzi świeckich bez pozwolenia Xieni swoiey, albo Przełożoney.

Jesli zażywają tego okienka, przez które spowiadają się, do gadania i rozmawiania z drugimi.

Jesli uboższe Mniszki, i które nie mają służney fundacyi, trzymają w Klasztorze jedną i drugą pocztówką niewiaścę i niepodeyrganey flaków, które roboty ich chodzą przedawać, i one przedawszy, pieniądze wiernie oddają Przełożoney, które ona na pospolite potrzeby obracać powinna.

Jesli jest w Klasztorze bursa albo

Bożej opatrności Papieża tego Imienia XI. Prałat domowy i Asystent, i tegoż i Świętej Stolicy Apostolskiej w Królestwie Polskim i Wielkim Xięstwie Litewskim, z Przywilejami, i wolnościami Pośta od boku Nunciusz.

„Wszystkim i każdemu z osobna, do których należy terazniejszy akt, i którzy List nasz terazniejszy, widzieć, czytać, albo słuchać będą, kiedy się czytać będzie, wiarę czynimy i świadczymy, że przerzeczony Pan Stefan Skwarczyński takim jest, jakim się czyni, to jest publicznym świętą Powagą Apostolską Notariuszem, i żeby jego pismom i instrumentom, tak na sądach, jako też i bez Sądów, wszędzie dawana była wiara, i teraz się daie także. Na co dla lepszey Wiary.

Dany w Warszawie Dnia 23. Grę 1720.

*H. Arcybiskup Edejsencki Nunciusz
Ipołolski.*

Jakub Burriusz Sekretarz.

M. † P.

Indeks miejscowości

- Bachury, 65
 Bacieczki, 50
 Baciuty, 116
 Bagnówka, 26; 138; 145
 Baranki, 108
 Biała, 85; 122
 Białostockiej, 21
 Białostoczek (Wielka Wieś), 143; 144
 Białystok, 21; 24; 27; 28; 29; 103; 137; 138; 142; 143; 144; 145; 148; 149; 150
 kahał, 144
 Bielewicz, 58
 Bielki, 128
 Bielsk
 księgi miejskie, 113
 Biendziuha, 84
 Bindziuga, 65
 Bobrowniki, 39
 Boguszewo, 30; 72
 Borki, 58
 Boruny
 Matka Boska Boruńska, 83; 109
 Brańsk
 księgi miejskie, 27; 129
 Brozkowszczyzna, 65
 Brukowszczyzna, 108
 Brzostowica Wielka, 40
 Bursowszczyzna, 64

 Chodowo, 108
 Choroszcz, 27; 31; 33; 34; 35; 36; 55; 138
 Chrapin, 51; 85
 Ciasne, 26; 138; 145

 Ciecierówka, 36; 37; 39; 40; 41; 42
 dwór, 40
 rzeka, 39; 40
 Cieluszki, 97
 Ciwoniuki, 65
 Czerewki, 75
 Częstochowa
 Matka Boska Częstochowska, 44; 63; 74; 82; 89; 96; 109; 115

 Dawidowicze (Strzelce), 97
 Dąbrówki, 134
 Dobrowola, 47; 48
 Dobrowola, 43; 46; 47; 48
 Dojlidy, 21; 26; 27; 28; 29; 30; 138; 144; 145; 147; 148; 149; 150
 dwór, 148
 Dojnowo, 26; 138; 145
 Dolhinowo, 40
 Dombrowa, 108
 Dorozki, 75
 Dreczany, 64
 Dzierniakowo, 58

 Fasty, 48; 50; 51; 52; 53; 54; 78; 138

 Gajowniki (Haiowniki), 116
 Gobiaty, 39
 Grabówka, 26
 Grodno
 konsystorz grodzieński, 36; 123
 księgi miejskie, 40; 42; 89; 92; 94; 126

księgi ziemskie, 40
Gródek, 11; 54; 55; 58; 59;
60; 61
Grzybowce, 58

Halickie, 26
Hetmański Tartak, 138
Horodniany, 138
Hożna, 89; 90
Hryniewiczze, 26
Hrynki, 46
Husowickie Łąki, 24

Iwanki, 128

Jałówka, 62; 64; 65; 66; 67;
68
Jaryłówka, 39
Juszkowy Gród, 65

Kamienny Bród, 84
Kamionka, 138
Kaniuki, 103
Karakule, 26; 138; 145
Klanickie, 90
Kniahini, uroczysko, 46
Knyszyn, 68; 70; 71; 72; 73;
97
księgi grodzkie, 135
Kobylanka, 84
Kołodno, 58
Kołosy, 64
Kołpaki, 90
Komionka, 26
Kopanarowo, 58
Kosminka, 90
Kościuki, 116
Kožany, 73; 75; 76; 77; 78;
79; 80; 81

Krasna, 64
Królowy Most, 58; 138
Kruczowce, 58
Krupniki, 50
Krywlany, 26; 138; 145
Krzeszylowszczyzna,
uroczysko, 39
Kucharowka, 26
Kupiczów, 70; 116; 122; 131
Kuriany, 26; 138; 145
Kusiewiczze, 128

Leonowicze, 65
Likowka, 26
Lużany, 39
Lwów, 40
apostol druku lwowskiego, 102
ewangelia druku lwowskiego,
25; 84
oktoich druku lwowskiego, 96
trofolog druku lwowskiego, 84

Łukowicze, 64
Łuplanka, 64
Łyski, 50

Michalki Małe, 46
Michalki Wielkie, 46
Mieleszki
folwark, 58
wieś, 58
Minczuki, 39
Mogilki, uroczysko, 46
Mostowlany, 64

Narejki, 39
Narew
rzeka, 103; 108

Niewodnica [Nargilewska],
26
Niezwodzicze, 46
Niezwudka, 58
Nowa Wola, 81; 84; 85; 86;
87; 88; 123
Nowodworce, 26; 138; 145
Nowosiółki, 58

Ogrodniczki, 148
Ogrodniczki k/ Supraśla, 138
Ogrodniki, 26; 128; 134
Ogrodniki Doylidzkie, 138;
145
Ogrodniki k/Supraśla, 145
Olmonty, 26; 138; 145
Oziabły, 84

Paceliszki, 26; 145
Panki, 75
Pasynki, 26
Pawły, 103
Pieczurki, 26; 138; 145
Pietuchowsczyzna, uroczysko,
39; 40
Pilatowszczyzna, 58
Podozierany, 65
Popowe, uroczysko, 57
Porosły, 50
Postawna rzeka, 33
Potoka, 88; 89; 90; 91; 92;
93; 94; 123; 124; 125
Protasy, 26; 145
Przewłoka Mała, 90
Przewłoka Wielka, 90
Przewoz, 65
Puchły, 95; 97; 98; 99; 100;
125; 126

Radziwillówka, uroczysko, 57
Rafalówka, 26
Romanowce, 46
Rudawa, 39
Ruszczany, 32
Rybaki, 65
Ryboły, 64; 68; 75; 78; 96;
100; 101; 103; 104; 105;
106

Skorupy, 138
Skroblaki, 58
Skrybicze, 138
Sluczanka, 58
Sobolewka, 138
Sobolewo, 26; 138; 145
Soce, 97
Sochonie, 134
Solniki, 138
Sowlany, 138; 145
Stary Most, uroczysko, 57
Stoki, 64
Strabla
"starostwo", 108
kościół, 108
Straszewo, 58
Struń, 47
Strzelce, dziś Dawidowicze,
97
Studzianki, 134
Suchy Las, uroczysko, 57
Supraśl, 138
bazylianie supraski, 52
mszał druku supraskiego, 23;
52; 61; 64; 84; 106; 118;
121; 126; 132; 134
oktoich druku supraskiego, 25;
52; 57

prazdnia druku supraskiego, 52;
118
rzeka, 144
trebnik druku supraskiego, 39;
64; 75; 84; 103
Suraż, 107; 108; 110; 111;
112; 113
księgi miejskie, 109
Suszcza, 84
Szumlanie, 26
Szymki, 65

Święta Woda (Las), 135
Świsłoczany, 39

Tajnica, 65
Tkacze, 39
Topilec, 114; 116; 117; 118;
119
Topolany, 119; 121; 122;
123; 124; 125; 126
Tryszyn, 51
Trześcianka, 126
Trześcianka (Trościanicha),
127; 128; 129; 130; 131;
132
Tylwica, 89

Usowicze, 138

Waliby, 58
Warszawa, 10; 70; 76; 103

Wasilków, 132; 133; 134;
135; 136; 137; 138
Wilno, 113
mszał druku wileńskiego, 57;
60; 118; 128; 134
Wojszki, 103
Wolkowysk
księgi miejskie, 61
Worony, 39
Wólka, przedmieście
Wasilkowa, 134
Wronowo, 39

Zaczerlany, 116
Zagąki, 108
Zajączki, 75
Załuki, 58
Zamkowa
rzeka, 144
Zarzeczany, 58; 64
Zascienniki, leśniczówka, 58
Zawady, 116; 138
Zawyki, 108; 109; 110; 111;
112; 113
Złotniki, 75
Zubki, 58
Zubry, 64
Zwierki, 26

Żółtki, 32
Żydowski, zaścianek, 57

Indeks osób

Adamuszewicz Franciszek,
154
Aponowicz Antoni, 93; 105;
107; 108
Awruk Mateusz, 68

Bazylewski Mateusz, 120;
122; 123
Bielawski Paweł, 101; 134;
135; 136
Bielkiewicz, 32
Bohdanowicz Atanazy, 49;
68; 69; 70
Bohniuczuk Sylwester, 88
Borowski Józef, 139
Braniccy, 27; 29; 33; 35
Branicka z Poniatowskich
Izabela, 107; 109; 131;
134; 135; 144; 151; 155
Branicki Jan Klemens, 26;
143; 150; 154
Braun, 149
Buchowiecka Marianna, 42
Buharyn Paweł, 65
Bulhak Jerzy, 34; 47; 54; 68;
86; 89; 101; 105; 112;
113; 118; 119; 124
Butrymowicz Adrian, 155

Chodkiewiczowie, 57
Czapski, 73

Daniluk Stefan, 154

Guttorski Bazyli Benedykt,
23; 30; 31; 32; 36; 37; 38;
39; 43; 44; 45; 50; 51; 54;
55; 56; 57; 62; 63; 64; 69;
71; 73; 74; 75; 76; 79; 80;
81; 82; 83; 84; 85; 89; 90;
91; 94; 95; 96; 97; 98; 99;
101; 102; 103; 104; 107;
108; 109; 110; 114; 115;
116; 117; 120; 121; 122;
123; 126; 127; 128; 129;
130; 133; 134; 135; 136;
137; 140; 141

Hajduczuk Anton, 88
Herminowicz Andrzej, 43
Herminowicz Jan, 88; 89
Herminowicz Michał, 94; 95;
97; 99
Herminowicz Paweł, 90; 91
Hrebniński Florian, 35; 49;
74; 113
Hrymaniewski, 32
Hrymaniewski Jakub, 107

Jarosławska Marianna, 38;
39
Jaruzelska (Jeruzalska), 101
Jaruzelski (Jeruzalski) Hilary,
101
Jaworowscy, 149

Kaczanowski Jerzy, 49; 50;
51
Kamińska Maria, 112
Karniewski, 113
Karol Filip Neyburski, 96
Kiszka Leon, 58; 66; 77; 97;
111; 125; 132; 133

Koczewski Grzegorz, 112; 114; 115; 116; 117	Nowicki Michał, 36; 54	Tupalski Józef, 93	82; 96; 103; 107; 109; 116; 120; 125; 135; 146
Kolenda, 58	Oleniewicz Szymon, 84	Tyszkiewicz Antoni, 49	Woszczelłowicz, 150
Koncewicz Teodor, 42	Pawłowski, 71	Tyszkiewiczowie, 39; 46	
Korol Bartłomiej, 154	Pawłowski Leon, 38	Wasiluk Jan, 154	Zakrzewski Michał, 61; 62; 63; 64
Korol Wojciech, 154	Pawłowski Tomasz, 35; 36; 37; 38	Wassersleben, 149	Załęski Leon, 24
Kowalewski Antoni, 79; 80; 81; 82; 84	Plet, 149	Więckiewicz Paweł, 29; 78; 155	Załęski, 27; 152
Koziell, 50	Płoszkiewicz Szymon, 133	Winnicki, 92	Zankiewicz Aleksander, 101; 102; 104
Kraskowski Leon, 143; 156	Poddepta Michał, 93	Wisiewski, 32	Zimnochowski Mikołaj, 108
Krassowski, 70	Puchalski Tadeusz, 39	Wislocki Teodozy, 155	Zygmunt III Waza, 116
Krassowski Jan, 148; 149; 153; 154	Radziwiłł Hieronim, 97	Wołodkiewicz (Wołodkiewicz, Wołotkiewicz) Felicjan Filip, 29; 54; 63; 73; 79;	Żołcewicz Michał, 109; 110
Krassowski Józef, 50; 128	Radziwiłł Karol Stanisław, 125; 130		
Krassowski Własiej, 26; 29; 30; 31; 32	Radziwiłł Mikołaj, 93		
Kraśkiewicz Onufry, 57	Radziwiłłowa, 89		
Kruszewski, 139	Radziwiłłowie, 27; 85; 88; 92; 95; 125; 151		
Kryszpinowie, 46	Romanowski Antoni, 113		
	Roth, 149		
Lamanowicz, 32	Rozmysłowicz Jan, 43		
Lisowski Stefan, 31	Sabińscy, 68		
Ludkiewicz Jan, 130	Sacewicz Paweł, 43; 44; 45		
	Sadowska Wawrzynowa, 154		
Łęski (Lenski) Michał Kazimierz, 81	Sawicki Andrzej, 154		
	Smolski Bartłomiej, 79		
Michałowski Władysław, 96	Smolski Michał, 79		
Miskiewicz Jakub, 125; 126; 127; 128	Starzyński, 112		
Młodowski Antoni, 70; 120	Swieyko Zachariasz, 49		
Mniszchowie, 58	Szeptycki Atanazy, 42; 52; 86; 100; 124; 132; 137; 145		
Mniszech Jerzy August, 61	Szłyk, 149		
Morozowicz Grzegorz, 73; 76	Troszel, 148		
	Tupalski, 109		
Naramowski Augustyn, 88			
Nietupski Maciej, 140; 141			
Niewiadomska Barbara, 79			
Niewiadomski Stefan, 79			

Słownik terminologiczny

Alba (linea, tunica linea), część stroju liturgicznego kapłana. Szeroka i długa, sięgająca stóp biała szata lniana z rękawami.

Antepedium (pallium frontale), ozdobna zasłona w kolorze zgodnym z okresem roku liturgicznego zakrywająca niższą część ołtarza.

Antymins (Антиминс, Вмостопрестолне), rodzaj przenośnego ołtarza w postaci zaopatrzonego w relikwie, konsekrowanego przez biskupa jedwabnego lub płóciennego obrusu z wizerunkiem czterech ewangelistów i złożenia Chrystusa do grobu. Poświęcenia antymnisu z przeznaczeniem dla konkretnej świątyni dokonuje biskup.

Apostoł, lekcjonarz (Апостол), księga liturgiczna zawierająca Dzieje i Listy Apostolskie przeznaczone do czytania w czasie nabożeństw.

Brewiarz (breviarium), księga zawierająca zbiór obowiązkowych modlitw dla duchownych na poszczególne dni roku liturgicznego.

Bursa (bursa kielichowa, pera, theca corporalis), czworokątny sztywny futerał o wymiarach ok. 20 x 20 cm służący do przechowywania korporału.

Cyborium, tu użyte jako określenie tabernakulum (tabernaculum, altaris tabernaculum), przytwierdzona do mensy szafka na środku ołtarza, w której przechowuje się Najświętszy Sakrament.

Deisis (Денсис, денсус), ikonostas, połączony w jedną całość rząd ikon o określonym porządku umieszczony w ikonostasie.

Feretron, ołtarzyk zaopatrzony po obu stronach w wizerunki świętych, noszony w czasie procesji. Powszechny w Kościele katolickim.

Grodetur, gredytur, ciężka tkanina jedwabna wyrabiana we Francji w Tours.

Gwiazda (gwiazdzica, asterysk, звездница), sprzęt liturgiczny (dwa metalowe, zgięte łuki połączone na krzyż) stawiany nad spoczywającą na patenie hostią podtrzymujący okrywający ją welon.

Harus, arus, arras, rodzaj ozdobnej tkaniny obiciowej.
Humeral (amictus), część stroju liturgicznego kapłana. Prostokątny kawałek cienkiego płótna lnianego lub konopnego o wymiarach 60-70 x 80-90 cm z tasiemkami przy jednym z dłuższych boków. Humeral zakładany pod albę pokrywa ramiona i górną część pleców kapłana.

Irmologion, Hirmologion (Ирмологий), księga liturgiczna zawierająca zbiór śpiewanych tekstów liturgicznych.

Kanon (tabela secretarum, канон), tablice zawierające zespół modlitw i hymnów religijnych.

Kitaj, kitajka, rodzaj chińskiego cienkiego płótna bawelnianego.

Korporal (corporale), mały czworokątny lniany obrus o wymiarach ok. 50 x 50 cm. Na rozłożonym korporale kapłan stawia kielich i patenę z hostią.

Łżysca (Лжица, лавида), łyżeczka służąca do udzielania Komunii świętej.

Mirnica, myronal (Мирница), naczynie liturgiczne służące do przechowywania krzyżma świętego.

Oktoich, osmohłasnik (октоих, осмогласник) księga liturgiczna zawierająca porządek Służby Bożej jako codziennej modlitwy Kościoła dla niedziel i dni cyklu tygodniowego, rozdzielonego w ciągu roku wg ośmiu tonacji śpiewu liturgicznego.

Portatyl (portatile), płaska konsekrowana płyta kamienna, którą z braku ołtarza konsekrowanego kładzie się na mensie aby ołtarz mógł służyć do odprawiania Mszy świętej.

Prestół (Престол), podwyższenie w kształcie sześciianu stanowiące część wyposażenia świątyni. Poświęcenia prestołu dokonuje biskup.

Puryfikaterz, lniany ręczniczek o wymiarach ok. 40-45 x 25-30 cm służący do wytarcia kielicha i palców kapłana po przyjęciu Komunii św.

Służebnik, liturgikon (Служебник), księga liturgiczna zawierająca porządek Służby Bożej jako liturgii mszalnej bądź jako codziennej oficjalnej modlitwy Kościoła. Obok trzech porządków sprawowania liturgii mszalnej może zawierać kalendarz liturgiczny, odpusty, modlitwy i dziękczynienia komunijne.

Spas (Спас, Спаситель, Zbawiciel, Jezus Chrystus), ikona przedstawiająca Chrystusa na tronie.

Szych, fałszywe złoto lub srebro.

Tafta, lekka tkanina jedwabna o delikatnym połysku.

Trebnik (Требник, Потребник), Księga Posług, księga liturgiczna zawierająca porządek udzielania sakramentów, sakramentaliów, błogosławieństw oraz teksty stosowanych dla nich modlitw.

Triod Kwiecisty czyli Pentikostarion (Триод Цветная, пентикостарий) księga liturgiczna zawierająca porządek nabożeństw dla świąt ruchomych cyklu tygodniowego przypadających w okresie wielkanocnym.

Triod Postny (Триод постная) księga liturgiczna zawierająca porządek nabożeństw dla świąt ruchomych cyklu tygodniowego przypadających w okresie poprzedzającym Wielki Post i w okresie Wielkiego Postu.

Trybularz, kadzielnica (turabulum, кадилью), naczynie służące do spalania kadzidła - mieszanki żywic i ziół - w czasie nabożeństw.

Tuwalnia, pas materiału w rodzaju szerokiego ręcznika.

Umbraculum, zasłona wystawionego w monstrancji Najświętszego Sakramentu w formie rozpiętego na drewnianej ramie haftowanego materiału.

Spis treści

Wstęp	5
Skróty	21
Księga wizyty dziekańskiej dekanatu podlaskiego przeze mnie księdza Bazylego Benedykta Guttorskiego dziekana podlaskiego, plebana golniewskiego w roku 1773 miesiąca Novembra dnia 17 iuxta vetus kalendarza sporządzona	23
Białystok i Dojlidy	23
Boguszewo	32
Choroszcz	33
Ciecierówka	35
Dobrowola	46
Fasty	51
Gródek	57
Jałówka	65
Knyszyn	71
Kożany	76
Nowa Wola	85
Potoka	92
Puchły	99
Ryboły	104
Suraż	111
Topilec	118
Topolany	123
Trześcianka	131
Wasilków	137
Aneks 1. Wizytacja generalna unickiej cerkwi białostockiej przeprowadzona 25 listopada 1804 roku przez księdza Leona Kowalewskiego	143
Aneks 2. Postanowienia Synodu Zamojskiego z roku 1720 dotyczące przeprowadzenia wizytacji parafii unickich	157
Indeks miejscowości	185
Indeks osób	189
Słownik terminologiczny	193

ISBN 83-907455-0-X

Białostockie Towarzystwo Naukowe.
Wydanie I. Nakład 500 egz. Białystok 1996.
Druk: Zakład Poligraficzny Offset-Print,
Białystok, ul. Broniewskiego 14.